Charles Bettelheim

Kûba İktisadının Plânlaştırılması

ataç kitabevi - toplumbilim dizisi

ATAÇ KİTABEVİ YAYINLARI : 85

Bu kitap, 1965 yılı Mayıs ayında
EKİN Basımevi'nde basılmıştır.

ŞERİF HULÛSİ

Küba Kurtuluş Hareketlerinin Kısa Tarihi

KÜBA KURTULUŞ HAREKETLERİNİN KISA TARİHİ

KÜBA'NIN COĞRAFİ DURUMU

Güney Amerika'nın kuzeyi ile Meksika'nın doğusunda, Amerika Birleşik Devletleri'nin güney doğusunda bulunan Karaib denizindeki Küba, Aantil adalarının en büyüğüdür, 80 inci tûl dairesile, 20 nci kuzey arzı arasındadır, doğudan batıya doğru bir timsah gibi uzanır.

Güney doğuda hayvan yetiştirmeğe elverişli olan dağlık bölge bir yana bırakılırsa, adanın geri kalan kısmında yer yer kalkerli ovalar ve yaylâlar uzanır. Küçük birkaç nehir tarafından sulanan bu bereketli topraklarda tarihin her devrinde çeşitli bitkiler yetiştirildiği halde, son zamanlarda burası sadece şeker kamışı, kahve ve tütünden ibaret sömürgelere özgü bir tek tip tarım memleketi haline gelmişti.

Zengin bir yeraltı servetine sahip olan Küba'da krom, bakır ve manganez yatakları yanında, yedek olarak saklanan büyük demir yatakları vardır.

114.524 kilometre kare yüzölçümü olan adamn (aşağı yukarı bugünkü Bulgaristan kadar), 6.466.000 a yakın nüfusunu Güney Amerika'nın İspanya tarafından istilâsı sırasında buraya gelip yerleşen İspanyollarla, Kızıl derili (Hintli) denilen ve sayıca yok denecek kadar az olan yerliler, ve XVI ncı yüzyılda başlıyan zenci ticaretile elemeği olarak getirilmiş zenci köleler meydana getirir.

Başlıca şehirleri, adanın kuzey batısında işlek bir liman olan 785.000 nüfuslu başkent Havana (Habana) ile, Santiago, Camaguey, Matanzas, Cienfuegos'tur. Başkentle Santiago şehrinin birer üniversitesi vardır.

TARİHÎ GELİŞME

Kristof Kolomb, 28 Ekim 1492 de Küba topraklarını ilk gördüğü zaman, buranın "insanın hayran olarak seyredeceği en güzel yer" olduğunu söylemiş, tropikal memleketlerdeki sıcağın bu adada biraz hafiflediğini duymuştu. Adanın ufuklarını, Sicilya dağlarını andıran dağlar çevirmişti. Her yerde göz alabildiğine bereketli topraklar uzanıyordu; her yer ağaçlıktı, gökler cıvıldayan kuşların sevinçli şakımalarile dolup taşıyordu, her yerde insanı şaşırtan bir meyva bolluğu vardı. Kristof Kolomb'un Küba'da karşılaştığı halk temiz ve iyi bakımlı, ilkel evleri olup, balıkçı kulübelerinde, barış içinde bahçıvanlıkla uğraşan köylerde oturan, önce ürkek, ama sonra birden güleryüzlü oluveren, "silâh nedir, kanun nedir" bilmiyen insanlardı.

İstilâdan önceki Küba yerlileri

Kristof Kolomb'un, ardından Americo Vespuci'nin Amerika'yı keşfetmelerile başlıyan istilâ hareketinden önce, Küba'da üç tip halk yaşamaktaydı.

Batıda pek ilkel olan bir halk vardı. Bu "taş devri" insanları meyva devşirerek ve kabuklu deniz hayvanları yiyerek geçinirlerdi. Göçebe ve bu yüzden de dağınık yaşıyan bu *guanajatuley*'lerin istilâdan sonra da hemen silinmedikleri, XVII nci yüzyıla kadar yaşadıkları sanılıyor.

Adanın ortasındaki *siboney*'ler 1492 yılında "cilâlı taş" devri medeniyetine karşılık düşen bir gelişme safhasında bulunuyorlar, balıkçılık ve bahçevanlıkla geçiniyorlardı. Arkeoloji araştırmaları, bunların köylerde toplu bir halde yaşadıklarını göstermektedir.

Adaya son gelenler olup, medeniyetçe daha ileri bir gelişme safhasında bulunan *taino*'lar doğuda oturuyorlardı, ve Kristof Kolomb'un adalarda ilk gördüğü insan topluluklarından-

di. Keramik yapmasını bildikleri gibi, yontma taş ve ağaçtan âletleri, ibadet eşyaları vardı. Mısır buğdayı, tütün, pamuk v.b. tarımı ile uğraştıklarına bakılırsa, öteki adalarda da görülen yüksek bir gelişme safhasındaydılar, belki de *siboney*'leri tam bir toprak köleliği diyemiyeceğimiz bir rejimle buyrukları altına aldıkları söylenebilir. Bunlar da köylerde toplu bir halde, geniş aile cemaatleri halinde yaşıyorlardı, belki de anarşi tipte bir teşkilâtları vardı. Yaşama ve geçinme kolaylıkları, hele bitkisel gıdaları bulmaktaki kolaylık *taino* ve *siboney*'lerin vücutça gürbüz olmamalarının sebebini açıklar. Öteki adalar tarafından sık sık istilâ edilme korkusu altında yaşadıkları halde, askerî bakımdan teşkilâtlanmamışlardı. Bu yüzden, İspanyollara karşı mukavemetleri sadece içgüdülü ve pek dağınık olmuş, ezilmeleri zor olmamıştır.

Böyle de olsa, adayı istilâya kalkışan birkaç yüz İspanyolun karşısında bunların sayıca bir kuvvet oldukları muhakkak. Amerika'nın istilâsı tarihi üstüne yazılmış eserlere bakılırsa, yerlilerin sayısını kimi bir milyon, kimi de altmış bin olarak gösterir. Verilen bu sayıların ikisi de gerçeğe uygun görünmüyor. Yalnız bildiğimiz bir şey varsa, o da şu: İspanyolların yerleşmesinden sonra, özellikle 1570 yılına doğru, ada da beş binden fazla yerli kalmamıştı.

Küba'daki zenci köleler

Buna karşılık, yerli halkın İspanyollar tarafından kitle halinde öldürülmeleri, toprakları işlemek, türlü işlerde çalıştırılmak üzre Küba'ya dışarıdan eleme ği getirmek zorunluğunu ortaya çıkarmıştır. Bu yüzden, zenci köle ticareti devrinde buraya Afrika'dan pek çok zenci getirilmiştir. Bu yeni gelen Afrikalı Kübalılar memleketin, gelecekteki Küba milletinin sosyal, iktisadî, kültürel hayatında büyük bir rol oynamışlardır. Irk ayrılığı düşüncesi uzun bir süre sosyal sömürmeyi kuvvetlendirmiş, sınıfları birbirinden ayırmışsa da, zenci ve melez emekçi sayısı o kadar çoktu ki, bunların Küba'nın sosyal ve iktisadî hayatına orijinal damgalarını basmamaları imkânsızdı. Bereketli bir toprağa bağlılık, dışarıdan gelenlerin (önce İspanyolların, sonra Amerikalıların) kendilerini sömürdükleri

duygusu, yerli halkın hemen tamamile yok edilmesine ve suni bir halk yaratılmasına rağmen, ayni yerde bir arada oturma, ve dil, iktisadî hayat, kültür birliği şuuru, XIX uncu yüzyılda, ortaya orijinal bir "millet" çıkarmıştır. Şimdi de, bu şuur birliğinin gelişme safhalarını gözden geçirelim.

SÖMÜRGE DEVRİ

Sömürge devrinin başlangıcı

İspanyolların Küba'da yerleşmeleri 1492 yılında değil, 1511 yılında başlamıştır. Komşu Saint-Domingue adasındaki altın araştırmaları bir sonuç vermeyince, Diego Velasquez komutasındaki üç yüz İspanyol, Hernan Cortes, Pedro de Alvarado, Bernal Diaz del Castillo gibi subaylar, ve Bartolome de las Casas gibi bir din adamı ile birlikte Küba'ya çıktılar. Adanın istilâsı pek uzun sürmedi. İlk kafilenin ardından binlerce İspanyol yerleşmek üzre adaya geldi. Beş yıl gibi kısa bir zamanda sayıları çok artan bu kolonlar, bugün hepsi de büyük birer şehir olan, Baracoa, Bayamo, Trinidad, Sancti-Spiritus, Puerto Principe, Havana, Santiago şehirlerini kurdular. Ehlî hayvan sayısı çoğaldı, büyük ziraat işletmeleri kuruldu. Nehir ağızlarındaki kumluklardan çıkarılan altın, harcanan çabaları mükâfatlandırdıysa da, çabucak tükendi, ilk istilâ hamlesi bu yüzden pek kısa süreli oldu. Yerlileri hıristiyan yapmağa çalışma gayretleri mukavemetle karşılaştığı için, büyük bir insan öldürme kampanyasına girişildi. Yerlilerin çoğu kaçtı, kaçmıyanların, ya da ölümden kurtulanların bir kısmı toprak kölesi olarak çalıştırıldı. Ama, adadaki yerli nufusun azalması beyazların yaşamasını güçleştirdi. 1513 yılından sonra, zenci köle akını başladıysa da, aranan elemeğini tamamile karşılıyamadı. 1519 yılında, Hernan Cortes'in Amerika seferi kıtadaki imkânların daha geniş olduğunu ortaya çıkarınca, Küba kolonlara bırakıldı. 1570 yılında adada topu topu 270 İspanyol ailesi, dokuz küçük yerli köyü ve 240 yerli ailesi kalmıştı. Yarının başkenti olacak Havana'da sadece 60 aile vardı. Küba'nın güneyi ve doğusu bomboş ve ıssızdı, ortasını tropikal ormanlar kaplamıştı.

Küba kolon toplumunun
adaya yavaş yavaş yerleşmesi (1580-1750)

Küba kaybetmiş olduğu nüfusu, XVI ncı yüzyılın sonundan XVIII inci yüzyılın sonuna kadar, ağır ağır yeniden kazandı, 1750 yılına doğru 240.000 e yükseldi. Bu sıralarda, bütün dünyanın gözü Meksika ve Peru'nun altın ve gümüş madenlerine çevrildiğinden, kimse Küba ile ilgilenmedi. Oysa, Küba iktisadının ve toplumunun bazı özellikleri bu sıralarda belirmeğe başlamıştı.

Havana'nın oynadığı rol

1560 yılından sonra, Havana Batı Hindistan'dan (Amerika'nın o zamanki adı) dönen İspanyol gemilerinin uğrağı olmuştu. Bu yüzden şehir kısa zamanda bayındır hale geldi. XVII nci yüzyılda Amerika'daki gemi yapım tezgâhlarının ikinci merkezi oldu. Buna, anavatanla Amerika arasında işliyen gemilerin ikmal merkezi haline gelmesi de eklenmeli. Küba'daki elemeğinin önemli bir kısmını kendine çeken Havana memlekette çıkarılmağa başlıyan şekeri, derileri, tütünü ihraç etmekte güçlüklerle karşılaşmadı. Bu ihracat, kısa zamanda, büyük tüccarları ve idare adamlarını bu şehre doğru çekti.

Havana'nın bu özel durumu, XVI ncı yüzyılın sonunda, şehir hinterlandındaki üretim biçimlerinde bazı değişikliklere yol açtı. Havana ve Sancti Spiritus belediyeleri, evvelce başlanıp, durgunluk devrindeki Küba valileri tarafından yüzüstü bırakılan toprak dağıtımı siyasetini kendi mıntakalarında yeniden ele aldılar. Şehire para, zahire yardımı karşılığında dağıtılan bu topraklarda önce hayvan yetiştirme ve gıda maddeleri tarımı yapıldı. Bu dağıtım işlenmemiş büyük mıntakalardaki serbest, ya da ortak işleme alışkanlıklarile karşılaştı, ama yarınki büyük arazi mülkiyetinin temelini atmakta da gecikmedi.

Şeker, tütün tarımı ve bağımsız
köylü ile köle emeği

1570 ile 1590 yılında şeker ihracatının hızla artması, Ha-

vana yakınlarındaki arazide şeker kamışı öğütme değirmenlerinin kurulmasına, bu da 1595 yılında memlekete büyük sayıda zenci köle getirilmesine yol açtı. Bundan başka, o zamana kadar çoğu ev işlerinde kullanılan köle elemeği, bu değirmenlerde ve şeker kamışı tarlalarında, büyük sömürge üretiminde önemli bir etken, büyük bir sömürme kaynağı haline geldi.

Öte yandan, XVII nci yüzyılda Avrupa'da tütün içme alışkanlığının yayılması, Küba'yı bu ürünün en ünlü merkezlerinden biri yaptı. Yaprak tütün Havana dolaylarında işlenmekle beraber, bitki adanın her yerinde ekiliyordu. Büyük sermayeyi gerektirmiyen tütün tarımı küçük ve orta çiftçinin işi haline geldi. XVII nci yüzyılda tütün ihracatı çoğu zaman kaçakçılık eylemi halinde olduğundan, XVII nci yüzyılda anavatan (İspanya) bunu kendi tekeline almak, dilediği alış fiyatını zorla kabul ettirmek istedi. Bunun üzerine, köylüler 1717 ve 1723 yılları arasında üç kere ayaklandılar. Sömürge ile anavatan arasındaki ilk ciddî anlaşmazlık böyle başladı. İspanya bu anlaşmazlıkları kâh kanla, kâh bazı tavizler vermekle bastırmağa çalıştı. Ama, ada kıyılarının uzunluğu, adanın Havana merkezinden idare edilmesinin o zamanlar güç oluşu, yasak tütün ticaretinin İngiliz, Fransız, Hollandalı korsanlar vasıtasile devam ettirilmesi, tekelci İspanyol ticaretine düşman olanların eylemlerini önliyemedi. Bu da yavaş yavaş orta halli bir köylü sınıfının doğmasına yardım etti.

İspanyol sömürge sisteminin güçlü hale gelmesi (1760 - 1820)

Yedi yıl savaşları sürdüğü sırada, İspanya İngiltere'ye karşı Fransa'nın tarafını tutmuştu. Bu yüzden, İngilizler 1762 yılında Havana'yı ele geçirdiler, burada on bir ay kaldılar. Bu olay İspanya'ya bu liman şehrinin nasıl büyük bir önemi olduğunu, özellikle bütün Amerika'nın kalesi olduğunu öğretti. Bu sebeple, Havana'yı sömürge ticaretinin en büyük merkezlerinden biri haline getirdiler. Şehir geri alındığı zaman, İngilizlerle 10.000 köle ithal etmek için bir ticaret anlaşması da yapılmıştı.

XVIII inci yüzyılda, her yerde olduğu gibi, Küba'da da ticaret sermayesi birikimi ile, üretim kuvvetlerinin yükselmesi arasında kuvvetli karşılıklı bir etki göze çarpar. 1763 ve 1774 yılları arasında Havana'nın ihracatı iki misli arttı, 1765 yılında Küba'ya başlıca İspanyol limanları, 1778 de hemen bütün İspanya limanları, en son da 1779 ve 1783 arasında genç Amerika Birleşik Devletleri limanları arasında serbest ticaret yapmak hakkı tanındı. Bunun üzerine, Havana'nın 1763 te 612.000 pezos olan ihracatı 1790 da 11.000.000 pezosa yükseldi. 1791 ve 1795 yılları arasında Tahiti'de patlak veren zenci köleler isyanı bu adadaki Fransız plantasyonlarını mahvedince, Küba ürünleri, hele şekeri bütün Avrupa piyasalarında efsanevî denecek yüksek fiyatlarla satın alındı. Havana fiyatları Avrupa ürünlerinin fiyatından üç misli fazla idi. Bu yüzden, hem Havana tüccarları, hem de şeker kamışı ekicileri büyük paralar kazandılar.

Bu büyük kazançlar adanın üretim kuvvetlerinde yeniden büyük gelişmeler sağladı. Evvelce yaygın olan hayvan yetiştirme bazı mıntakalarda yoğun hale geldi. Şeker kamışı değirmenlerinin sayısı 1763 ve 1780 yılları arasında iki misli arttı. Bazı Fransızların adaya gelip yerleşmelerile, doğu tarafında kahve plantasyonları kuruldu. Hele, nüfus 1775 te 272.000, 1791 de 362.000 iken 1815 te 550.000 e çıktı, yani kırk yıl içinde aşağı yukarı iki misli arttı.

Sosyal zıtlıkların artması

Kapitalizmin ilk zamanlarında, her yerde görüldüğü gibi, bazı sektörlerin birden gelişmesi, nüfusun çoğalması, Küba'da derin bir takım sosyal zıtlıklara, korkunç sefaletlere yol açtı, sömürgeci sömürme şartlarını daha da ağırlaştırdı.

Beyaz nüfusun % 75 arttığı yerlerde, zenci halk hemen hemen üç misli artmıştı. Hür zenciler, genel olarak bütün yoksul sınıflar için, bu, nisbî bir nüfus artışı, bir işsizlik ifade eder. Nitekim, işsiz güçsüz büyük bir insan kalabalığının şehirlere doğru akın ettiği, bunların üretici olmıyan işlerle uğraştıkları görüldü. Serseriliğe karşı alınan tedbirler ise, huzursuzluğu büsbütün arttırdı.

Çoğalma köleler için de elverişli olmadı. Zaten, bazı yıllar 20.000 köle birden ithal edildiği oluyordu. Köle elemeği bulmak kolay olduğundan, bunları da kollamağa pek lüzum görülmüyordu. Hele Saint-Domingue Fransız sömürgesindeki kölelerin isyanı, köle sahiplerini büyük bir korku içine atmış, bunlara karşı gösterilen güvensizlik ve baskı büsbütün arttırılmıştı.

En son, kazanç ve servetlerin hemen bir kutupta, belli ellerde toplanıvermesi orta sınıfları da şiddetle sarstı. Şeker, içki, kahve hep tekele bağlı olan tütünden daha çok para getirdiği için, bir zamanki küçük ve orta arazi sahiplerinin büyük bir kısmı 1791-1812 yılları arasında patlak veren buhranlar sırasında iflâs edip sefalete düştüler. Böylece, adanın zenginleşmesinden ancak bir avuç insan faydalandı. 1805 yılına doğru biriken tarım ve ticaret kazançlarının hemen hepsini en çok beş yüz ailenin kendi aralarında paylaştığı kabul edilmektedir.

Hâkim sınıfların az tecanüslü oluşu

1793 ve 1808 yılları arasında Avrupa'da sürüp giden savaşlar süresince, İspanya sık sık taraf değiştirmişti. Bundan, Küba'daki melezlerle İspanyollar arasında, düzen ve gümrük resmi gibi meselelerdeki menfaat zıtlıklarını ortaya çıkaran bir takım buhranlar ve sarsıntılar doğdu. Küba gibi, kuvvetli muhtarlık gelenekleri içinde yaşıyan bir memleket yabancı korkusu ve entrikalarile sarsılınca, bu menfaat zıtlıkları, Kübalı güçlü ve gücünün şuuruna varmış hakim sınıflarda, dünya siyasetindeki yeni değişmelerin de etkisi ile, belli bir kurtuluş arzusu doğurabilirdi. Siyasî değişmeler şunlar: İngiltere'nin gelişmesi iktisadî ve siyasî fikirleri değiştirmiş, Amerika Birleşik Devletlerinin kazandığı zafer birçok milletlere kurtuluş cesaretini vermiş, en son, Fransız İnkılâbının ideolojisi bütün İspanyol Amerikasında melez burjuvazilerin İspanya'ya karşı olan menfaatlerine kesin ve iyice belli bir şekil vermiş, bu burjuvazilerin ayaklanmalarına sebep olmuştu. Aslında, Küba bu şuura varan son memleket değildi. 1760 yıllarında bu şuur yazarlarda pek kesin olarak belirmişti. Oysa, yarım yüzyıl

sonra Güney Amerika'da başlıyan kurtuluş hareketleri teşebbüsleri başarı kazandığı halde, bu hareketler Küba'da başarısızlığa uğramıştır.

Bunun birbirini tamamlıyan iki sebebi vardır. Birincisi, buhranlara rağmen, 1791 ve 1805 yılları arasındaki refah, adadaki yüksek sınıfları hoşnut etmiştir. İkincisi, bu refahla beraber bir de korku gelmişti. Saint-Domingue adasındaki köle isyanı, komşu adanın sömürge iktisadını mahvetmek suretile, Küba plantörlerine büyük bir kazanç sağlamıştı, ama ayrıca büyük bir korku da vermişti. Bu yüzden, Kübalı yüksek sınıflar anavatana isyan etmektense, onunla uzlaşmayı, ona karşı temkinli davranmayı yeğ buldular. Bu suretle, Kübalı hakim sınıflarla, adanın İspanyol idaresi arasında bir kaynaşma, bir işbirliği kuruldu. Bunun sonucu olarak, adada inkılâpçı düşünceler yerine, ıslahatçı fikirler gelişecektir.

Oysa, İspanya'nın 1808 yılında Napolyon tarafından istilâ edilmesi, Küba'ya oldukça muhtar bir anayasa kazandırabilirdi. Öbür sömürgelerin çoğunda böyle olmuştu. Ama, Havana'daki büyük İspanyol tüccarları yerli plantörlere güvenemedikleri gibi, plantörler de kölelerden korktukları için bir inkılâp hareketini göze alamıyorlardı.

Tam bu sırada, 1795 te Nicolas Morales tarafından idare edilen birinci, 1812 yılı başında Jose Antonio Aponte tarafından idare edilen ikinci zenci isyanı patlak verdi. Irk ayırımı ile ilgisi olmıyan bu eşitlik için mücadele şehirli hür zenciler tarafından ortaya atılmış, ama en çok şeker kamışı işletmelerindeki köleler arasında geniş yankılar uyandırmıştı. İsyanlar kanla ve kolayca bastırıldı, elebaşları insafsızca asıldı. Bir arazi sahibi olan Roman de la Luz ile avukat Joaquin Infante tarafından, 1808-1809 da, teklif edilen muhtar Küba anayasası, hakim sınıfların yararına olduğu halde, desteklenmedi.

Bu sırada İspanya, eski rejimi ortadan kaldırıp, "1812 ilberal anayasası"nı kabul etmişti. Bu sebeple, Cadix meclislerine Küba'nm da iki milletvekili göndermesi İspanya hükümetince uygun görüldü. Bu arada Küba'nın bazı istekleri, özellikle serbest zenci ticareti teklifi kabul edildi. Ama, en esaslı istek, yani sömürgenin yalnız İspanya ile ticaret yapması zo-

runluğunu kaldırmak teklifi geri çevrildi. Öte yandan, Kübalı büyük azari sahipleri zenci ticareti meselesinden ötürü liberal hükûmete dirsek çevirmişlerdi. 1814 yılında kıral Ferdinand VII yeniden mutlak idareyi kurunca, bunlar pek sevindiler. İspanya koyu bir reaksiyon altında inlediği bir sırada, Amerika sömürgeleri kurtuluş hareketlerine başarı ile devam ettikleri yıllarda, Küba, oldukça aydın valilerin idaresinde tarım ve ticaret alanlarında yeni bir bolluğa ulaştı. 1818 yılında kıral da adaya ticaret serbestliğini tanımıştı. Bu sebeple, Küba'nın melez aristokrasisi İspanya'ya büsbütün bağlandı.

Böylelikle, servetin az elde toplanması, bu servetin zenci ticaretine ve zencilerin yumuşak başlılığına dayanması, Küba'nın millî kurtuluş hareketini geciktirdi. Çok geçmeden Küba (Puerto Rico ile birlikte) Amerika'daki İspanyol sömürge imparatorluğunun son kalıntısı olarak kalacaktır. Bu önemli bir noktadır. Çünkü, Küba millî kurtuluş hareketi tekrar ele alınınca, bu hareket, başarıya ulaşmak için, sadece melez hakim sınıflara değil, ayni zamanda her soydan halk kuvvetlerine de dayanacaktır.

Uyanış devri : 1820 - 1868

1820 ile 1868 yılları arasında Küba hakim sınıfları sosyal eşitsizliğin gelişmesinden hep korkup, kurtuluş mücadelesi, Amerika Birleşik Devletlerile birleşme, anavatanla bağlarını koparmadan reforma ve muhtarlığa gitme fikirleri arasında bocalayıp durmuştur.

I. Kurtuluş hareketi denemeleri. — Bu hareketleri İspanya'daki siyasî kaynaşmalarla Bolivar gibi Amerikan kurtarıcılarının adayı kendi peşlerinden sürüklemek teşebbüsleri körüklemişti. İspanya'da anayasa rejimi kurulunca (1820), Kübalı genç aristokratlar da muhtarlığı ele geçirmek hareketine girişmek istediler. Buna muvazi olarak, orta halli Kübalılar arasında da liberal fikirler yayılmıştı. Bunda, Küba millî kurtuluş hareketinin büyük öncülerinden biri sayılan rahip Felix Varela'nın önemli rolü olmuştur. Bu hareketlerin, şüphesiz, en inkılâpçısı Bolivar'ın "Güneş ve Işık" adlı gizli derneği idi. 1822 de izi meydana çıkarılan bu derneğin zenci ve köylü altı yüzden

fazla üyesi vardı. İçlerinde büyük ailelerden başlar bulunduğu için, hareketin ezilmesinde mutedil davranıldı. 1824, 1826, 1829 da girişilen teşebbüsler bir sonuç vermedi. Hele, 1829 da "Kara Kartal alayı"nın Küba'yı ele geçirme teşebbüsü de suya düşünce, bu türlü romantik denemeler sona erdi.

Bu sırada adanın maddî gelişmesi devam etmekteydi. 1800 ve 1827 yılları arasında şeker kamışı değirmenlerinin sayısı 400 den 1.000 e, kahve ihracatı 50.000 arrobe'den 1.000.000 a çıktı. 1827 de nüfus 700.000 i bulmuştu. Nüfusun % 56 sı zenci, 278.000 köle idi. Halinden son derece memnun zengin bir burjuvazi ile teşkilâtsız ve ezilen halk kitleleri arasında kalan Küba, 1830 yıllarında, sosyal tecanüssüzlükler ve sömürge sistemine bağlılık içinde yuvarlanıp gidiyordu.

II. Sosyal eşitsizlik ve köle isyanları. — 1817-1821 yılları arasında İngiltere tarafından zorla kabul ettirilen zenci ticareti yasağı uygulanmıyordu. Hattâ, bu ticaret yasaktan sonra büsbütün arttı bile. Çünkü, gizli olunca, zenci ticareti son derece kârlı hale geldi. Bunda, İspanya sarayının da çıkarı vardı. Bu yüzden, İspanyol valileri ile köle sahipleri arasında çok sıkı bir menfaat birliği kuruldu.

Buna karşılık, Turnbull adlı bir İngiliz konsolosu, bu ticareti ortadan kaldırma propagandasının başına geçti. Çiftlik çiftlik dolaşıp, 1820 yılından sonra doğan her kölenin hür olmak hakkına sahip bulunduğunu anlattı. Zenciler arasında kaynaşma, arazi sahiplerine karşı öfke başlayınca, Turnbull, adadan kovuldu. Ama, 1843 ten sonra zenci meselesi bir facia halini aldı. Birçok çiftliklerde, kahve plantasyonlarında. şimendifer yapımı yerlerinde çalışan köleler ayaklandılar. İsyan 1843 yılında ordu tarafından bastırıldı, ama kaçıp kurtulanlar dağlara sığındılar, eşkiyalığa başladılar. Eylûl ayında Matanzas'ta isyan eden köleler ise, bütün şeker kamışı tarlalarını ateşe verdiler. Ordu ile karşılaşan asiler birçok ölü ve esir verdiler. İspanyol makamlarınca büyük bir tethiş ve işkence hareketine girişildi. Birçok köleler asıldı. Kölelerin isyanına karşı cephe almıyan Jose de la Luz gibi aydınlar mahkemeye verildi, şair Placido kurşuna dizildi. Sonunda, kölelerin tehlikeli hale geldiklerini anlıyan köle sahipleri de bu ticaretin kısıt-

lanmasını kabul ettiler (1845). Ertesi yıl köle ithalâtı azaldı. Bu kısıtlamanın başka bir sebebi de şudur: Avrupa'daki buhranlar kahve ve şeker satışlarına etki yapmıştı. Küba'da işsizlik ve sefalet artmıştı. Yalnız köleler değil, hür zenciler, melezler, küçük beyazlar bile işsizlik tehlikesile karşı karşıyaydı. Reformcu yazarlardan birinin: *Küba adasında serserilik* adlı eserini tam bu sırada yayınlamış olması boşuna değildir.

III. Amerika Birleşik Devletlerile birleşme eğilimleri. — Bu tehlikeler karşısında endişeye kapılan Küba hakim sınıflarının bir kısmı (1842 ve 1857 yılları arasında) meseleyi Amerika Birleşik Devletlerile birleşerek halletmeyi düşündü. Bu fikir XIX uncu yüzyılın başında doğmuştu. Amerikan kapitalistlerinin büyük kazançlarına, güçlü federal baskı sistemine katılmak, Kübalı bir kısım burjuvaların bağımsızlık idealinden her zaman üstün tuttukları bir umuttu. 1842 yılında, İngiliz dostu general Espartero'nun, İspanya'da bulunduğu sırada, köleliği kaldıracağı söylentileri Küba'ya yayıldı. O zaman, geniş bir propaganda başladı, ada gelirinin % 30 unu - elli milyon dolar kadar - İspanyolların ele geçirdiklerinde ısrar ediliyordu. Ama, Amerika Birleşik Devletlerile birleşince, ne kadarı verileceği hesaplanmıyordu. 1844-1845 köle hareketi iyice beliren "birleşme hareketi"ni, Avrupa'daki 1848 inkılâbı hareketlerinin muhafazakârlar arasında yarattığı endişe, daha da kuvvetlendirmişti.

1850 ve 1857 arasında girişilen birçok gizli birleşme hareketi denemelerini bazı düşünürler "Küba'nın millî kurtuluş hareketi"ne bağlamağa kalkıştılar. Ama, Kübalı bir vatansever olan "reformcu" Jose Antonio Saco bu birleşme tasarıları üstüne o zaman şunları yazmıştı: *"Bu birleşme, son tahlilde, bir birleşme değil, belki Küba'nın Amerika Birleşik Devletleri tarafından yutulması olacaktır... Ben ise, Küba'nın sadece zengin, bilgili, ahlâklı, güçlü olmasını değil, ayni zamanda Kübalı olmasını da istiyorum. Anglo-Amerikan olacağı aklımın köşesinden bile geçmez."*

Zaten, İspanya da bu gizli birleşme hareketlerine karşı çok şiddetli davrandı. Amerika hükûmeti ise, bunları açıktan

açığa desteklemeğe pek cesaret edemedi: İspanya'dan çok, İngiltere'den çekindiği için. Birleşme akımının, 1857 den sonra, artık hiç bir siyasî mânası kalmadığı söylenebilir. Ama, Küba burjuvazisindeki bu birleşmeye yakın peşin hükümlerden Amerika, bir gün gelecek, faydalanacaktır.

IV. Reformcu akım. — Küba reformculuğu, XVIII inci yüzyılda "aydın istibdat"la işbirliği yapanların XIX uncu yüzyıla bıraktıkları bir mirastır. Ama, Küba toplumu geniş ölçüde farklılaştığı için, reformculuk artık sadece en aydın melez plantörleri değil, büyük limanlardaki İspanyol olmıyan tüccarları, serbest meslek sahiplerini, orta sınıfların bazı aydınlarını da içine alan bir akım haline gelmişti.

1836 yılında, İspanya'da liberal bir anayasa ilân edildiği halde, Küba'ya tam yetki ile vali olarak gönderilen general Tacon bu anayasanın bu memlekette uygulanmasına engel oldu. İspanya da bu hareketi doğru buldu. Küba'ya sadece dört milletvekili ile İspanya meclisinde temsil edilme hakkını tanıdı. Ama, son dakikada bundan da vazgeçildi. Küba özel kanunlarla idare edilecekti. Bu olay, yani reformcu umutların yıkılması, Kübalılarda millî şuuru uyandırmağa biraz daha yardım etti.

Bununla beraber, iktisadî refah, köle korkusu hakim sınıfların inkılâpçı bir davranışta bulunmalarını önledi. Öte yandan, Küba durmadan ilerliyordu. 1837 ve 1847 yılları arasında birçok demiryolları yaptığı halde, anavatanda bir kilometrelik olsun demiryolu yoktu. Öte yandan, güçlenen reformcular bir çeşit parti, bir de *Siglo* adlı bir gazete kurdular. Programlarının şu üç maddesi önemliydi: adanın ticareti lehine hazırlanmış bir gümrük reformu, köle ticaretini ortadan kaldırma, Küba'nın İspanyol Parlâmentosunda temsili.

Beri yandan, 1859 ve 1865 yılları arasında gelen İspanyol valileri Küba hâki msınıflarile, evvelce kurulup, sonradan yüzüstü bırakılan işbirliğini yeniden ele aldılar. Bu teşebbüs on altı üyeli bir "Haber alma kurulu" yaratılması ile son buldu. Bu kurulun "reformcu" on iki üyesi, reformlar için hazırlık olmak üzre, Küba'nın ciddî bir önem kazanan sosyal, iktisadî ve siyasî meselelerini incelemekle görevlendirdi. Varılan sonuçlar şunlardır:

Küba'nın nüfusu 1862 de 1.400.000 e çıkmıştır. Göçler buraya Çinli ve Amerika kızıl derilisi gibi yeni unsurlar getirmiştir. Onun için, 600.000 zencinin durumu işsizlik yüzünden büsbütün feci hale gelmiştir. Serserilik ve eşkiyalık önlenemez olmuştur.

Dünya pazarlarında şeker ve kahve fiyatlarının zaman zaman birden düşmesinden doğan iktisadî buhran Küba halkı, plantör ve tüccarlar, işçi ve köylüler için sürekli bir âfet, iflâs ve sefalet tehlikesi meydana getirmiştir. Bu sebeple ihracatı düzenlemek, vergileri tekrar gözden geçirmek, İspanyol makamlarının suiistimallerini önlemek gerekiyordu.

Oysa, Küba'nın en belli başlı ürünü olan şeker tarımı ve sanayii durmadan gelişiyordu. 1827 ile 1869 yılları arasında 531 değirmen kurulmuş, makina kullanma sayesinde, randıman daha fazla artmıştı.

1865 ten 1868 yılına kadar çalışan kurul, sosyal alanda köleliğin ortadan kaldırılmasını istedi. Yalnız köle sahiplerine belli bir tazminat verilecek, böylelikle bunların köle emeğinden, ücretli işçi emeğine geçmeleri sağlanacaktı. Zaten, makina kullanmak ta ücretli işçiliği köle işçiliğinden daha istifadeli hale getirmişti.

Siyasî alanda, Küba'nın hem İspanya Parlâmentosunda, hem de adanın mahalli meclislerinde temsil edilmesi isteniyordu. Böylece, Küba muhtar hale gelmiş olacaktı.

İktisadî alanda ise, Küba, Amerika Birleşik Devletlerile serbest ticaret yapma hakkını kazanmak istiyordu. Ayrıca, yürürlükteki birçok vergi ve resimler yerine, gelir üzerinden % 6 olarak alınacak bir vergi konmasında ısrar ediyordu. Bu vergiyi, herkes gibi, İspanyollar da verecekti.

1837 de olduğu gibi. 1868 de de herkes Madrid ile barış havası içinde görüşmelere başlanacağını umarken, dehşetli bir hayal kırıklığına uğradı. İspanya yalnız gelir vergisini kabul etti, ama nispetini hem % 10 a çıkardı, hem de âdil olmıyan vergileri kaldırmadı. Bunun üzerine, memlekette bir kaynaşma, bir inkılâp havası esmeğe başladı. Hele, İspanya'mn Şili ve Peru ile savaşa girişmesi, anavatana karşı harekete geçmenin tam zamanı sayıldı. Kurtuluş savaşı başlıyacaktı.

MÜCADELELER DEVRİ

Sömürgelikten kurtulmak için otuz yıl savaş : 1868 - 1898

Bu savaşların üç ayrı safhası vardır: "On yıl savaşı" (1868-1878) denilen birinci safha, Küba vatanı doktrininin iyice belirdiği siyasî safha, Amerika'nın işe karışması ve İspanya'nın bertaraf edilmesile son bulan ikinci savaş (1895-1898).

1. On yıl savaşı (1868-1878). — Doğuda başlıyan bu savaş buradaki büyük arazi sahipleri tarafından ortaya atılmıştı. Bu hareketin öncülerinden biri olan Francisco Vicente Aguilera'nın bazı Alman prensliklerinden daha geniş arazisi, birçok şeker kamışı değirmenleri, yüzlerce kölesi, binlerce baş hayvanı vardı. Küba dâvası için bütün servetini harcamağa hazırdı. Hareketin daha başında Küba'ının hür, tabiî bütün kölelerinin de hür olduğu ilân edildi. Bir "Hür Küba hükûmeti" kuruldu. Bu, birçok köle ve köylünün harekete asker olarak katılmasını sağladı.

Hareket kısa zamanda adanın ortasına, Camaguey eyaletine yayıldı. Daha radikal hale gelen hareketin meclisi ilk toplantısında köleliği tazminatsız olarak ortadan kaldırdı. Hareket batıda da yayılmağa başladığı sırada, doğuda başarısızlıklar başgösterdi. Agramonte etrafında toplanan genç burjuvazi demokratik bir anayasa ile tek meclisi kabul etti, cumhur başkanını, bakanları ve başkomutanı seçti. Ama, kısa zamanda bir takım güçlükler, ardından da anlaşmazlıklar başgösterdi. Bu şartlar içinde hükûmet zor ayakta durabilirdi.

Öte yandan, hem İspanyolların, hem de Küba burjuvazisi reaksiyoner unsurlarının oturdukları Havana isyana katılmamışsa da, birçok vatanseverler, birçok gençler gizlice asî eyaletlere, döğüşmek için, kaçmışlardı. İspanyolların çoğu ise, inkılâp hareketine karşı döğüşecek orduya gönüllü olarak yazılıyorlardı. Bu ordu kısa zamanda 30.000 i buldu. Bu ordu inkılâp ordusuna karşı giriştiği savaşta bütün baskı, zulüm ve iş-

kence usullerine başvurdu. Birçok köyler yakıldı, sorumsuz birçok kimseler kurşuna dizildi; kadın ve çocuklara yapılmadık işkence bırakılmadı. Sonunda, İspanyol ordusu inkılâp hareketini bastırdı. İnkılâbın birçok komutanları, başta Agramonte olmak üzre, savaş alanında öldü. Ama, dağılan inkılâp ordusunun birçok unsurları dağlarda ve ovalarda yıllarca çete savaşına devam ettiler.

Bu savaşlardan alınan dersler şunlar oldu: Yüzyıllarca süren kararsızlıklardan sonra, Küba burjuvazisi sonunda kurtuluş fikrine inanmıştı. Bu savaşlar sırasında, Küba hiç bir devletten, hattâ birleşmeye taraftar olduğu Amerika'dan bile yardım görmemişti. Bu da "birleşme" taraftarlarını tek çıkar yolun kurtuluş savaşı olduğuna inandırdı.

2. Kaynaşma yılları (1878-1895). — İki kurtuluş savaşı arasındaki bu yıllarda Küba hiç rahat yüzü görmedi. Savaşın sağ kalan komutanları memleket dışında bir takım teşebbüslerde bulunmaktan geri kalmadıkları gibi, dağlardaki çete savaşları durmadı, hükûmeti ele geçirme teşebbüsleri devam etti. 1883-1885 yıllarında adaya çıkarma yapma hareketlerinde bulunuldu. Böylelikle, kurtuluş ideali bütün canlılığı ile yüreklerde yaşamış oluyordu. Ama, bundan birkaç sonuç ta çıkarıldı: bazı objektif şartlar gerçekleşmedikçe, bu hükûmeti ele geçirme teşebbüslerinin ciddî bir sonucu olamazdı. José Marti gibi bir adam 1890 dan sonra bunu anladı ve mücadele taktiğini değiştirdi.

Bu arada, bir yandan Küba'nın nüfusu artmakta devam ederken, öbür yandan elemeği meseleleri değişmeğe başladı. Savaş yıllarında birçok şeker kamışı değirmenleri harap olmuştu. Bunlar yeniden yapılmadı. Dünya piyasalarında şeker fiyatlarının düşmesi üretimin makinalaştırılmasını, merkezileştirilmesini gerektiriyordu. Onun için, değirmenlerin yerine fabrika kurulacaktır. Arazi sahiplerinin çoğu bu değişikliği yapamadılar. Bir kısmı sadece tarımcı olarak kaldı, fabrikalara bağlandı; bir kısmı da her şeyini sattı. 1883 yılında ilk Amerikan kumpanyası borçlu olan bir Kübalının büyük şeker kamışı işletmesini satın aldı. 1895 yılında ise, Amerika'nın adada şeker ve maden işine yatırdığı sermaye 50 milyon doları buldu. Bir

taraftan da, İspanya ile anlaşarak, Amerika ile yapılan andlaşma şeker üretimini dört yılda iki misline çıkardı. Ama, *Küba şekerinin % 90 ını, bütün ihracatının % 87 sini Amerika'ya gönderiyordu. İktisadî bağımlılık tam bir hale gelmişti.*

Öte yandan, savaş memleketin iktisadî hayatında büyük değişikliklere yol açtı. Adanın Havana çevresindeki batı kısmı pek zarar görmedi, hattâ buralarda büyük şeker plantasyonları merkezîleşerek daha büyük bir refaha ulaştı, ama doğu kısmı çok harap oldu. Burada kalkınma güçlükleri arazi sahiplerinin ve halkın inkılâpçı gücünü durmadan kamçıladı.

Köleliğin sona ermesi köylerdeki tarım emekçilerinin sefaletine ve işsizliğine bir çare bulamadı. Eşkiyalık arttıkça, İspanyol idaresinin halk üstündeki zalimce baskısı daha da arttı Bir yandan bu baskılar, öte yandan köle emeğinden ücretli emeğe geçiş, emekçilerin şuurlanmasına yol açtı. Siyasî mücadeleler bunlarda hem sosyal, hem de milî kurtuluş arzularını besledi. Bundan, bir teşkilâtlanma zorunluğu doğdu. 1880 yılından sonra, zenciler okuma ve savunma derneklerini kurdular. Tarlalarda toplu bir halde çalışan tarım işçileri bu teşkilâtlanmaya ırk meselesi ile sosyal, millî, siyasî meseleleri de halledecek bir yön vermeye çalışırken, sayıca az da olsa, tütün sanayi işçileri de derneklerini ve ilk gazetelerini kurdular. 1880 den sonra, İspanya'da yayılan anarşist sendikacılık Küba'ya da sıçradığı gibi, buna muvazi olarak sosyalizm de ilk mücadelelerine başladı. Enrique Roig San Martin'in *El Productor* gazetesinde 8 saatlık iş gününü savunması ile kollektif mülkiyet meselelerini ortaya atması bu zamana rastlar.

Bu sıralarda, Amerika Birleşik Devletleri Cumhurbaşkanı Mac Kinley'in yeni gümrük tarifesi Amerikan pazarını Havana tütünlerine kapayınca, birçok tütün fabrikaları işçilerile birlikte Amerika'ya göç etti. İşte José Marti "Küba İnkılâpçı Partisi" ni Amerika'da işçi sınıfının bu ileri unsurlarile birlikte kurdu.

İşçi sınıfının geliştiği bu devirde, hâkim sınıfın siyasî tutumunda da ciddî değişiklikler belirdi. Savaş bu sınıflara "otonomi" tutumun boş olduğunu göstermiş, bunları "liberal"ler, sonra da "muhtar bir Küba" siyasî düşüncesine götür-

müştü. Bu sırada, İspanya meclislerine bir tek milletvekili gönderilmesi, Havana meclislerine yine İspanyolların hâkim olması, siyasî eşitsizlik fikrini iyice alevlendirmişti. "Muhtar Küba" düşüncesinde olanlar bütün meclislere Kübalıların da eşit olarak girmelerini, bunun için de yeni bir seçim kanunu hazırlamalarını istiyorlardı. Bu düşüncelerin sözcülüğünü eden "Haber Alma Kurulu"nun teklifi İspanya tarafından kabul edilmedi (1894).

O yıl başgösteren iktisadî buhran siyasi hayal kırıklığına tuz biber ekti. Amerika'nın gümrük tarifesinde ortaya attığı yeni bir değişiklik yapma teklifi şeker fiyatlarında büyük bir düşmeye sebep oldu. Bu yüzden, arazi sahipleri şeker tarımından vazgeçtiler, işsiz kalan binlerce emekçi sokaklara döküldü.

Memleketin içinde bulunduğu bu iktisadi, sosyal ve siyasî durum, inkılâpçı bir harekete girişmek için gerekli bütün şartları bir araya getirmiş gibi göründü. 29 Ocak 1895 te José Marti "Küba inkılâpçı partisi"ne New York'tan ayaklanma emrini verdi.

Bu José Marti kimdir?

José Marti'nin kişiliği. - 1853 te Küba'da doğan José Marti dar gelirli bir ailenin çocuğudur. Havana'daki bir belediye yüksek okulunda okudu. Genç yaşında bir yandan şiirler yazdığı gibi, On yıl savaşı sırasında İspanyollara karşı aykırı bir davranışta bulunduğu için sürüldü. 1872-1874 yılları arasında cumhuriyet olan İspanya'da bulundu. 1878 de Küba'ya döndü. Bir hükûmeti devirme hareketine kalkıştı. Yine sürüldü. Döndükten sonra da, İspanyol makamlarına karşı girişilen bütün mücadele ve devirme hareketlerinin hemen hepsine katıldı. Bu mücadeleler onda, önce Küba'yı kurtarmak istiyenler arasında bir *birlik,* sonra da muhalefete bir şekil verecek ve halk kitlelerini harekete getirecek bir *parti* kurmak kanısını uyandırdı.

Bunun için, bütün Amerika'yı baştan başa dolaştı, iyi niyetli bütün insanlarla görüştü, memleket içindeki mukavemetle de ilgisini devam ettirdi. Amerika'da çıkarılan *Emek kürsüsü* gazetesinde fikirlerini yaymağa çalıştı. 10 Nisan 1892 de

"Küba İnkılâpçı Partisi"ni kurdu. Bu partinin programı şuydu: *1. Herkesin yararına herkesin elbirliğile yardım etmesine dayanan bir cumhuriyet idaresi, 2. Hangi adamla, hangi milletle olursa olsun ahlâkî olmıyan bir uzlaşmaya katılmamak.* Memleketinin mutluluğu için kalbi çarpan José Marti, yalnız bu fikirleri ortaya atmakla kalmadı, bu fikirlerin hayata çıkabilmesi için girişilen savaşa da katıldı; mücadelenin en ileri safında yürüdü. Bugün de José Marti'nin -siyasî yetersizliklerine rağmen- Büyük Usta, inkılâpçı büyük bir aydın sayılmasının sebebi, fikirle eylemi birleştirmiş olmasındandır.

3. *Sömürgelikten kurtuluş savaşı (1895 - 1898).* - Mücadele büyük bir hayal kırıklığı ile başladı. José Marti, Florida limanında üç gemiyi silâhla yüklemişti. Amerikan makamları son dakikada gemilere el koydu. Amerika Birleşik Devletlerinin maksadı Puerto Rico'yu ileride satın alacağı gibi, *Küba'yı İspanya'dan satın almaktı.*

José Marti ile yapılan anlaşma gereğince, 24 Şubat 1895 te ayaklanma Küba'nın her yerinde birden başladı, herkes silâha sarıldı. Ama, hareket batıda, Havana ve Matanzas dolaylarında başarısızlığa uğradı. Buna karşılık, Oriente eyaletinde hızla gelişti. Sürgünde bulunan şeflerin hepsi, bu arada da José Marti bu eyaletin kıyılarında karaya çıktılar, âsilere katıldılar. Savaşı Gomez ve Maceo gibi komutanlarla, siyasî şef olarak ta José Marti idare etmekteydi. Daha savaşın ilk aylarında Marti öldürülünce, 1895 te Jimaguayu anayasası ile kurulan cumhuriyet sivil idareden yoksun kaldı. Buna karşılık, âsi ordu 182.000 kişilik İspanyol ordusunu yer yer bozguna uğratarak sonsuz başarılar kazanmaktaydı.

Başarısızlığa uğrayan İspanyol ordusunun komutanı Martinez Campos değiştirilip, yerine general Weyler getirildi. Korkunç bir her şeyi yok etme savaşı başladı. Başta Maceo olmak üzre, birçok değerli komutanlarını kaybederek zayıflıyan ordu, bu her şeyi yakıp yıkma, cephedekini de, cephe gerisindekini de öldürme karşısında gerilediği sırada, İspanya'da bir hükûmet değişikliği oldu. Başbakanlığa liberal bir siyaset adamı olan Sagasta getirildi.

Sagasta'nın yaptığı ilk iş general Weyler'i geri çağırmak oldu. Savaşın hunharlığı, 50.000 e yakın insanın ölümüne se-

bep oluşu bir yana, her ay 6 milyon pezosa mal olan savaş İspanya'nın altmdan kalkamıyacağı ağır bir yük haline gelmişti. Öte yandan, Amerika Cumhurbaşkanı Theodor Roosevelt *"Amerika'nın da bir imparatorluk kurmak hakkıdır"* parolasını ortaya atmıştı. Bu şartlar içinde, Küba'da "muhtarlık" taraftarı Kübalılarla, "reformcu" İspanyollardan bir hükûmet kurmak zorunlu hale gelmişti. Yeni gelen vali Blanco bu işi yaptı. Buna karşılık, doğuda hâlâ tutunan "âsi Küba Cumhuriyeti" bu hükûmeti tanımak istemedi. Doğrudan doğruya İspanyollarla görüşeceğini bildirdi. Artık, Amerika Birleşik Devletleri'nin yüzündeki maskeyi çıkarmasının zamanı gelmişti.

Amerika'nın işe karışması. - 1896 yılında Amerika İspanyollara itidalle hareket etmeyi salık verdiği halde, kurtuluş mücadelesine karşı cephe almıştı. Ayni yıl, Amerika Cumhurbaşkanlığına Mac Kinley seçildi. Yeni başkanın Küba'ya yatırılan Amerikan sermayesinde ilgisi olduğu gibi, ada emperyalist emeller peşinde koşan Amerika için de, Orta Amerika'yı kontrol bakımından askerî bir önem taşıyordu. Onun için, Küba'yı ele geçirmenin tam zamanıydı.

Amerika önce adayı satın almak için yarı resmî bir teşebbüste bulundu, *İspanya kıraliçe naibine Küba için 300 milyon dolar teklif etti.* Ama, kıraliçe bu teklifi kabul edecek bir devlet adamı bulamadı. Bu sırada, Havana limanında bulunan Maine adlı Amerikan zırhlısında bir patlama oldu, 266 kişi öldü. Amerikalılar tarafından hazırlanan bu işe karışma bahanesi, satm alma teklifi kabul edilmeyince, büyük bir önem kazandı. Bunun üzerine, Amerikan kongresi "Maine" zırhlısının patlaması olayını inceledi. Bundan İspanya'yı sorumlu tuttu. Sonra da, 19 Nisanda Küba'nm bağımsız hale getirilmesini istedi. Aslında, İspanya'ya verilmiş bir ültimatomdu bu. Buna İspanya mühleti içinde karşılık vermeyince, Amerika 22 Nisanda İspanya'ya savaş ilân etti. 11 Ağustosa kadar süren savaşta İspanya Manilla ve Küba Santiago'sundaki iki filosunu da kaybedince, adayı bırakmak zorunda kaldı. Ada Amerikan işgali altına girmiş oldu. Bu suretle, Küba için aşağı yukarı altmış yıl sürecek yeni bir devir, *yarı sömürge devri* başladı. Artık Küba'daki inkılâpçı kuvvetler Amerika Birleşik Devletlerile karşı karşıyadır.

YARI SÖMÜRGE DEVRİ

Amerikan işgali (1899-1903)

Amerikalılar silâha sarılmış olan Cumhuriyet idaresinin resmî makamlarile her türlü münasebetten kaçınmak için ellerinden geleni yaptılar. Yalnız, harekât için gerekli ve yardımcı askerî kuvvetlerle işbirliğinde bulundular. 1898 yılı Aralık ayında Amerikalılarla İspanyollar arasında yapılan barış andlaşmasının imzasında hiç bir Küba delegesi bulundurulmadı. 1 Ocak 1899 daysa, bir Amerikan valisi adayı teslim aldı. İspanyollara karşı dövüşen silâhlı Cumhuriyet kuvvetlerinin komutanı Maximo Gomez bu harekete karşı mukavemet emrini veremedi.

Bu işgalin iki amacı vardı: Biri, Amerika'nın iktisadî menfaatlerini kuvvetlendirmek, ikincisi de halk tarafından arzulanır gibi görünen siyasî ilhakı sağlamak.

Birinci amaca hızla varıldı. İktisadî kalkınmanın iki şartı bütün Küba için yararlı olacak idarî bir eyleme girişmeyi gerektiriyordu: biri halk sağlığını korumak için, ötekisi ilk öğretim için girişilecek kampanya. Birinci kampanya memleketi kasıp kavuran sarı hummanın kökünü kazımakla ve başarı ile sonuçlandı. İkinci kampanya Kübalı çocukların eğitimini Anglo-Sakson âlemine doğru yöneltmek hedefini güdüyordu, hemen hemen hiç bir başarı sağlıyamadı.

Asıl iktisadî alanda girişilen eylem, Küba ürününün *sömürgeci* karakterini daha kötüleştirmekten başka bir şeye yaramadı. Tütünle şeker en çok önem verilen belli başlı iki üründü. Dört yıl süren işgalden sonra, Amerikan Tobaco Company, Küba'dan ihrac edilen tütünün % 90 ını kontrol ediyordu. Şekere gelince, savaş yüzünden 1.000.000 tondan 300.000 tona düşen ürün 1902 yılında tekrar 800.000 tona yükseldi. Ama, birçok Kübalılar topraklarını ve şeker santrallarını satmak zorunda kalmıştı. 1903 yılında, Küba topraklarının, daha doğ-

rusu işlenen toprakların % 7-10 u Amerikalıların eline geçmişti. United Fruit Co. 70.000 hektar arazi sahibi olmuş, tam adanın kuzey doğusundaki Mc Cann Sugar Refinery ve Gramerey Sugar Refinery adlı büyük santrallar kurmuştu.

Adaya iktisadî bakımdan elkoyma devam ederken, bir yandan da yeni bir siyasî iktidarın temellerini atmak gerekiyordu. Amerika ne Küba'nın, ne de dünyanın gözü önünde adayı düpedüz ilhak edemezdi. Onun için, 16 Haziran 1900 de Küba halkı bir kurucu meclis seçmeğe çağırıldı. Ama, seçmek hakkı olan 1.572.000 Kübalıdan 150.648 kişiye rey verme hakkı tanındı, seçimlere de ancak 110.816 kişi katıldı. Arazi sahibi olmak ve en az ilk öğretim görmüş olmak zorunluğu pek çok Kübalıyı oy vermek hakkından yoksun etmişti. Çevirilen entrikalara rağmen, kurtuluş savaşlarına katılmış olan büyük liderlerin meclise girmeleri önlenemedi, ve gerçekten halkçı ve herkese seçim hakkı tanıyan 1901 Anayasası kabul edildi.

Halledilmesi gereken bir nokta kalıyordu. Adanın Amerikan valisi Wood, Meclise bir görev vermişti: o da Küba ile Amerika Birleşik Devletleri arasındaki münasebetleri önceden tayin etmek, yani adanın dış siyasetini sınırlamak. Oysa, Amerikan senatosu daha önceden davranıp, Küba tarafmdan imzalanan andlaşmalar üstünde Amerika'ya kontrol hakkı tanıyan, Küba'nın dışarıdan ödünç para alma andlaşmaları yapmak hakkını sınırlıyan, can, mal ve hürriyeti tehlikede gördüğü zaman Amerika'ya adaya asker çıkarma hakkını veren, en son Küba kıyılarındaki kömür ya da deniz üslerinin Amerika'ya bırakılmasını kabul eden ünlü "Platt tasarısı"nı oybirliği ile kanunlaştırdı. Kübalılar bu tasarı aleyhinde birçok gösteriler yaptılar, milletvekillerinden Juan Gualberto Gomez Mecliste birkaç arkadaşı ile birlikte bu tasarıya şiddetle muhalefet etti. Ama, adanın uzun süre işgal altında kalmasına sebep olacak bu muhalefet pek fazla taraftar toplıyamadı, adayı eli kolu bağlı Amerika'ya teslim eden Platt tasarısı Küba meclisince de kabul edildi. Amerika, başkanlığa kendi taraftarlarından Tomas Estrada Palma'yı da getirmiş olduğu için artık işgali kaldırabilirdi (1902).

Ama, bu yarı sömürge ve Amerika ile tam bir işbirliği

idaresine karşı ilk ayaklanma Palma'nın 1906 yılında başkanlığa seçilmesi üzerine başgösterdi. Liberallerin Miguel Gomez idaresinde yönettikleri bu ayaklanmayı bahane ederek, Amerika 1906 da adayı yeniden işgal etti. Bu işgal tam dört yıl, yani 1909 a kadar sürdü. İşgal idaresine karşı halk o kadar ciddî bir mukavemet gösterdi ki, Amerikalılar bu sefer de ilhakı göze alamadılar.

1912 de patlak veren büyük zenci isyanından sonra, artık adadaki mücadelelerin ardı arası kesilmedi. 1912 de yine Amerikan taraftarı bir başkanın seçilmesi üzerine Gomez idaresindeki millî hareket başgösterdi. Ada yeniden Amerikalıların işgali altına düştü. Bu işgal Birinci Cihan Savaşının patlamasile sona erdi.

Bu süre içinde, Amerika Birleşik Devletleri Küba ile olan iktisadî münasebetlerini daha sıkılaştırdı. Özellikle 17 Kasım 1914 tarihli bir kanunla doların Küba'da pezos gibi piyasada serbestçe tedavül etmesi kabul edildi. Böylelikle pezos doların tabiî, yani istenildiği gibi düşürülebilen bir sömürge parası haline gelmiş oldu.

DİKTATÖRLÜK İDARELERİ
(1925 - 1952)

Amerika sömürgeci iktisadî baskılarını arttırdıkça, millî mukavemet büsbütün şiddetlendi. Artık, dağınık, ya da hakim sınıfların menfaatları için girişilen mücadelelerin halka hiç kazanç sağlamadığını anlıyan emekçiler, iktisadî alanda mücadele için sendikalar halinde teşkilâtlanmağa başlarken, bir yandan da bu iktisadî mücadeleyi siyasî alanda şiddetle devam ettirecek marksçı sosyalist partiyi de kurdu. Bu sosyalist partisi mücadelesini hem sömürgeci emperyalizme, hem de bunların suç ortakları Kübalı büyük toprak sahiplerine ve kapitalistlere karşı yürütüyordu. Bu sırada mücadeleci bir edebiyat da doğmuştu.

Ama, sömürgeci ve yerli reaksiyoner çevreler halk kitlelerinin bu teşkilâtlı mücadelesi karşısında general Gerardo Machado'yu iktidara getirdiler (1925). Emekçi teşkilâtları ve sosyalist partisi dağıtıldığı gibi, bütün ileri düşünceli gazeteler kapatıldı. Korkunç bir terör memleketi kasıp kavurdu. Bu kanlı istibdat idaresi zamanmda (1925-1933) Küba'da hür olanlar sanki yalnız Amerikalılar, bir avuç zengin, beyaz zehir ve kadın tüccarları ve kumarhane sahipleriydi.

Ama, sosyalist partisi eylemlerine gizli olarak devam etmekten geri durmadı. Halkta büyük bir nefret haline gelen Amerikan düşmanlığı bütün orduyu da sarmakta gecikmedi. 1933 yılında partinin ve yine gizli çalışan sendikalar birliğinin teşkilâtlandırdığı büyük genel grevi, ordu silâhlı mücadeleye girişmek suretile destekledi. Bu suretle Gerardo Machado'nun kanlı saltanatına son verilmişti. Bu hareketler sırasında bir çavuş olan Fulgencio Batista büyük yararlıklar göstermişti.

Sömürgeciye ve yerli büyük burjuvaziye büyük bir düşmanlık besliyen burjuvazi, küçük burjuvazi ve halk Dr. Grau San Martin'in liberal hükûmetini geçici olarak iktidara getirdi.

Bu hükûmetin yaptığı ilk iş "Platt tasarısı"nı ortadan kaldırmak, sosyal tedbirler almak oldu. Emekçi sınıfının günlük çalışma saatı azaltılmış, bu sınıfa grev hakkı tanınmıştı. Lâtin Amerikası ile "iyi komşuluk münasebetleri" gütmek siyasetine bağlı olan Amerika Cumhurbaşkanı Franklin Delano Roosevelt alınan bu tedbirlere karşı çıkmak şöyle dursun, bu memleketlerde liberal idarelerin iktidara gelmesini desteklemekteydi. Ama, Havana'da bir diktatörlük idaresinin kurulmasından umudunu kesmiyenler bir takım entrikalar çevirmeğe başlamışlardı. İlk önce, Amerika Dr Grau hükûmetini tanımadı, bu yüzden bu hükûmet beş gün süren idareyi kendisinden sonra geleceklere bırakıp çekildi. 1933 teki yararlıkları üzerine birden albay olan Batista'nın ve Küba'daki Amerikan elçisinin desteklediği albay Mendieta başkanlığa getirildi. Bu başkan "Platt tasarısı"nı geri getirmeğe cesaret edemediyse de, Dr Grau'un aldığı bütün sosyal tedbirleri ortadan kaldırdı. O günden sonra, Batista 1938 yılına kadar memleketin siyasetinde önemli bir rol oynadı, kendisini destekliyen malî çevrelerle işbirliği ederek gelen hükûmetlerin idaresini fiilen elinde tuttu. Bütün emekçi teşkilâtlarını, gazetelerini kapattı, grevcileri amansızcasına ezdirdi. En çok ta, 1933 inkılâp hareketini hazırlıyanların peşini bırakmadı. Ama, Avrupa'da ve Lâtin Amerikasında "Halk cephesi" siyasetinin başarı göstermesi, İspanya iç savaşında Kübalıların Cumhuriyet tarafını tutması Batista'nın gözünü açtı.

Bu sırada önemli iki olay oldu: Batista büyük subayların kendisine bir suikast yapacaklarını haber aldı, öte yandan Meksika'da başkan Lazaro Cardenas, Amerika'ya ve İngiltere'ye aldırış etmiyerek, Standard Oil ve Royal Dutch Shell kumpanyalarının malı olan Meksika petrollerini millîleştirip Lâtin Amerika halkının sevgisini kazandı. Bunun üzerine, şartlara uymasını iyi bilen kıvrak zekâlı Batista solcularla işbirliği yapmanın çarelerini aradı. 1939 yılında hür ve eğemen bir Kurucu Meclis seçimleri yapıldı. Bu meclisin görevi 1933 inkılâbının isteklerine hukukî bir yön verecek halkçı, ilerici, millî bir Anayasa hazırlamaktı. 1940 yılında kabul edilen bu Anayasa ile yalnız Küba değil, tarihte ilk defa olmak üzre Lâtin

Amerika ilk halkçı Anayasaya kavuşmuş oluyordu. Bu eylemi ile çok sevilen Fulgencio Batista -bu arada general de olmuştu- 1940 seçimlerinde bütün solcu ve ilerici unsurların desteği ile Küba başkanı seçildi. 1944 e kadar süren başkanlığı sırasında Almanya ve İtalya'ya savaş ilân etmeyi de unutmadı.

1944 te Dr Grau San Martin'in ikinci defa başkan seçilmesi 1948 yılına kadar Küba'yı az çok rahata kavuşturmuşsa da, 1947 de Marshall plânı ile Avrupa, Asya ve Lâtin Amerikasındaki bütün pazarlara ve bu pazarların devlet idarelerine karşı iktisadî hücuma geçmiş olan ve dünya iktisadına hâkim olmak azminde bulunan Amerika, Küba'yı unutamazdı. Bu sebeple, yine Batista ve hempalarının giriştikleri bir entrika ile silik bir adam olan Carlos Prio Socarras başkanlığa seçildi. Ama, bu cesaretsiz olan adam monopollerin ve hâkim sınıfların istedikleri şeylerin hiç birini, başta 1940 Anayasasının katiyen işlemez hale getirilmesini bir türlü sağlıyamadı. Monopollere ve bunlarla işbirliği yapan hâkim sınıflara büyük bir şiddet ve baskı hareketine girişerek halkı kazandığı bütün ileri medenî haklardan yoksun edecek, halkı kayıtsız şartsız bu zümrelerin sömürmesine tâbi hale getirecek demir bilekli bir başkan lâzımdı. Dünkü halk taraftarı Batista'nın bugün halk düşmanı olmasından kolay ne vardı? Fulgencio Amerika'nın ve Küba hâkim sınıflarının tekliflerini kabul etti, ve bunların desteği ile hazırlanan 10 Mart 1952 hükûmet darbesile iktidarı ele aldı ve Amerika ile emekçi ve halk düşmanı şiddet ve baskı hareketlerini en yüksek derecesine çıkarmak imkânını sağlıyan iki askerî anlaşmayı imzaladı.

YARI SÖMÜRGELİKTEN KURTULUŞ

Batista devri; Küba yağma ediliyor (1952 - 1958)

Küba'daki Amerikan monopollerinin yardımı ile hazırlanan bir hükûmet darbesinden sonra iktidara gelen General Batista (10 Mart 1952)'nın ilk yaptığı iş, büyük mücadeleler sonunda kazanılan 1940 tarihli halkçı anayasanın kaldırılması, parlâmentonun dağıtılması, kişi hürriyetlerinin yok edilmesi, mahallî işçi teşkilâtlarının dağıtılması, gazetelerinin yasak edilmesi oldu. Bu suretle bir demokrasi oyunudur başladı, ama facialarla dolu bir demokrasi oyunu oldu bu. Rejimin aldığı tedbirlere karşı halkta şahlanan öfkeyi bastırmak için orduya ve polise geniş yetkiler verildi, memleketin her köşesi hafiyelerle doldu. Evlerinden ansızın alınıp götürülen birçok savaşçı işçinin, gizli mücadele hareketine katılan unsurların ya öldüresiye dövülüp evlerine yollandığı, ya da Hitlerci canavarların yaptıkları işkencelere taş çıkartacak işkencelerle öldürülüp dağ başlarında, sokak ortalarında bırakıldığı oldu. Batista devrinde 20.000 e yakın kadın, erkek, genç, ihtiyar birçok emekçi, köylü, aydın, burjuva, küçük burjuva öldürüldü. (Küba nüfusunun aşağı yukarı % 0,3 ü).

Öte yandan, doymak bilmez bir nüfuz ticaretine, her türlü ihtikâr işlerine, beyaz zehir ve beyaz kadın ticaretine, kumarhane işletme işlerine girişen Batista altı yıl gibi kısa bir zamanda birkaç yüz milyon dolarlık bir servet yaptı. Yerli burjuvazinin bütün ihtikârlarına kimi göz yumdu, kimi bunlardan komisyon aldı. Komisyon karşılığında birçok Amerikan Şirketine büyük imtiyazlar verdi. Büyük bayındırlık işlerine girişti, halkın alın terinden vergi olarak alınan paralar büyük şirketlere kazanç olarak avuç avuç dağıtıldı.

Bu yağmadan, şüphe yok ki, en büyük payı Amerikan monopolleri aldı. 1958 yılında aşağı yukarı altı milyar olduğu

tahmin edilen Küba millî servetinin altıda birini Amerikan sermayesi teşkil ediyordu, yani Küba'ya yatırılmış olan Amerikan sermayesi 1.160.000.000 doları buluyordu. Memleketin her yerini *National City Bank*'ın şubeleri, *Palmolive, Ford, Remington, Lucky Strike, Coca-Cola* monopolleri sarmıştı.

Memleketin iktisadî hayatını kontrol altına alan Amerikan monopolleri şunlardı:

Küba'nın demir istihsali *Steel Bethlehem Co*'nun elindeydi. Amerika'nın İkinci Cihan Savaşı ile Kore Savaşı sırasındaki silâhlanma programlarında bu demirden faydalanılmış, 1948-1952 yıllarında 117.735 ton olan üretim, 1953-1957 de 648.300 tona yükselmiştir.

Küba'nın 40 milyon ton olduğu hesaplanan demir cevherleri *Freeport Sulphur Co.* tarafından 1951 den itibaren işletilmekteydi.

Petrol ihtiyacını *Texaco Co, Standart Oil of New Jersey* ve *Royal Dutch Shell* sağlamaktadır. Elektrik ve telefon işlerini *Cuban Telephone Company* tekeline almış, Batista'ya verdiği büyük komisyonlar sayesinde en yüksek tarifeleri uygulamak yetkisini kazanmıştı. Demiryolları, liman tesisleri, birçok şeker santralı Amerikalıların elindeydi, en yüksek tarifelerle çalışıyordu.

Beri yandan, şeker kamışı ile uğraşan on üç Amerikan şirketi Küba'daki latifundiaların (büyük malikânelerin) % 47,4 ünü eline geçirmişti. Yalnız *Cuban Atlantic Sugar Co.*'nun elinde 240.630 hektar arazi vardı. Öteki on iki şirket şunlardır: *Cuban American Sugar Co.* 139.386 hektar; *American Sugar Co.* 137.790 hektar, *United Fruit Co.* (eski Amerika Dışişleri Bakanı Foster Dulles bu şirkete ait senetlerin büyük bir kısmını elinde toplamıştı.) 111.189 hektar; *West Indie Sugar Co.* 101.008 hektar; *Vertientes Camaguey Sugar Co.* 103.259 hektar, *Mannati Sugar Co.* 75.803 hektar, *Francisco Sugar Co.* 69.459 hektar; *The Cuba Co.* 66.248 hektar; *Punta Alegre Sugar Co.* 45.136 hektar, *Central Solledat* 11.622 hektar.

Yerli büyük burjuvazinin en büyük toprak ağalarından dokuz kişi en iyi toprakların % 32,6 sına, yani 620.000 hekta-

ra sahip bulunuyordu. Şeker kamışı, pirinç tarımı ve hayvan yetiştirme ile uğraşan bu ağalar Amerikan sermayesi ile sıkı bir işbirliği halindeydi. Amerikalılarla birlikte Batista rejimini besliyordu.

Ekilebilen arazinin geri kalan % 12 si on hektardan aşağı toprağı olan 62.000 mülk sahibinin elinde toplanmıştı. Yüz bin icarcı ve ortakçı, 500 bin tarım işçisi vardı.

Büyük bir kısmı tarım işçisi, ortakçı v.b. olan Küba emekçi sınıfının yaşayışı ise yürekler acısı idi. Köylerde kulübelerde, şehirlerin dış mahallelerinde gecekondularda aşağı yukarı 289.534 aile yaşamaktaydı. Çoğu kerpiçten yapılmış olan bu konutların ayak yolları olmadığı gibi elektriği de yoktu; petrol lâmbasına sahip olan parmakla gösterilecek kadar azdı. Emekçinin ortalama yıllık kazancı 300 Pezos'u (üç bin lirayı) bulmuyordu. 1957 yılında yapılan bir ankete göre, köylü nüfusun % 4 ü her gün et, % 1 i her gün balık, % 2 si her gün yumurta, % 3,5 u her gün ekmek yiyebiliyor; % 11 i ise her gün süt içebiliyordu. 1952 de 400-450 bin olan işsiz sayısı 1958 de 733 bine çıkmıştı. Emekçi sınıfta çocuk ölüm oranı çok yüksek (% 35), ömür çok kısa (bu smıftaki insanlardan % 83 ü 50 yaşından önce ölüyordu.) idi. En son halkın 2 milyonu okuyup yazma bilmiyor, 12 ilâ 19 yaşındaki 1.160.000 genç okula gidemiyor, 5 ilâ 11 yaşındaki 400.000 çocuk okul nedir bilmiyordu. (Küba'nın nüfusu 1957 de 6.700.000 idi.)

Bu son derece ağır iktisadî ve sosyal şartlar altında yaşıyan memleketin bir tek şeker ürününe sahip olması, tek alıcının da Amerika Birleşik Devletleri olması durumu daha da ağırlaştırıyordu. İyi ürün alınmadığı, ya da dünya piyasalarındaki şeker fiyatlarının düşmesi yalnız emekçi kitleleri değil, orta sınıfları ve burjuvaziyi de sarsıyordu. Öte yandan Küba, ticaretinin % 80 ini Amerika ile yapıyor, bu memlekete ham madde verip, karşılığında yapılmış ticaret eşyası satın alıyordu. Küba'nın 1957 yılında Amerika'dan yaptığı ithalât 617,5 milyon doları bulmuştu. (Nüfusu Küba'nın dört misli olan Türkiye'nin 1962 deki bütün ithalâtmdan 16,5 milyon dolar fazla) Küba ihracatı bu miktara ulaşamadığı için her yılın ticaret açığı ile devlet bütçesinin açıkları kredilerle kapatılmakta, bu

ise Küba'yı Amerika'ya büsbütün bağımlı duruma soktuğu gibi borçların ödenmesi için yeni ve ağır vergiler konmasını gerektirmekteydi.

26 Temmuz 1953 hareketi.

Egemen sınıflarla istibdat idaresi arasında halkı sömürmek için yapılan sıkı anlaşma ve Amerikan monopolleriyle sıkı menfaat birliği, bundan doğan iktisadî baskı ve zorbalık Küba toplumunun bütün sınıflarında kin ve nefrete varan bir tepki yaratmıştı. 1952 de kurulan Küba Halkçı Sosyalist Partisi -yasak edilmesine rağmen- eylemine gizli olarak devam etmekteydi. Emekçi sınıfların geniş sempatisini kazandığı gibi 20.000 de üyesi vardı.

Partinin siyasî programı şuydu:

1 — 10 Mart 1952 de hükûmet darbesi ile iktidara gelen Batista rejimini devirmek, halka bütün demokratik hürriyetlerini veren yeni bir rejim getirmek.

2 — Gerçek millî bağımsızlığa erişebilmek için toprak reformunu yapmak ve memleketi sanayileştirmek.

3 — Kamu hizmetlerini millîleştirmek.

4 — Irk ayrımını ortadan kaldırmak, emekçi birliğini sağlamak.

5 — Orduda temizlik yapmak, halkın düşmanı değil, halkın hizmetinde olan silâhlı bir kuvvet kurmak.

6 — Bütün halklarla dostluk bağları kurmaya dayanan bağımsız bir dış siyaset gütmek.

Bu programı gerçekleştirmek için Küba halklarının mücadele geleneğine dayanmak, mücadelenin hedefini ve şeklini iyice belirtmek gerekiyordu. Hedef şuydu: Emperyalist baskıya karşı millî mücadele, yabancı emperyalistlerle birleşip millî kurtuluşu engelleyen Kübalı büyük toprak sahiplerine ve kapitalistlere karşı girişilen mücadeleye her zaman sıkı sıkıya bağlıdır. O kadar ki, gerçek millî bağımsızlığın ancak memleketin iktisadî ve sosyal yapısını değiştirmekle mümkün olacağı iyiden iyiye anlaşılmıştı.

Şekil şuydu: Bu mücadele her zaman olduğu gibi ya doğ-

rudan doğruya halk kitlelerinin mücadelesine bağlı olarak, ya da halkın mücadelesine muvazi olarak yürütülecekti.

Küba halkçı sosyalist partisi propagandalarına ve eylemine devam ederken, beri yandan, burjuvazinin radikal ve ileri unsurları arasında Batista rejimi ile mücadele azmi gelişmeye, halk kitleleriyle birleşme eğilimleri şekillenmeye başlamıştı. Oldukça dağınık olan bu teşkilâtlar arasında en önemlisi 26 yaşında olup hukuk öğrenimi yapmış genç bir avukat olan FİDEL CASTRO RUZ (1)'un başında bulunduğu (sonradan *26 Temmuz hareketi* adını alan) gruptu. Bu grubun siyasî programı şuydu:

1 — 1940 Anayasasını tekrar yürürlüğe koymak suretiyle halkın egemenliğini sağlamak.

2 — Toprağı, üstünde çalışan icarcılara vermek. (Toprak sahiplerine belli bir tazminat ödeyerek.)

3 — Sanayi kazançlarının % 30 unu işçilere dağıtmak.

4 — Şeker kazançlarının % 55 ini toprağı icarla tutup işleyen çiftçilere dağıtmak.

5 — İmtiyazlı bütün kurumlara, bu arada bütün yabancı anonim şirketlere el koymak.

Fidel Castro'nun kardeşi RAUL CASTRO ile ABEL SANTAMARİA'nın da katıldığı bu grup programı ile bazı noktalarda, Küba halkçı sosyalist partisine yaklaştığı gibi mücadeleyi hakla birlikte ve silâhlı olarak hâkim sınıflara ve emperyalizme karşı yönetmekle de yine bu partinin mücadele anlayışına yaklaşmış oluyordu. Birçok üniversite öğrencisini, aydınları, küçük burjuvaları içine alan bu grup, Küba Santiago'sunda mücadele sırasında halkla nasıl işbirliği yapılacağını da incelemekteydi. Her halde bir karara varılmış olacak ki, 26 Temmuz 1953 günü sabahı saat 5 i 15 geçe bütün Santiago halkı si-

---

(1) FİDEL CASTRO RUZ, 1927 yılında, Küba'daki Oriente'de Santiago yakınlarında doğmuştur. Zengin bir şeker plântörünün oğludur. Hukuk öğrenimini ve hukuk doktorasını Havana Üniversitesi'nde yapmıştır. Daha öğrenciyken Saint Dominigue adasındaki diktatör TRUJİLLO'ya karşı girişilmiş olan suikast hareketine de katılmıştır.

lâh sesleriyle uyandı. Eskidenberi birçok mücadelelere sahne olan Oriente eyaletinin bu başkentinde bir avuç genç (Lise ve Üniversite öğrencisi, kimi yeni üniversite mezunu) şehri ele geçirmek için harekete geçmiş, üç kilit noktasına hücum etmişti. Raul Castro'nun başında bulunduğu grup Adliye Sarayını, Abel Santamaria'nın başında bulunduğu grup sivil hastahaneyi kolayca ele geçirmişti. Fidel Castro'nun başında bulunduğu grup ta Santiago'daki Moncado kışlasını hücumla alacak. Buradaki silâhlar halka dağıtılacak, Santiago ve civarında silâhlı mücadeleye girişilmiş olacaktı. Kışlanın devriyesi ile karşılaşınca hareket plânı altüst oldu. Fidel grupunun umduğu elli kişilik yardım kuvveti gelmeyince, uyanıp silâha sarılan kışladaki askerler ciddî bir mukavemet gösterdiler. Kısa zamanda, şehri saran askerlerle polisler Castro kuvvetlerini ezdiler ve savaşçıların çoğunu esir edip birçoğunu hemen kurşuna dizdiler. Fidel Castro, Raul Castro ve daha kurtulan birkaç kişi kaçıp dağlara sığındılarsa da birkaç hafta sonra yakalandılar.

Gizli olarak yapılan muhakemedeki savunmasında Fidel Castro rejimi şiddetle tenkid ettiği gibi, Küba'da gerçekleştirilmesi istenen halkçı bir hükûmetin esas prensiplerini de ortaya koymuştu. Ama bu savunma da onu zorbalık adaletinin pençesinden kurtaramadı. 15 yıl hapse mahkûm edilen Fidel Castro 1953 Ekim ayında Çamlar adasındaki hapishaneye gönderildi; burada kardeşi Raul Castro ve hareketten sağ kalan arkadaşlarıyle buluştu. Aşağıyukarı iki buçuk yıldan fazla hapis kaldıktan sonra, 2 Mayıs 1955 de affa uğradı.

İstibdata karşı giriştiği mücadeleye devam azminde olan Fidel Castro, zorbalığın ancak bütün halkın ayaklanması ile devrilebileceğine inanmıştı. 1955 yılı Temmuzunda, kardeşi Raul Castro'nun ardından, o da Meksika'ya gitti. Maksadı, adam toplamak, para ve silâh bulmak, en kısa zamanda Küba'yı istilâ hareketini hazırlamaktı. Meksika'dayken bu düşüncelerini general Alberto Bayo'ya anlattı. Çete savaşlarının büyük bir teknisyeni olan Alberto Bayo Küba'da doğmuş, İspanya'daki Toledo piyade akademisinde, sonra Hava okulunda okumuş, İspanya iç savaşında Cumhuriyetçi orduda Franco'ya karşı sa-

vaşmış, 1947 de Saint Domingue diktatörü Trujillo'yu devirmek için girişilen *Cayo Confite* hareketine katılmış bir askerdi. Sığındığı Meksika'da bir yandan Hava akademisinde öğretmenlik yapan. bir yandan küçük bir mobilya fabrikası işleten Alberto Bayo, Castro'nun tasarısını uygun buldu. Castro'nun istediği şey, Küba istilâ hareketine katılacak 80 seçkin ve gönüllü Kübalının sıkı bir disiplinle iyi birer asker olarak yetiştirilmesiydi. Alberto Bayo bu görevi üzerine aldı.

Castro A.B.D.'lerine giderek burada sürgünde bulunan Kübalılarla temas kurdu ve kısa zamanda 80 gönüllü, para ve silâhla Alberto Bayo'nun yanına döndü. Askerî eğitim için adı gizli tutulan bir kasabada birkaç apartman kiralandı, gönüllüler bu apartmanların dairelerine üçer dörder yerleştirildiler. Askerî eğitim de civarda kiralanan bir çiftlikle yapılıyordu. Altı ay kadar süren bir eğitimden sonra Fidel Castro, 15 Kasım 1956 da müfrezenin Küba'yı istilâya hazır olduğunu bildirdi. Birliği, satın alınmış eski ve harap bir yat, Granma, Küba kıyılarına çıkaracaktı.

Granma, 25 Ekim 1956 günü gecenin saat birinde 82 kişi, silâh, mühimmat ve erzak dolu olarak Meksika'nın Vera Cruz eyaletindeki Tuxpan limanından denize açıldı. Yapılan hesaba göre, Granma 30 Kasım günü Küba Santiago'sunun batısında bulunan Niquero yakınlarındaki bir kumsala yanaşarak, Manzanillo garnizonunun silâhlarını ele geçirmek için, burada yüz kadar Kübalı kendilerine katılacak, yine bir kısım Kübalı da yakındaki kasabalarda karışıklık çıkaracak, suikast teşebbüslerine girecek. Sonra güvenilir kılavuzlar bu çeteleri Sierra Maestra dağlarına götürecek, burada bütün Küba emekçi sınıfının genel bir grev yapması emri verilecekti.

Talihin garip cilvesi, Granma yatı, Küba kıyılarına on beş yirmi mil yaklaşıldığı sırada, büyük bir fırtınaya tutuldu. Radyo postası işlemez oldu, yatın makinaları bozuldu. Deniz tutan gönüllülerin çoğu hastalandı. 2 Aralık günü güç halle adaya yaklaşan yat kıyıya bir kaç yüz metre kala karaya oturdu. Silâhlarının ve cephanelerinin büyük bir kısmını bırakmak zorunda kalan kafile kıyıya yakın bataklıkları büyük zorluklarla, aç susuz geçip, bitkin ve perişan bir halde kıyıya çıktı. Ne kı-

lavuz bulmak, ne de önceden adada hazırlanan hareketlerle bağlantı kurmak mümkün oldu. Granma'nın döküntülerini gören Batista hava kuvvetleri müfrezeyi yaylım ateşine tuttuysa da, 82 kişilik grup etrafa dağıldığından bir sonuç alınmadı. Ama, bu dağınık grupların peşine düşen ordu kuvvetleri bunların çoğunu temizledi. Kaçaklar 1956 yılında Sierra Maestra dağlarının en yüksek tepesi olan Turquino'da buluştukları zaman on iki kişi kadar kalmışlardı. Bunlar arasında inkılâp hareketini teşkilâtlandıran şu şefler vardı: Fidel Castro, Raul Castro, Ernesto Che Guevara, Camilo Cienfuegos, Faustino Perez, Calixto Morales, Ciro Redondo, Juan Almeida.

1957 yılı şimdi çete savaşlarını teşkilâtlandırmağa ve köylüleri dâvalarına kazandırmağa çalışan inkılâpçı gurup için çok çetin oldu. Daha Sierra Maestra dağlarında iken başladıkları toprak reformuna, halk eğitimine, silâh cephane ve giyim eşyası üretme sanayiine Oriente eyaletinde yerleşince de, devam edildi. Yüzlerce köylü çete teşkilâtına gönüllü olarak yazıldı. Öte yandan âsi adını alan teşkilâtın radyosu inkılâp hareketinin siyasî programını yayıyor, propagandasını yapıyor, özellikle şehir emekçilerini teşklâtlanmağa ve kendilerine katılmağa çağırıyordu. Batista ordularına karşı girişilen çete savaşlarında köylülerden ve tarım işçilerinden çok yardımlar gören âsi gurup kendilerine kitle halinde katılan ve iyi bir askerî eğitimden geçen halk kuvvetleri sayesinde küçücük bir millî ordu haline gelmişti. 24 Şubat 1958 günü âsi radyo "Sierra Maestra'daki Hür Küba toprakları" adile yayın yapmağa başladı, 12 Martta da "26 Temmuz hareketinin halka bildirisi"ni yayınladı, ayni gün de genel grev hareketinin gerekli olduğunu ilân etti. Ancak, 9 Nisanda yapılabilen genel grev başarısızlığa uğrayınca, bundan cesaret alan Batista'nın Amerîkan silâhlariyle donatılmış 12.000 kişilik ordusu, en yeni Amerikan uçaklarının desteği ile âsi orduyu kuşatma hareketine girişti.

Ama, bu ordu çete savaşlarına alışık olmadığından, hemen hemen hiçbir başarı elde edemedi. Zaten, halk da bu orduya karşı türlü sabotaj hareketlerine giriştiğinden, başarı ihtimali büsbütün azalmıştı.

20 Temmuz 1958 günü, o güne kadar Batista rejimine karşı ayrı ayrı mücadele eden birçok gizli siyasî gruplar ve teşkilâtlar, yani 26 Temmuz hareketi, Millî Teşkilât, İnkılâpçı idare, Küba inkılâp partisi, Üniversite öğrencileri federasyonu, Medenî mukavemet hareketi birleşik bir cephe kurmak üzre aralarında bir andlaşma imzaladılar. Küba Halkçı sosyalist partisi de resmî olmıyan bir şekilde bu andlaşmaya katıldı.

Bunun üzerine, Fidel Castro Ağustos sonunda hücuma geçmek kararını verdi. Sierra Maestra'dan çıkılıp, savaş Batista ordusunun kontrolu altında bulunan ovaya yayılacaktı. Bunun için iki değerli komutan, yani Ernesto Che Guevera ile Camilo Cienfuegos idaresindeki iki ayrı gönüllü çete kafilesi harekâtı idare edecekti. İki kafile iki kol halinde Eylülün ilk haftasında yürüyüşe geçti. Hedef Camaguey eyaletinin bataklık mıntakasını geçmek, adanın ortasındaki zengin Las Vilas arazisinde yerleşmek ve Sierra Escambray'yi ellerinde tutan birçok çeteci gurplarıyle birleşmekti.

"Uzun Yürüyüş" adını alan bu harekât, bu amansız çete savaşları 1958 Noelinde bir hücum halini aldı. 24 Aralıkta Ernesto Che Guevara kuvvetleri adanın önemli bir kavşak noktası olan Sancti Spiritus'u aldı, Fidel Castro kuvvetleri, Batista kuvvetlerinin Oriente eyaletindeki karargâhı olan Palma Soriano'yu ele geçirdi, Paguajay tahkimli yerini alan Camilo Cienfuegos kuvvetleri Santa Clara üzerine yürüdü, iki ayrı yönden gelen Raul Castro ve Fidel Castro kuvvetleri gelip Santiago kapılarına dayandı. Her yerde bozguna uğrayan Batista kuvvetleri geri çekilmeğe başlamış, adanın şeker taşıyan gemilerinin % 80 i âsi ordunun kontrolü altına girmişti. Bu sırada, durumun umutsuz olduğunu gören general Fulgencio Batista 250 milyon doları bulan hazinesini de alarak birkaç yakın dostu ile bir Amerikan uçağına binip Saint Domingue adasına kaçtı. İktidarı general Cantillo idaresindeki bir askerî cuntaya bıraktı.

Fidel Castro bu askerî cuntanın ateşkes teklifini kabul etmedi. Silâhlı hükûmet kuvvetleri kayıtsız şartsız teslim olunca ya kadar harekâta devam edeceğini bildirdi ve halka da âsi radyonun, vereceği genel grev işaretini beklemesini bildirdi.

Bu sırada, Escambray çetecilerinin başkanı olan binbaşı William Morgan Santa Clara'yı almıştı. 2 Ocak 1959 günü 26 Temmuz Hareketi'nin kırmızı - siyah bayrağı Fidel Castro tarafından ele geçirilen Santiago şehrindeki Moncada kalesine çekildi. İnkılâpçı ordu tam bir zafer kazanmıştı, hükûmet kuvvetleri her yerde âsilere teslim olmuştu. Ernesto Che Guevara kuvvetleri büyük bir zafer alayı ile Havana'ya girdikten bir gün sonra, istibdatçı ve Amerikan monopollerinin adamı Batista'nın kanlı rejimi sona ermişti.

İnkılâpçı Hükûmetin kuruluşu

Ertesi gün, yani 5 Ocak 1959 günü akşamı geçici Küba Cumhurbaşkanı seçilen Manuel Urrutia Lleo uçakla Santiago'ya geldi, Santiago Küba'nın geçici başkenti olarak ilân edildi, ilk hükûmet kuruldu. Fidel Castro âsi ordunun temsilcisi olarak kabinede görev almıştı. Eski rejimin bütün kalıntılarını kısa zamanda temizleyen inkılâpçı hükûmetin, derhal yeni rejimin temellerini atması, halk kitlelerinin en büyük arzusu, derdi, acısı olan Toprak Reformuna hemen girişerek, inkılâbı halka mal etmesi gerekiyordu. İnkılâp en kısa zamanda sosyal hedeflerine ulaşmalıydı. İlk iş şimdilik 1940 Anayasasına tamamile bağlı kalmak, bütün iktidarı inkılâbın eline bırakmaktı.

İnkılâpçı hükûmet, Batista rejiminden kalma kalıntıları temizledikten, devlet makinasının kilit noktalarına inkılâpçı unsurları getirdikten sonra hemen toprak reformu işini ele aldı. Daha Sierra Maestra dağlarındayken, 1958 de girişilen bu teşebbüse, 1959 yılı Ocak ayında Oriente'deki devlet malı olan toprakların köylüye dağıtılması ile (her aileye 26, 60 hektar toprak) devam edildi. 17 Mayıs 1959 da yapılan bir törenle kanun memleketin her yerinde uygulanmaya başlandı. Büyük malikânelerin 400 hektarı geçen toprakları sahiplerinden tazminat verilmek suretiyle (20 yılda ödenecek % 4,5 faizli hazine bonoları karşılığında) alınıp dağıtılacak, Amerikan şirketlerinin malı olan araziye elkonup dağıtılacak ve istihsal kooperatiflerinin kurulmasına önem verilecekti.

İnkılâpçı Hükûmetin karşılaştığı zorluklar

Bu arada Cumhurbaşkanı, başbakan ve Fidel Castro arasında çıkan anlaşmazlık, Cumhurbaşkanlığına Oswaldo Dorticos'un gelmesi ve Castro'nun da başbakan olması sonucu ile çözümlendi. Castro, inkılâbın en solcu unsurlarından bir kabine kurdu. Toprak reformu kanununun uygulanmağa başlanması üzerine, yerli büyük burjuvazi ile Amerikan şirketlerinin inkılâpçı hükûmete karşı cephe aldıkları, Küba kilisesini de yanlarına katarak bir inkılâp düşmanı harekete kalkıştıkları, toprak reformunu sabote etmeğe yeltendikleri görüldü. Hükûmet sabotajcıları çarçabuk temizlediği gibi, iki Amerikan maden şirketine ağır vergiler yükleyen bir kararname yayınladı. Yabancı petrol şirketlerinin müsadere edileceği havadisleri dolaşmaya başladı. Bütün inkılâp düşmanlarının yayım organlariyle birlikte yeni rejime karşı hücuma geçtikleri görüldü.

Küba burjuvazisinden Batista taraftarı olup Amerika'ya kaçanların Florida'da Küba'yı istilâ hareketine kalkıştıklarını haber alan inkılâpçı hükûmet A.B.D.'lerini şiddetle protesto etti. Bu protestoya Amerika, Amerikan vatandaşlarının elinden alman topraklara ait tazminatın tam olarak ve bir defada ödenmesini istemek suretiyle karşılık verdi. Bunun ardından da Florida'dan kalkan iki uçak Havana'yı bombardıman etti, iki kişinin ölmesine ve 45 kişinin yaralanmasına sebep oldu.

İnkılâpçı hükûmet kurduğu inkılâp mahkemeleriyle inkılâp düşmanlarına karşı amansız bir mücadeleye girişip bunları türlü ağır cezalara çarptırdığı sırada, Küba - Amerikan anlaşmazlığı da keskinleşmeye başladı. Öte yandan Sovyet Rusya Küba istilâsına karşı kayıtsız kalamıyacağını bildirmekle Amerika'yı tehdit etmiş, Küba'yı destekliyeceğini açıkça bildirmişti. Bunun ardından da Sovyet Rusya Başbakan yardımcısı Mikoyan 1960 Şubatında Küba'ya geldi. Teknik bir heyet de beraberindeydi. Küba hükûmeti, A.B.D.'lerinin satın alacağı şeker miktarını azaltmak suretiyle yapmayı düşündüğü iktisadî baskıya Sovyetlerle imzaladığı bir ticaret anlaşması ile karşılık verdi. Anlaşmaya göre, Sovyet Rusya gelecek beş yıl içinde Küba'dan 5 milyon ton şeker alacak ve memleket sanayiinin

kalkınmasını sağlamak için 12 yılda ödenmek şartı ile % 2 5 faizle 100 milyon dolar borç verecekti. Bu gelişmelerden, Amerika Belçika'dan silâh yüklü olarak gelip, Havana limanında demirleyen Coubre adlı Fransız şilebini esrarlı bir şekilde batırmak suretiyle öç almak istedi. Küba - Amerikan münasebetleri böylece büsbütün nazik bir safhaya girmişti.

Gelişmekte olan Küba - Sovyet yakınlaşmalarına Amerika yeni bir iktisadî baskı ile karşılık vermek istedi. Gelecek 180 gün içinde Küba'ya yapılan her türlü teknik yardımı keseceğini bildirdi. O günlerde, Moskova'da bulunan Millî Toprak Reformu Enstitüsü Müdürü Nunez Jimenez'in Sovyetlerle yaptığı anlaşmaya göre, Küba'nın şekerine karşılık petrol alması sağlanmıştı. İlk petrol partisi Küba'ya geldiği gün de, Millî Banka müdürü Ernesto Guevara işçileri girişilen sanayileşme siyasetini bütün güçleriyle desteklemeğe çağırıyordu. Gerekli teknik malzemeyi ve teknisyenleri Sovyet Rusya verecekti.

Bunun üzerine, Amerika Küba'dan alacağı şeker miktarını azalttığı gibi, *Standard Oil* ve *Texaco* Amerikan petrol Şirketlerinin adadaki iki rafinerisi gelen ham Sovyet Petrolünü tasfiye etmek istemedi. 29 Haziran 1960 günü inkılâpçı mükûmet bu iki şirketine el koyunca bu defa İngiliz *Shell* kumpanyası adaya ham petrol göndermiyeceğini bildirdi. Bunun üzerine Küba hükûmeti bu kumpanyaya da el koydu.

Bu olaylar karşısında kendini daha güçlü duruma getirmek zorunluğunu duyan A.B.D., Lâtin Amerikadaki peyk devletlerin dışişleri bakanlarını Küba Dışişleri Bakanı ile birlikte Ağustos 1960 da San Jose'da bir toplantıya çağırdı. Burada varılan bir karara göre, A.B.D. öteki devletlerle birlikte "hiç bir devletin (yani Küba'nın) Amerika kıtasının güvenliğini ve dayanışmasını tehlikeye sokacak müdahalelerine göz yumamazdı." A.B.D.'nin bu siyası manevrasını Küba hükûmeti Eylül ayında Havana'da bir milyon insanı bir araya toplayan ve Lâtin Amerika hükûmetlerini yuhalayan bir mitingle cevaplandırdı. Fidel Castro, halka, "Adamız, emperyalistlerin istilâsına uğrarsa, Sovyet yardımını kabul eder misiniz?" diye sordu. Bütün halk hep bir ağızdan beş dakika "Evet" diye bağırdı. Bunun üzerine Castro, daha radikal hale gelmiş olan in-

kılâçı hükûmetin, önce emperyalizmi mahkûm eden, sonra da insan haklarını tanıyan "Havana Bildirisi" adlı siyasî programını okudu.

Havana Bildirisi

Halklar seçmek hürriyetine sahip olmadıkça, yoksullar açlıktan kurtulmadıkça, sosyal eşitsizlik ortadan kalkmadıkça, herkes kültür nimetlerinden faydalanabilmek için okuma yazma öğrenmedikçe, Lâtin Amerika'da demokrasi olamaz.

Onun içindir ki, Millet Meclisi halinde burada toplanmış olan Küba halkı:

1 — Köylü sefaletinin biricik kaynağı, hiç insanca olmayan geriletici bir sistem olarak büyük toprak mülkiyetini;

2 — İnsanı yarı aç yarı tok süründüren ücretleri, insan emeğinin soysuz ve imtiyazlı menfaatlar tarafından haksızca sömürülmesini;

3 — Okuma yazma bilmemeyi, öğretmen, okul, hekim, hastahane bulunmayışı gibi, ihtiyarların korunmamasını da:

4 — Zenci ve kızılderili ayrımını;

5 — Kadının eşit haklara sahip olmaması ve sömürülmesini;

6 — Halklarımızı sefalet içinde süründüren, demokratik gelişme ve egemenliklerine sahip olmalarını engelleyen bir avuç siyasî ve askerî zümreleri;

7 — Memleketlerimizin tabiî zenginliklerini yabancı monopollere vermeyi, halk menfaatlarını yüzüstü bırakma ve bu menfaatlara ihanet siyasetini;

8 — Halklarının seslerine kulak vermeyip, Amerika Birleşik Devletlerinin emirlerine boyun eğen hükûmetleri;

9 — Bu bir avuç zümrelere bağlı ve ezici emperyalizmin siyasetine âlet olan yayın organları tarafından sistemli bir şekilde halkları aldatmayı;

10 — Amerikan tröstlerinin ve hükûmetinin âletleri olan Amerikan haber ajanslarının haber alma ve yayma teşkilâtını ellerinde tutmalarını;

11 — Her memlekette işçilerin, köylülerin, aydınların,

büyük kitlelerin sosyal ve millî hakları için teşkilâtlanmalarını ve mücadele etmelerini yasak eden baskı kanunlarını;

12 — Tabiî zenginliklerimizi durmadan yağma eden, işçilerimizi ve köylülerimizi sömüren, iktisatlarımızın kanını sülük gibi emen, bu iktisatları geri bir durumda tutan, ve Lâtin Amerikası siyasetini kendi menfaat ve maksatlarına tâbi kılan emperyalist monopolleri ve kurumları toptan mahkûm eder.

Bu Meclis bütün Lâtin Amerikasının yüzüne karşı haykırır ki:

1 — Köylünün toprak sahibi olmak, işçinin emeğinin meyvalarından faydalanmak;

2 — Çocukların eğitimden faydalanmak, gençlerîn iş bulmak;

3 — Öğrencilerin hür, tecrübî ve ilmî bir öğrenim görmek;

4 — Zencilerin ve kızılderililerin insan haysiyetine yaraşır bir muamele görmek;

5 — Kadının eşit medenî, sosyal ve siyasî haklara sahip olmak;

6 — İhtiyarların ömürlerinin son yıllarında güvenli bir hayat yaşamak;

7 — Daha iyi bir dünyaya kavuşmak için. aydınların, sanatçıların ve âlimlerin eserleriyle mücadele etmek;

8 — Millî zenginliklerini ve kaynaklarını ele geçirmek için devletlerin emperyalist monopolleri millîleştirmek;

9 — Memleketlerinin dünyanın bütün halklarıyle serbestçe ticaret yapmak;

10 — Mîlletlerin kendi egemenliklerine kavuşmak;

11 — Halkların kışlaları okul haline getirmek ve haklarını ve geleceklerini korumaları için işçileri, köylüleri. aydınları, öğrencileri, zencileri, kızılderilileri, kadınları, gençleri, ihtiyarları, bütün ezilenleri ve sömürülenleri silâhlandırmak haklarıdır.

12 Bu meydanda toplanan Küba halkı, Millî Meclis'i bütün işçilere, köylülere, öğrencilere, aydınlara, zencilere, kızılderililere, gençlere, kadınlara, ihtiyarlara iktisadî, siyasî ve sosyal hakları için mücadele etmek görevini; ezilen ve sömü-

rülen halklara kurtuluş için mücadele etmek görevini; her halka, dünyanın neresinde olursa olsun, ezilen, sömürge haline getirilen, sömürülen ya da bir saldırının kurbanı olan bütün halklarla dayanışmak görevini yükler. Dünyanın bütün halkları kardeştir...

FİDEL CASTRO BİRLEŞMİŞ MİLLETLERDE

İnkılâpçı hükûmet büyük güçlükler içinde çırpındığı bir sırada, Amerika Birleşik Devletleri yeni bir siyasî manevra daha çevirmeğe çalıştı, ve 5 Eylül 1960 ta Bagota'da Amerikalılar arası üçüncü iktisat konferansını toplantıya çağırdı. Güney Amerika'daki devletlere Amerika'nın ilk ağızda 500 milyon dolarlık bir iktisadî yardım yapması söz konusuydu. Ama, Küba bu yardımdan faydalanamıyacaktı. Buna da sebep. - Amerikan temsilcisi Douglas Dillon'un söylediğine göre - Küba'nın komünist bir devlet haline gelmesi, Fidel Castro'nun da komünist ajanı olmasıydı.

Bu mânasız ve çirkin manevraya İnkılâpçı Küba hükûmeti hemen karşılık vermekte gecikmedi. Zaten, Amerika da Amerikan vatandaşlarına ait toprakların millîleştirilmesi yüzünden Küba'nın Amerika bankalarındaki paralarını bloke ettiği için, Küba da First National Bank'la Chase Manhattan Bank'ın memleketteki şubelerine elkoydu. Ayrıca, memleketin iktisadî gelişmesine katılmakta iyi niyet göstermiyen ve beceriksiz davranan tütün fabrikacı ve tacirlerinin kurumlarını hacîz etti. Bu sırada Küba, Macaristan'la önemli bir ticaret anlaşması yapmıştı. Bu anlaşma gereğince, Macaristan Küba'dan gıda maddeleri ve sınaî malzeme (şeker, tütün, nikel v.b.) alacak, tarım makinaları ve sanayi donatım malzemesi alması için Küba'ya 8 milyon dolarlık bir kredi açacaktı.

O günlerde, Amerika Birleşik Devletlerinin Küba ya yeni bir askerî hücumda bulunması söz konusu olduğundan, Küba hükûmeti Amerika'yı Birleşmiş Milletlere şikâyet etmişti. Birleşmiş Milletler 26 Eylülde yapacağı toplantıda Fidel Castro'yu dinliyecekti. Fidel Castro yanında 85 kişilik bir temsilci heyeti ile birlikte 18 Eylül günü New York'a vardığında, hiç bir otelin heyeti kabul etmediğini gördü, Harlem'deki küçük bir otele yerleşmek zorunda kaldı. 26 Eylül günü Birleşmiş Mil-

letler genel kurul toplantısında söz alan Fidel Castro, Amerika'nın Küba'ya karşı güttüğü düşmanca siyaseti, iktisadî ve askerî saldırganlığı şiddetle tenkit etti. Küba halkının bu saldırılara büyük bir kuvvet ve azimle karşı koyacağını, adanın her karış toprağını savunacağını bütün dünyaya ilân etti ve İnkılâpçı Küba hükûmetinin siyasî tutumunu açıkça belirtti. Bu siyasî tutum kısaca şudur: "Küba hükûmeti sömürgeciliğe, sömürmeye, monopollere, militaristlere, silâhlanma yarışına, savaşa, savaş düzenlerine her zaman karşıdır, ve halkların egemenliğinden, iktisadî refaha ulaşmalarından, emeklerinin hakkını almalarından, bütün hür halklarla barış içinde kardeşçe yaşamalarından yanadır."

Fidel Castro'nun Birleşmiş Milletlerde Amerika'nın saldırgan siyasetini şiddetle tenkit etmesi derhal meyvalarını verdi, iki devlet arasındaki gerginlik büsbütün arttı. Cumhuriyetçi senatör Barry Goldwater (şimdiki cumhurbaşkanı adayı) büsbütün ileri gidip "Küba'nın Amerika için ciddî bir tehlike olduğunu, Castro rejimini yok etmek için, gerekirse savaşı dahi göze almak gerektiğini" söyledi.

Bu sırada, bir yandan Çin Halk Cumhuriyeti ile Küba arasında siyasî münasebetler kurulurken, öte yandan Sierra d'Escambray'de esrarengiz dört motorlu büyük bir uçaktan paraşütle atılan Amerikan malı büyük bir silâh ve cephane stoku ele geçirildi. Escambray mıntakasında da 150 inkılâp düşmanı çete ile, adaya son yapılan bir çıkartmaya katılmış âsi ordudan 20 kişinin muhakemesine başlandı. Kurşuna dizilenler arasında Anthony Salvard adlı bir Amerikan vatandaşı da vardı.

İstilâ teşebbüsü

Havana'da herkes tetik üstünde duruyordu. O günlerde, inkılâpçı hükûmet bütün Küba iktisadını altüst eden bir karar verdi. Büyük toprakları, büyük sanayi kurumlarını, yabancı şirketleri, (Kanada bankaları dışındaki) bankaları millîleştirmekle inkılâpçı hükûmet adanın bütün iktisadî eylemlerini kendi eline almış oluyordu. Özel sektörde yalnız küçük teşebbüslere serbest çalışma müsaadesi tanınmıştı. 14 Ekim 1960 tarihli karar marksçı iki inkılâpçı idareci olan Ernesto

Che Guevara ile Raul Castro'nun damgasını taşıyordu. Bu karar gereğince "iktisadî gelişme ancak iktisadın plânlaştırılması ve rasyonelleştirilmesile mümkün olabilirdi."

Küba inkılâbının bu ileri sıçrayış hareketinden üç gün sonra, Toprak Reformunu tamamlıyan Şehir Reformu Kanunu yayımlandı. O gün, yani 17 Ekim günü Fidel Castro bu kanunun kiracılara ne büyük imkânlar sağlıyabileceğini, konut meselesinin nasıl kısa zamanda halledileceğini bir televizyon konuşmasile halka izah etti. Ayrıca, Amerika Birleşik Devletleri tarafından Orta Amerika'da yetiştirilen ücretli askerlerin Küba'ya çıkarma yapmağa hazırlandıklarını delillerile izah etti, ve halkı memleket savunmasına hazırlanmağa ve tetikte bulunmağa çağırdı.

18 Ocak 1961 de Amerika'nın yeni cumhurbaşkanı John Kennedy görevine başlamış bulunuyordu. İşe önce Küba şekerini hiç almamak kararını vermekle başladı. John Kennedy, *"Castro rejimini devirmek için hiç bir askerî müdahalede bulunmak niyetinde olmadığını"* söylemesine rağmen, üç gün sonra, yani 15 Nisan 1961 günü sabahleyin adadaki Campo Libertad'la birçok hava alanları bombardıman edildi. 8 kişi öldü, 50 kişi yaralandı. Ertesi gün, Pazarı Pazartesiye bağlıyan gece, Orta Amerika'da Amerikan subayları tarafından yetiştirilen 1500 kadar Kübalı mülteci Florida'daki üslerinden kalkıp Küba'nın güneyindeki Los Cochinos körfezinde karaya çıktı. Cumhurbaşkanı John Kennedy'nin muvafakatile Amerikan Merkez Entelicens servisince tertiplenen bu çıkarma, Fidel Castro'nun idare ettiği Küba askerî birlikleri tarafından, 72 saat süren şiddetli savaşlardan sonra, püskürtüldü. 300 e yakın mülteci öldürüldü, 1200 kişi de esir edildi. Amerika'nın giriştiği bu tehlikeli teşebbüs inkılâpçı hükûmetin ezici bir zaferile sona ermiş oldu.

Küba Sosyalist Halk Cumhuriyeti kuruluyor

Bu şartlar altında, Küba inkılâbının daha sola kaymasın-

dan tabiî bir şey olamazdı. Ama, başkentte dolaşan söylentilere rağmen, istilâ teşebbüsüne karşı kazanılan zaferin büyük gösterilerle kutlandığı 1 Mayıs 1961 günü, Küba'nın Sosyalist Halk Cumhuriyeti olduğu resmî bir şekilde ilân edilmedi. Yalnız, devlet adamlarının bu tarihten sonraki konuşmalarında "Sosyalist Küba" sözlerinin sık sık geçmesi, bütün özel okulların millîleştirilmesi, bir tek parti kurulması, Holhoz tipindeki işletmeler yerine, Sovhoz tipindeki devlet işletmelerinin gelişmesi, v.b. rejimin sosyalist nitelik kazandığını gösteren belgelerdir. Aradan bir ay geçtikten sonra, Küba Millî Savunma Bakanı Raul Kastro, Havana Halk Ünievrsitesi'nde yaptığı bir konuşmada, "Küba Sosyalist Cumhuriyeti" nin giriştiği memleket iktisadını plânlaştırma teşebbüsünde sosyalist rejimin artık açıkça sözünü edebîlîyordu.

CHARLES BETTELHEIM

Küba İktisadının Plânlaştırılması

Çeviren:
ŞERİF HULÛSİ

KÜBA İKTİSADININ PLÂNLAŞTIRILMASI (1)

Küba, kapitalist ve yarı derebeyliğe bağlı bir yapıdan, sosyalist sektörün hakim bir rol oynadığı bir yapıya çok hızla geçmiş bir memlekettir, bu muhakkak.

1959 yılı Ocak ayından 1961 Aralık ayına kadar, millî bir kurtuluş inkılâbı ile, sosyalist bir inkılâbın birbiri ardından birçok safhalar geçirdiğini görüyoruz. Artık, 1962 yılı resmî olarak "Plânlaştırma yılı" ilân edildi.

Dünyanın hiç bir memleketi bu kadar az bir zamanda bu türlü yapı değişiklikleri geçirmemiştir. Bu yapı değişiklikleri hattâ sürekli denebilecek bir hareket içinde yer almıştır: hem de nitelikçe bir kopma olmadan, idareci siyasî ekipte pek önemli bir değişiklik olmadan.

Millî kurtuluş inkılâbından sosyalist inkılâba geçiş.

Gerçekten, inkılâbın daha ilk merhalesinde, yani millî kurtuluş inkılâbının temel ödevlerini yerine getiren safhasında, ondan sonraki safhaya geçişi hazırlıyan birtakım tedbirler alınmıştır. Meselâ, daha 1959 yılında girişilen toprak reformu, özellikle, böyledir. Toprak reformu özel küçük toprak mülkiyetinin genelleştirilmesile değil, aksine, toprak mülkiyetinin büyük bir kısmı ile devlete geçmesile sonuçlanmıştır.

Bunun gibi, daha 1960 yılı sonunda, yalnız Amerikan sermayesinin elindeki teşebbüs kurumlarını değil, Kübalı büyük sermayecinin elinde bulunan kurumları da devlete devreden millîleştirme tedbirlerine girişilmiştir. Bu millîleştirme tedbirleri, iktisadın gerçekten plânlaştırılmasına imkân veren

(1) *Bu yazı* Recherches internationales *dergisinin 1962 yılında çıkan 32 nci sayısında yayınlanmıştır.*

açık ve kesin bir amaç olarak yayınlanmıştı. Oysa, biliyoruz ki, Küba inkılâbının sosyalist niteliği ancak 1961 yılı Nisanında belirmiştir.

Küba inkılâbının millî kurtuluş inkılâbı safhasından, sosyalist inkılâp safhasına hızla geçişini açıklıyan sebepler üstünde söylenecek çok şey vardır, ama bu bizi konumuzdan uzaklaştırır. Ben sadece, Küba inkılâbı ile, plânlaştırmanın ortaya konmasından sonraki gelişmenin anlaşılması için özel bir önemi olan şu aşağıki noktalar üstünde durmak istiyorum.

Küba inkılâbı, daha başlangıçta, işçi sınıfı ile köylü arasında sağlanan sıkı işbirliği sayesinde gerçekleşmiştir (1). *İşçi sınıfının içinden değil de, aydınlar içinden çıkan siyasî idare, bu inkılâbın gelişmesi sırasında, radikalleşmiştir. Aydınların silâhlı mücadele sırasındaki bu radikalleşmesi bundan sonraki safhalarda da devam etmiştir.* Bu da, Amerikan emperyalizmine sıkı sıkıya bağlı olan Küba burjuvazisinin inkılâbın hattâ birinci millî kurtuluş safhasını bile desteklemekten âciz kalması ölçüsü içinde olmuştur. Onun içindir ki, bu birinci safha işçi sınıfı ile köylüye, yani istekleri millî kurtuluş inkılâbının hedeflerini aşan sınıflara dayanarak gelişmiştir.

Küba Köylü Sınıfının yapısı

Küba köylü sınıfının yapısı da, inkılâbın gerçekleştirdiği iktisadî ve sosyal değişikliklerin bazı özelliklerini ve bu değişikliklerin hızlı temposunu anlamak imkânını verir.

Küba köylü sınıfının büyük bir kısmını şeker kamışı plântasyonlarında çalışan tarım işçileri teşkil eder. Gerçekten de, bu işçiler kelimenin geleneksel mânasile "köylü" değildirler. Bu işçiler - yaşayış şartları göz önünde tutulursa - proletaryanın özellikle en inkılâpçı bölüğünü vücuda getirirler.

Küba köylü sınıfının öbür kısmını da, ellerinde pek az toprakları bulunup, hemen hepsi de üretim araçlarından yoksun olduklarından yarı proleterleşen çok küçük toprak sahipleri teşkil eder. Gerçekten, bu küçük köylüler toprağa az bağlı yarı-proleterlerdir, bunların başlıca dileği, devamlı ve iyi ücretli bir iş bulmak olduğundan, bunlarca küçük toprak sahibi olmak ikinci derecede bir önem taşır.

Bu şartlar içinde, toprak dağıtımı safhasından geçiş hiç bir siyasî zorunluğa karşılık vermiyordu, ve (Küba köylü sınıfı kitleleri içinde hiç bir tarım işletmesini idare etme geleneği olmadığından) iktisadî bakımdan bir felâket olurdu. Buna karşılık, devlet işletmelerinin hızla gelişmesi ancak iktisadî ve sosyal meselelere bir çözüm yolu bulabilecek nitelikteydi. Gerçek tarım işletmelerinin evvelce başında bulunmuş, hâlâ da bulunan köylü sınıfı bölüğü için bugün kooperatifçi tarımın gelişmesi meselesi ortaya konamaz, demek değildir bu, tabiî. Daha ileride bu nokta üstünde duracağız.

Sosyalist Memleketlerin verdikleri başarılı örnek

Küba inkılâbının millî kurtuluş inkılâbını sosyalist inkılâba ulaştıran merhaleleri hızla aşmasını açıklayan bir başka etken de sosyalist memleketlerin verdikleri başarılı örnektir. Bu örneğin, Küba inkılâbının başında bulunan namuslu ve fedakâr siyasî idareciler üzerinde kesin bir etkisi olduğuna hiç şüphe yoktur. Bu siyasî idareciler, uğrunda mücadele ettikleri idallerin ancak sosyalist bir inkılâpla gerçekleşebileceğini çarçabuk anlamışlardır. Yine bu idareciler inkılâbın gelişmesini, ancak ilmî sosyalizm sayesinde mümkün olabilen iktisadî, sosyal ve siyasî tahlillerle hazırlayıp aydınlatılmak gerektiğini de çarçabuk anlamışlardır.

Halkçı Sosyalist Partisinin eylemi

Küba inkılâbının sosyalizm yönünde hızla gelişmesini anlamak için, Küba sosyalist partisinin (resmî adı: Halkçı Sosyalist Parti) eylemile ve mücadelelerile yaptığı büyük etkiyi unutmamalıdır. Bu etki idareci kadroların ideolojik formasyonu seviyesinde olduğu kadar, birçok siyasî sorumlularla, sendika sorumlularının ideolojik formasyonu seviyesinde de kendini göstermiştir. Halkçı Sosyalist Partinin Fidel Castro ve 26 Temmuz hareketi (2) karşısındaki tutumu bu etkinin derinlere kadar gitmesine imkân vermiştir. Gerçekten de, Halkçı Sosyalist Parti, kitle teşkilâtlarını kurmakta kesin bir rol oynayan kendi kadrolarını inkılâbın emrine vermiştir. Partinin teşkilâtçı ve kadro yetiştirmekteki rolü de kesindir, hem bu

Anibal Escalante'nin sekreterliğe sapmasına (3) rağmen, yine de doğrudur; zaten, bu sekreterliğe sapma, inkılâp idaresinin uyanıklığı sayesinde tam zamanında ortadan kaldırılmıştır.

Küba inkılâbının sosyalizme doğru hızla tekâmül edebilmesinin sebebini, 26 Temmuz hareketinin inkılâbı idare etmek tekelini hiç bir zaman iddia etmemesinde, ve yalnız Halkçı Sosyalist Parti idarecilerinin ve üyelerinin desteğini değil, bu *partinin her türlü yayın ve gösteri hürriyetinden faydalanan teşkilât olarak* da desteğini kabul etmesinde aramalıdır. Bu, tarihin son derece önemli bir noktasıdır: yalnız Küba inkılâbını anlamak için değil, bir inkılâbın millî kurtuluş safhasından sosyalist safhaya fiilen geçişinin siyasî şartlarını değerlendirmek için de önemli bir noktadır. Tarihin, Avrupa'da olduğu gibi, millî kurtuluş inkılâbını tamamlayıp, sosyalizm yoluna girmek istediklerini söyliyen memleketlerde de pek kolayca "unutuluveren" bu noktasını hatırlatmak zorunluğu vardır.

Merhaleleri aşmaktaki hızı açıklayan etkenler, bence, işte bunlardır. Bu etkenlerden çoğunun başka memleketlerde, hele Lâtin Amrika'da da bulunabileceği düşünülebilir.

Söylemeğe hacet yok, elverişli etkenlerin var oluşu, sosyalizmi kurma meseleleri hızla ve kolayca çözülüverecek demek değildir. Bu doğru değildir, hattâ Küba için bile doğru değildir.

Siyasî bakımdan, halkçı merkeziyetçilik ilkelerine göre işliyen, idare edici bir ilmî sosyalizm (kılavuzluğundaki) partisinin çarçabuk kurulması bugün kaçınılmaz bir zorunluktur.

Bu zorunluk gayet iyi anlaşılmıştır. Bu zorunluk 1961 yılında O. R. I. (Birleşik İnkılâpçı Teşkilâtlar) nin kurulmasına sebep olmuştur; bu teşkilât, çeşitli inkılâpçı hareketleri (4) tek bir inkılâpçı teşkilât halinde bir araya toplamaktadır. Bu teşkilât henüz bir parti haline gelmemiştir, ama inkılâbın ilmî sosyalizm temeline dayanan kollektif siyasî idaresinin yüksek yetkilerini üstüne almakla, tam da bu partinin kuruluşuna imkân hazırlamaktadır.

İdareci partinin kurulması işi, Anibal Escalante'nin sek-

terci büyük hataları yüzünden bir süre gecikmekle beraber, devam etmektedir.

Küba Plânlaştırmasının iktisadî çerçevesi

Daha düne kadar, Küba, bütün iktisadı, hemen sadece bir tek ürünün (şekerin) hemen hemen tek bir müşteriye (Amerika Birleşik Devletlerine) satılmasına dayanan/ tek üründü yarı sömürge bir memleketti. Ayni zamanda da, bu müşteri Küba ithalâtının en temel ürünlerini (gıda ürünleri, gerekli istihlâk sanayii malzemesi, memleketin tek enerji kaynağı olan petrol, kamyon, otomobil, v.b.) sağlıyan hemen hemen tek satıcıydı.

Biliyoruz ki, bugünkü durum, bu memleketle olan iktisadî münasebetlerin büsbütün kesilmesile ortaya çıkmıştır. Küba iktisadının bu münasebetlerin kesilmesinden doğan güçlüklere başarı ile göğüs germesi, hem inkılâbın dinç ve güçlü oluşunun, hem de sosyalist memleketlerin yardımı ve işbirliği ile kurtulmuş memleketlere sunulan yeni imkânların bir delilidir.

Küba az sanayileşmiş bir memlekettir, ama yine de öyleyken *oldukça* gelişmiş bir memlekettir. Bu oldukça gelişme, özellikle, adam başına düşen millî gelirde, Lâtin Amerika'nın en yüksek millî gelirinde (Lâtin Amerika'da adam başına en yüksek millî gelir ancak Arjantin'de ve petrol iktisadının eşine az rastlanan bir rol oynadığı Venezuela'da görülür), ve memlekette birçok yıllardanberi üniversite öğretimile, yüksek teknik öğretimin var olmasında ifadesini bulur. Buna rağmen, bu oldukça gelişmenin, güç ve yayılımı bakımından, pek sınırlı olduğunu da unutmamalıdır. Bu sınırlanma, bir yandan, halkın % 75 inin adam başına ve yılda ancak 50 - 100 dolarlık gelire sahip olmasından doğan sefil durumunda; öte yandan, daha inkılâp arefesinde, okul çağındaki çocuklardan ancak üçte birinden biraz fazlasının okullara devam edebilmesinde ifadesini bulur.

Şunu da hatırlatalım ki, Küba arazisi oldukça küçük, nüfusu az (7 milyondan aşağı) ve uluslararası pazarlara sıkı sıkıya bağlı bir memlekettir. Uzun yıllar da böyle kalacaktır, ona şüphe yok. Plânlaştırma bakımından, bundan doğacak özel meseleler üstünde, ne yazık ki, duracak vaktimiz yok.

Yukarıda dokunduğumuz noktalar, Küba plânlaştırmasının içinde geliştiği ve bugün de gelişmekte olduğu bazı genel şartları iyice belirtmek imkânını vermiştir. Bununla beraber, Küba'da plânlaştırmanın bugünkü şartlarını iyice anlamak için, bu iktisadın yapı ile ilgili bazı niteliklerini yakından incelemek gerekir.

Küba İktisadının Yapı ile İlgili Özellikleri

Küba iktisadının yapı ile ilgili belli başlı nitelikleri şöyle bir tablo ile gösterilebilir:

Nüfus plânında : Küba bu plânda nüfus yoğunluğu oldukça az (kilometre kare başına 60 kişi) bir memlekettir. ama az sanayileşmiş bir memleketin niteliğini yapan, nüfusun sadece % 40 ının ancak tarımla uğraşması gibi bir özelliği vardır (5). Sanayileşmenin zayıf olmasına rağmen, şehir sektörünün çok gelişmesi, eylemli şehir nüfusunun yarısından fazlasının doğrudan doğruya üretici olmıyan işlerle (hizmetler, idare işleri, v.b.) uğraşması (ve uğraşmakta devam etmesi) gibi bir sonuç doğurmuştur. Bu durumdan doğan bir başka sonuç da şudur: şehirde önemli bir işsizlik. Bu işsizlik tarımla uğraşmıyan eylemli nüfusun çoğu zaman % 15-20 sini içine alır.

Öte yandan, inkılâba kadar, bütün elemeğini toprağı işlemekte kullanamamak gibi önemli bir durum vardı. Bu hal, toprak mülkiyeti yapısı (birazdan bu yapı üstünde duracağız) ile, şeker kamışı plantasyonlarında çalışan işçilere yılda ancak üç dört aylık iş sağlıyan şeker kamışı tarımının hakim olmasından ileri gelmektedir.

Üretim yapısına gelince, en niteleyici olay şudur: gayri safi ürünün üçte birinden fazlası tarımdan ve şeker sanayiinden elde edildiği halde, gayri safi ürünün dörtte birinden fazlası hafif sanayiden elde edilir. Hafif sanayi ise, başlıca bazı gıda ve dokuma sanayii ile, elbise ve ayakkabı sanayiini içine alır.

Eski Toprak Mülkiyeti Yapıları

Toprakların en büyük kısmı, topraklarının büyük bir kısmını işlenmemiş bir halde bırakmış olan *latifundia* sahipleri

(yani kişisel ya da kollektif büyük toprak sahipleri) tarafından ele geçirilmişti. Temelinde iki tip *latifundia* vardı:

1 — Memleketin doğusunda hakim bir durumda olup, pek ekstansif ve pek düşük randımanlı hayvancılık işi ile uğraşan hayvan yetiştirme *latifundia*'ları. Beş milyon baş kadar sığır (çoğu da *latifundia* sahiplerinin kasaplık hayvanları) yılda ancak 170.000 ton kadar et verebilir.

2 — Şeker kamışı eken *latifundia* topraklarının % 40 ı şeker kamışına ayrılarak, geri kalanı ya ekilmemiş bir halde bırakılır, ya da bu topraklar başka ürünler yetiştirmekte kullanılırdı. Şeker kamışı tarımı da, genel olarak, oldukça zayıf bir randıman veren ekstansif usullerle yapılırdı. Bu randıman hektar başına 6 metrik ton şekerden daha aşağı idi. Bu yüzden Küba, Endonezya'dan (16 ton), Havai'den (27-28 ton), hattâ Porto-Riko ve Filipinlerden (7-8 ton) daha geride idi (6).

1946 yılında yapılan sayım toprağın az elde toplanma derecesi üstünde bize bir fikir verebilir. Bu sayıma göre, 114 çiftlik (çiftliklerin % 0,1 i) toprağın % 20 sini, çiftliklerin % 8 i toprağın % 71 ini elinde bulundurduğu halde, küçük köylülere (tarımcıların % 40 ı) toprağın ancak % 3,3 ü kalıyordu.

Latifundia'ların bir kısmı Kübalı büyük toprak sahiplerinin, bir kısmı da, özellikle, şeker kamışı ekilen latifundia'lar Amerikan şirketlerinin malıydı.

Evvelce de söylediğim gibi, ellerinde pek az birer toprak parçası bulunan küçük köylüler şöyle böyle çiftçiler olduklarından topraklarından ve hayvanlarından aldıkları randımanlar da acınacak derecede düşüktü.

Sanayiin ve Ticaretin Az Elde Toplanması

Genel olarak, sanayi ve ticaretin gittikçe daha az elde toplandığı, bu iki alanda da Amerikan sermayesinin kuvvetle yerleştiği görülür. Amerikan sermayesi maden zenginliklerinin en esaslı olanını, özellikle nikel madeni yataklarını ele geçirmişti. Ham nikelin işlenmiş nikel madeni haline getirilmesi için yapılan işlemlerin bir kısmı Küba topraklarında, son safhası da Amerika Birleşik Devletleri topraklarında olurdu. Ameri-

kan sermayesi telefon ve elektrik hizmetlerinin % 90 ı, şimendiferlerin ise % 50 sini kontrol etmekteydi.

Amerikan sermayesinin elinde bulunan sanayi kurumları, aslında, yanke sanayi kurumlarının şubeleriydi. Küba'da istediği kusursuz teknisyen ekibini bulamıyordu. Az çok önemli bir mesele ortaya çıktığında (hattâ herhangi çaptaki bir onarma işinde bile), Amerikan kurumu Amerika Birleşik Devletlerinden mühendis getirtirdi.

Küba sanayiinin Amerika Birleşik Devletlerine bağımlılığı, söylemeğe hacet yok, teknik kadrolar konusundaki bağımlılıktan çok daha ileri gitmişti. Bu bağımlılık makina ve yedek parçalarının, hattâ bazı ham maddelerin Amerika'dan getirtilmesinde de kendini gösterirdi. Millî birçok ham maddeler ham halde Amerika Birleşik Devletlerine ihraç edilir, buna karşılık bu maddeler işlenmiş olarak, yani sanayi ürünleri halinde yeniden memlekete ithal edilirdi.

Bankacılık plânında, *National City Bank*'ın en önemli "Küba bankası" olması, malî konuda da Küba'nın Amerika Birleşik Devletlerine bağımlı olduğunu gayet iyi belirtiyordu.

Bugünkü değişikliklere yol açan kanunî tedbirleri burada bir kere daha anlatmanın lüzumu yoksa da (7), buna karşılık, inkılâpçı tedbirlerden doğmuş yeni yapıları, kısaca da olsa, göstermek zorunluğu vardır.

Bugünkü Yapılar

Yabancı sermaye, bugün, Küba iktisadının bütün sektörlerinde tamamile ortadan kaldırılmıştır. Dün bu sermayenin malı olan şeyler bugün devletin malı olmuştur. Büyük toprak sermayesile, büyük millî sanayi ve ticaret sermayesinin malı olan topraklarla, kurumlarda da ayni şey yapılmıştır (8).

Eski *latifunda* sahiplerinin malı olan toprakların devralınması konusunda, devlet küçük ve orta köylülere icarla verilmiş toprakları bu devralma işinden muaf tutmuştur. Bu köylüler işledikleri toprakların en çok iki *caballeria* (bir *caballeria* 13,42 hektardır) kadarki kısmına sahip olabilirler. Bundan başka, büyük arazi sahiplerine ait toprakların bir kısmı küçük ve orta köylüler tarafından elde edilebilir; bu da en çok beş

caballeria'ya kadar. Bununla beraber, toprak kanununun (bu kanunun yürütülmesi Toprak Reformu Millî Enstitüsünün, I. N. R. A. nın eline bırakılmıştır), bütünü ile temel niteliği şudur: özel mülkiyet şekli altında dağıtılan topraklar bu kanunun kapsamına giren bütün toprakların pek az bir kısmını teşkil ediyordu.

Toprak Reformu Kanunu, toprağın icara, ortakçıya verilmesini, intifa hakkının başkasına bırakılmasını, ipotek edilmesini yasak etmiştir. Toprak reformu sebebile bedava dağıtılmış olan topraklar satılamaz. Yeni toprak mülkiyeti, miras olarak, ancak bir kişiye kalabilir: kanun bunda toprağın parçalanmamasını hedef gütmüştür.

a. Tarımda Sosyalist Sektör

Büyük tarım işletmelerinin bir kısmı, ilk merhalede, 1961 yılı başına kadar doğrudan doğruya idare edilen *fincas* şeklindeki devlet çiftlikleri, daha sonra, *granjas del pueblo* (9) şeklinde, şeker kamışı tarımı ile uğraşan öteki işletmeler ise, şeker kamışı kooperatifleri tarafından idare edilmiştir. Bu kooperatifler, aslında, sadece dış görünüşlerile kooperatifti (köylüler kooperatifi değil, tarım işçileri kooperatifi). Netekim, bunlar I.N.R.A. tarafından tayin edilen idareciler tarafından idare edilmiştir. Bunlarda çalışan tarım işçileri kendilerine gerçek kooperatif üyesi gözü ile değil, hep ücretli işçi gözü ile bakmışlardır. Onun için, 1962 yılında toplanan şeker kamışı kooperatifleri genel kongresinde bu kooperatiflerin devlet çiftlikleri haline getirilmesine karar verilmiştir; öyle ki, bugün büyük çapta bir tek sosyalist kurumu şekli vardır ki, o da *granjas*'dır.

Sonunda, yani bugün, devlet çiftliklerinin elindeki topraklar aşağı yukarı 3.900.000 hektar, yani (7,6 milyon hektar olarak hesaplanan) tarım topraklarının aşağı yukarı yarısıdır. "Küçük tarımcıların", yani beş *caballeria*'dan az işletmeleri olan köylülerin elindeki topraklar tarım topraklarının % 39 u, orta ve zengin köylülerin (5-30 *caballeria* arasında toprakları olan köylülerin) ellerindekiler ise, tarım topraklarının % 10 unu teşkil eder.

Görülüyor ki, işlenebilir toprakların genişliği bakımından, sosyalist sektörle, özel sektör arasında eşitlik vardır, ama ekilen toprak alanları özel sektörde sosyalist sektördekinden daha önemlidir. Sosyalist sektör birçok büyük *latifundia*'ları devralmıştır, bunlardaki ekilmemiş topraklar ancak yavaş yavaş işlenebilir hale getirilecektir. Sosyalist sektör tarafmdan işlenen alanlar göze batacak derecede hızla genişletilmektedir (10), ama daha şimdiden artan elemeği kıtlığı ile karşılaşmaktadır.

Köyde işsizliği ortadan kaldırmak, gerçekten, inkılâbın kazandığı büyük bir zaferdir. Özel sektör de tarım alanlarını çok genişlettiğinden, bu işsizliğin eritilmesi çok hızlı olmuştur. Özellikle, bundan sonra artık yardım gören küçük köylüler de işlenen topraklarının alanlarını genişletmişlerdir. İster sosyalist sektörde olsun, ister özel sektörde olsun, bugün işlenebilir alanların artması, tarım tekniğinde yüksek bir seviyeye ulaşmağa, tarımdaki makinalaşmanın ilerlemesine bağlı olduğu söylenebilir (11).

Yukarda da söylediğimiz gibi, 1962 yılı Ağustosuna kadar, sosyalist sektörün elinde, sonradan birleştirilen, iki tip işletme vardı: biri şeker kamışı kooperatifleri (12), öteki de *granjas del pueblo*.

1962 yılında, şeker kamışı kooperatiflerinin elinde aşağı yukarı 1.100.000 hektar arazi vardı: bunun yarısından azına şeker kamışı ekilmiş; aşağı yukarı altıda biri (çoğu yeni) türlü tarım çeşitlerine (13), gene altıda biri çayır ve otlaklara ayrılmıştı; yedide biri de ya dinlenmeye bırakılmış, ya da işlenmemiş topraklardı. Bu kooperatiflerin 170.000 baş sığırı, 3.000 traktörü, aşağı yukarı 1.000 kamyonu vardı. Sonradan *granjas* haline getirilen bu kooperatiflerde ister devamlı işçi, ister mevsim işçisi ya da geçici işçi olarak, şöyle böyle 200.000 emekçi çalışmaktaydı.

Granjas del pueblo'lara gelince, bunların elinde 2.800.000 hektardan fazla toprak vardı; (o zaman 600 kadar şeker kamışı kooperatifi bulunduğu halde), bu devlet çiftlikleri 270 işletmeye ayrılmıştı. Bu işletmelerin çok geniş arazileri vardı (ortalama 10.000 hektar, ama bazıları 25.000 hektardan fazla

idi, ikisi de 67.000 hektardı). Bu devlet çiftliklerinin toprakları, çoğu zaman, bir tek parçadan ibaret olmadığı için, karmaşık bir takım idare meseleleri ortaya çıkıyordu.

Devlet çiftliklerinin bir milyon baştan fazla sığırı vardı, memleketteki sığır sayısının aşağı yukarı % 20 si. Devlet çiftliklerinin işlenebilir topraklarından büyük bir kısmı (% 50 kadarı), tarımın çok çeşitlenmesine (14) rağmen, hâlâ daha işlenmiş değildir. Bu çiftlikler 100.000 den fazla emekçi çalıştırır; bunun aşağı yukarı yarısı devamlı işçi, yarısı da ya mevsim işçisi, ya da geçici işçidir. Görülüyor ki, emekçi başına ortalama olarak düşen toprak parçası çoktur (25 hektar kadar). 1962 yılına kadar, devlet çiftliklerinde çalışan emekçilerin hemen hepsi, kooperatiflerdeki emekçiler gibi, belli bir ücret alırlardı (kooperatiflerde kârdan bir pay almak ihtimali de vardı). 1962 yılından sonra, yavaş yavaş emeğe belli esaslara göre ücret vermek kabul edildi.

Tarımdaki sosyalist sektörde bu büyük üretim birliklerinden başka, küçük birer rolü olan çeşitli unsurlar daha vardır; onlar da şunlardır:

1. Küçük çiftçiler hizmetindeki makina istasyonları (*Servicos de Maquinarias a los Agricultores Pequenos:* S.M.A.P.); bu istasyonlarda I.N.R.A. dan alınmış çeki malzemesile, 1.600 kadar traktör vardır; 2. Zengin köylüler tarafından bırakılmış olup, A.N.A.P. a (biraz aşağıda sözünü edeceğimiz teşkilâta) devredilen çiftlikler, bunlara *fincas administrativas* denir; 3. Biraz aşağıda sözü edilen ve elinde ancak 17.000 hektar kadar arazi bulunan birkaç tarım üretim kooperatifi.

b. Tarımda Özel Sektör

Küçük köylülere toprak dağıtımı, gerçekten, oldukça sınırlı olmuştur. Bununla beraber, 100.000 kadar köylüyü tamamile kendi malı bir parça toprağın sahibi kılmak için 2.700.000 hektar toprak dağıtılmıştır.

Özel sektör, 1961 yılı Mayısına kadar, teşkilâtsız bırakılmış, ve I.N.R.A. tarafından dolaylı olarak güdülmüştü. 1961 yılı Mayısında Küçük Çiftçiler Millî Birliği (A.N.A.P.) kurulu Beş *caballeria*'dan az toprağı olan her küçük çiftçi bu birliğe

girebildiği gibi, bu çiftçilerin tarımda fiilen çalışan karıları da, çocukları da girebilirdi. Bugün A.N.A.P.'ın 200.000 den fazla üyesi vardır: Bu kategorideki işletmelerde bulunanların sayısından biraz fazla.

A.N.A.P., temelinde, plân tarafından öngörülen araziyi ekip biçmek manevî mükellefliğini kabul etmiş olan mahallî birlikler tarafından kurulmuştur. A.N.A.P. ın görevi küçük çiftçilere yardım etmektir. Bu yardımın bugüne kadar uygulanan şekli, gerek mahsul zamanı ödenmek üzre tohumluk, zahire satın almak, v.b. için kısa vadeli, gerekse hayvan satın almak, meyva ağaçları dikmek, v.b. için uzun vadeli krediler vermekti. A.N.A.P. ın bu eylemi son derece önemliydi: çünkü, küçük çiftçilerin çoğunun elinde üretimlerini hızla geliştirmeyi finanse edecek gerekli vasıtalar yoktu.

A.N.A.P., küçük çiftçilere makinalar, âletler, ziraat âletleri, iyi cins tohumluk, gübre, haşarat ilâcı, parazit mantar ilâc., v.b. vermek suretile hizmette bulunduğu gibi, ayrıca teknik yardımda da bulundu.

A.N.A.P. ın üyelerini üretim kooperatifleri kurmağa zorlamak gücü yoktu, hattâ bu alanda her türlü acele hareketten sakındı. Netekim, tarımda işbirliğini geliştirme eylemi en çok hizmetler kooperatifleri yönünde yürütülmüştür. Bununla beraber, bazı üretim kooperatifleri (tarım ve hayvan yetiştirme dernekleri) vardır, ama bunların sayısı azdır (220 kadar) ve her birinin pek az üyesi vardır (ortalama on kişi kadar).

Evvelce dediğimiz gibi, ücretli elemeğini hiç kullanmıyan bu küçük köylülerden başka, ücretli elemeğini kullanmakta devam eden kapitalist bir sektör de vardır.

Tarımdaki bu önemli özel ve kapitalist sektör türlü yollardan plânlaştırmanın içine sokulmuştur. Bu yollar, özellikle, hukukî bir değeri olup, A.N.A.P. ın temelini teşkil eden birlikler tarafından kabul edilmiş manevî mükelleflikle tamamlanan tarım sözleşmeleri yapmak suretile denenmiştir. Bundan başka, I.N.R.A., 1961 yılı ortasındanberi, tarım ürünlerini satınalma teşkilâtını ve taşıma vasıtalarını hızla geliştirmiştir. Böylelikle, I.N.R.A. ticarîleştirilmiş olan üretimin büyük bir kısmını kontrol etmektedir. Fazla olarak, sanayi tara-

fmdan sanayi ürünü haline getirilecek ürünlerin ticarîleştirilmesi ya devlet ticareti yolu ile, ya da devletin satınalma merkezleri yolu ile zorunlu bir şekilde olmaktadır; çünkü, tarım ürünlerinin sanayi ürünü haline getirilmesi, sosyalist sektörün işidir.

Özel ticaret kurumlarının çiftçilerden yaptığı satın almalar buğün pek önemli değildir, ama bu konuda kesin bir devlet tekeli var, demek değildir bu. Şunu önemle belirtelim ki, köylüler ürünlerinin çoğunu ister doğrudan doğruya müstehliklere, ister bunları kendilerinden satın almağa gelenlere, isterse kendileri pazara götürüp satmakta serbesttirler. Çiftçilerden satın alma konusunda, tarım ürünleri üstündeki özel ticareti hızla ortadan kaldırma işi, ticarî mübadele yollarının iyi işlemesinde, zaten, bazı zorluklarla karşılaşmamış değildir, ama bu zorluklar yavaş yavaş ortadan kalkmaktadır.

c. İktisadın Öteki Sektörleri

Toprak reformunun çeşitli kanunlarile, sonradan alınan tedbirler bugünkü tarım yapılarını doğurduğu bir sırada, şehirdeki gayrimenkul mülkiyetinde de, ticaret ve banka sektörlerinde de önemli değişiklikler oldu.

14 Ekim 1960 da yayınlanıp, "Şehir Reformu" adını alan kanun, şehirdeki gayrimenkul mülkiyeti konusunda, bina kiralama mülkiyetini ortadan kaldırarak, şehirdeki mülk sahipleri sınıfını yok etmiş oldu. Evlerinin yeni sahipleri haline gelen eski kiracılar da, Şehir Reformu Enstitüsünün müsaadesi olmadıkça, evlerini satmakta serbest değildirler. Eski kiralarına eşit olan parayı, şimdilik, bu Enstitüye yatırmak zorundadırlar (15). Bu suretle toplanmış olan paraların bir kısmı, yaşlı olup ta, başka bir geçim vasıtası olmıyan eski ev sahiplerine bir gelir sağlamak için kullanılmaktadır; bu gelir, tabiî ki, başkasına devredilemez (intikal edemez) (16).

Devlet sektöründe sanayi, ticaret, banka, v.b. kurumlarına geçiş safha safha olmuştur.

Birinci safhada: ya kötü idare edilen, ya da millî men-

faatlara uygun bir şekilde idare edilmiyen Kübalılara ve yabancılara ait kurumlara elkoymak için bir takım tedbirler alınmıştır. Buna muvazi olarak, ya namuslu olmıyan yollarla, ya da namuslu olarak kazanılmamış paralarla elde edilen kurumlara karşı müsadere tedbirleri alınmıştır. Bu tedbirler çürümüş Batista rejimi zamanında kurulmuş olan birçok kurumları hedef tutuyordu.

İkinci safhada: Amerika Birleşik Devletleri tarafından girişilen iktisadî saldırganlık hareketlerine bir misilleme olmak üzre, Amerikan sermayesine ait büyük sanayi ve ticaret kurumlarını millîleştirme tedbirleri alınmıştır.

En son, üçüncü safhada: 13 Ekim 1960 tarihli kanunla (satın alınan Kanada bankalarından başka) bütün bankalar, ve büyük sanayi, ticaret kurumları (özellikle, büyük mağazalar ve sinema dağıtma şebekeleri) millîleştirilmiştir. Bu kanun son derece önemlidir; çünkü, inkılâpçı hükûmetin iktisadî fiilen plânlaştırılmasına imkân vermek maksadile açıkça kabul edilmiştir.

Sanayiden sağlanan millî gelirin % 90 ı, bugün, sosyalist sektörün elindedir, ve yine sosyalist sektör tekrar sanayie yatırılan kazançların % 90 mı kendisi sağlamaktadır.

Madenler, bayındırlık işleri kurumları, dış ticaret, sigortalar ve iç ticaretin büyük bir kısmı (en çok da toptan ticaret) da millîleştirilmiştir.

İktisadın İdareci Organları

İktisadın idareci organları (I.N.R.A. ile daha 1959 yılında merkezi idare organizmasına sahip olan tarım dışında) (17) 1961 yılı başlarında (23 Şubatta) kurulmuştur:

Sanayi bakanlığı, sanayiin gelişmesi siyasetini ve devlet sanayiinin idaresini yürütmek, birbirile ahenkli kılmak ve kontrol etmekle görevlidir.

İç ticaret bakanlığı, devletin iç ticaret kurumlarile, dağıtımın kontrol ve idaresinden sorumludur.

Dış ticaret bakanlığı, devletin tek başına üstüne aldığı ihracat ve ithalât işlerini yürütmekle görevlidir.

Yine 23 Şubat 1961 de tamamile devletin malı Millî Banka tarafından yürütülen tek banka sistemi kurulmuştur.

Devlet sektörü, henüz her şeyi eline almış bir durumda olmamakla beraber, kesin olarak hakim bir rol oynamaktadır. İktidar sosyailst olduğundan, bu devlet sektörü de, tabiî ki, sosyalisttir. İktidarsa, işçi sınıfı ile, yoksul ve orta köylü sınıfına dayanmaktadır; somut olan siyaseti, halk kitlelerinin menfaatlerine uygun düşen inkılâpçı bir ilmî sosyalizm siyasetidir; bu sebeple, halk kitleleri bu siyaseti coşkunlukla, sürekli olarak ve şuurla desteklemektedir. Böyle bir sosyalist yapı var olduğu içindir ki, 1962 yılında iktisadın plânlaştırılmasını yürürlüğe koymak mümkün olmuştur. 1962 yılı, gerçekten, Plânlaştırma Yılı'dır.

Plânlaştırmanın Kurumları, Hedefleri, Metodları

1962 yılı plânı, 1962-1965 dört yıllık plânının bir yıllık parçasını teşkil eder.

Gerçekte, özellikle Amerikan iktisadî ablukasının sonucu olarak, 1962 plânı ilk şeklile uygulanamamış, bazı değişikliklere uğramıştır. 1962-1965 dört yıllık plânı da, ayni sebepler yüzünden, tekrar elden geçirilmiş ve hedefleri henüz resmî olarak yayınlanmamıştır.

Başlıca plânlaştırma kurumu JUCEPLAN ya da *Junta Centrale de Planificacion*'dur, daha Mart 1960 ta kurulmuştur.

Bu organizma, başlangıçta inkılâpçı hükûmetin iktisadî siyasetini tespit etmek ve hazırlamakla görevlendirilmişti. Plânlaştırma görevleri, yukarıda hatırlattığımız, bazı yapı değişikliklerinden sonra ancak şekillenebildi. Onun için, bu değişiklikler olduğu sırada, JUCEPLAN'ın yapısı da 23 Şubat 1961 tarihli bir kanunla değiştirilmişti. Bu yapı da zaten 1962 yazında yeniden değişikliklere uğradı: bu sonuncusunda JUCEPLAN'ın çoğalan görevlere göğüs gerebilecek hale gelmesi gözönünde tutulmuştu.

1962 Temmuzundanberi JUCEPLAN hem İktisat Bakanı Regino Boti, hem de Sanayi Bakanı olup, O.R.I. nin İktisat Ko-

misyonunu temsil eden Ernesto Che Guevara tarafından idare edilmektedir.

Bu iki bakana iki müsteşar yardım etmektedir. Müsteşarlar şu müdürlükleri idare etmek görevini aralarında paylaşmışlardır:

— Koordinasyon müdürlüğü (dengeler, çalışma ve ücretler, maliye, pahalılık, fiyatlar, v.b.);

— Sanayi müdürlüğü (kollara ayrılmıştır);

— Tarım müdürlüğü;

— Yatırım ve Yapı müdürlüğü (projeleri değerlendirmekle görevli bir kısmı da vardır);

— Teknik donatım ve Dış ticaret müdürlüğü;

— İç ticaret ve Geçim seviyesi müdürlüğü;

— Taşıma işleri müdürlüğü;

— İstatistik müdürlüğü.

JUCEPLAN'a, yakında, bir Plânlaştırma alanında Araştırmalar Enstitüsü eklenecektir.

JUCEPLAN, çalışmalarında, birçok bakanlıklara ve I.N.R.A. 'ya dayanmaktadır. Bu organizmalardan her birinin de bir Plânlaştırma Müdürlüğü vardır. Bundan başka, Bayındırlık bakanlığında bir Fizik Plânlaştırma Müdürlüğü vardır, aslında bu alanı plânlaştırma müdürlüğüdür. Bu müdürlük ileride JUCEPLAN'a bağlanacak gibi görülüyor.

Plânlaştırmanın Hedefleri

Plânlaştırmaya, bugünkü safhasında, inkılâpçı hükûmet tarafından çizilen başlıca hedefler, temel olarak, Küba iktisadına, evvelce Kuzey Amerika iktisadına sıkı sıkıya bağımlılığı ve tek tarım ürünü yetiştirme yüzünden yüklenen *bozuklukları* ortadan kaldırmaktır. Bundan şu görevler doğuyor:

1. Halka, yeteri kadar besliyecek, dengeli, sağlam ve halkı ablukadan koruyacak bir beslenme sağlıyan özel bir gıda temeli yaratmak. Pratik olarak, bu, pirinç, yağlı gıda maddeleri, balık v.b. ithalâtı yerine millî ürünleri koymayı gerektirir (18).

2. Sanayie lüzumlu olan birkaç tarım ham maddesi için

millî bir temel yaratmak. Bunda, özellikle, pamuk söz konusudur.

Regino Boti'nin yukarıki notta anılan makalesinde dediği gibi: "Tarım konusunda esas hedef, ekstansif tarımı entansif tarım haline getirmektir. Bu da yeni ekinler ekerek, büyük ölçüde gübre, haşarat ilâcı kullanarak, tarım makinalarından faydalanarak, sulanan toprak alanını arttırarak, meralarda hayvan yetiştirme usulleri yerine bir yandan daha modern usuller koyarken, öte yandan süt ürününü, domuz ve kümes hayvanları yetiştirmeyi arttırarak olacaktır."

3. Şeker kamışı tarımını sağlamlaştırmak ve nitelikçe iyileştirmek.

Bu hedefi, Küba inkılâbının içinde şeker kamışı tarımının hakim bir rol oynadığı bir iktisadın mirasçısı oluşu haklı göstermektedir. Şeker kamışı ve şeker hâlâ bugün bile başlıca ihracat maddesi, bunun sonucu olarak da, iktisadın genel gelişmesi için gerekli ithalâtı finanse edecek başlıca vasıtadır. Onun içindir ki, Dr. Regino Boti şöyle yazıyor: "Plânın temel hedeflerinden biri, şeker üretimini ve ihracatını yüksek ve istikrarlı bir seviyeye çıkarmak, dünya piyasalarında istikrarlı ve doyurucu bir fiyat seviyesi elde etmeğe çalışmak olacaktır."

4. Ürünleri ve ihracatı çeşitlendirmek.

Bu hedef yukarıki hedefin karşılığıdır. Gerçekten, dışarıdan döviz gelmesini sağlamak bakımından, şeker iktisadını sağlamlaştırmak lüzumlu ise de, tek ürün ve tek mal ihraç etme durumuna bir son vermek için, tarım ve sanayi ürünlerini çeşitlendirmek de zorunludur. Bu ancak yavaş yavaş olabilir, ama bu yöndeki çabalar mümkün olduğu kadar çabuk yerine getirilmelidir. Özellikle, nikel, kobalt ve başka madenlerin çıkarılması ve üretimindeki gelişme de bu yöndedir. Küba iktisadı bu madenlerin üretiminde iyi bir durumdadır. Tropikal ürünlerin ve özellikle şeker kamışından elde edilen ikinci derecedeki ürünler gibi bazı yeni sanayi ürünlerinin üretimini ve ihracatını arttırmak için gösterilen çabalar da bu yöndedir.

Bununla beraber, 1962-1965 plân devresi için yapılacak ilk iş, var olan üretim kapasitelerini tam olarak kullanmağa çalışmaktır. Bu tam kullanmaya henüz hiç erişilmemiştir, ve Kü-

ba sanayii ile iktisadının yapısında var olan nispetsizlikler yüzünden buna ancak yavaş yavaş erişilebilecektir. Gerçekten, bu iş, sanayi yapısının rasyonelleştirilmesini, açık verdiği için boğuntu yapan üretimlerin yerinde geliştirilmesini gerektirir (19).

5. Sanayi donatımını, onarma ve bakım sanayiini kurmak.

İnkılâba kadar, Küba sanayiinin tümü, yedek parçaları sağlama ve donatıma bakım işinde, gerçekten, adeta tamamile Kuzey Amerika iktisadına bağlıydı. Gelecekteki gelişme için, Küba sanayiine makinalarmı ve donatımını gittikçe kendisinin onarmasını sağlamak imkânlarını verecek şartları yaratmakta, demek ki, acele etmek lâzımdır.

6. En son, 1962-1965 plânı yeni sanayi üretim makinaları kurmayı öngörmektedir. Bu makinalardan bazıları, hafif sanayi alanında, 1965 yılından önce hizmete girecek, en önemlileri olup, başlıca ağır sanayi ile ilgili makinalarsa, ancak 1965 yılından sonra işlemeğe başlıyacaktır.

En önemli makinalar arasında, Küba'ya, iktisadının muhtaç olacağı üretim araçlarının bir kısmını kendi yapmak imkânını verecek olan makinalar bulunmaktadır. Burada, Oriente eyaletinde kurulacak ve 1965 yılında 250.000 ton çelik üretecek olan demir ve çelik fabrikasını anabiliriz; bu fabrikanın kapasitesi gittikçe arttırılacak, makina sanayiine demir ve çelik yetiştiren temel sanayi böylelikle kurulmuş olacaktır. Bu arada, 1.000.000 ton kapasitesi olan bir petrol rafinerisi ile, Moa'da kurulacak büyük bir nikel fabrikasını (kapasitesinin ne kadar olacağı daha belli değil), birçok elektrik santrallarını v.b. anabiliriz.

Yukarıda saydıklarımızdan da anlaşılıyor ki, 1962-1965 plânı henüz gerçek bir sanayileşme plânı değildir. Bu bakımdan, bu plânda gözetilen esas hedefin. gelecekteki sanayileşmenin genel iktisadî temellerini atmak olduğu söylenebilir: bunu da nispetsizlikleri ortadan kaldırarak, iktisadın sağlamlaştırılması gereken sektörlerini sağlamlaştırarak, genel sanayileşme için gerekli sanayi yapısının unsurlarını kurarak yapacaktır.

1962 ve 1962 - 1965 Plânlarının Bazı Belirlemeleri

1962 yılı plânına göre, yılın gayri safi hasılatının % 73 ü halkın istihlâk ihtiyaçlarını gidermeğe, % 27 si de birikime (fazla üretim araçları kurmağa ve ihtiyatlar hazırlamağa) ayrılacaktır. Bu birikim çerçevesi içinde, üretici sektörüne önemli yatırımlar yapılacaktır. 1962 plânına göre, gerçekten, yatırımların üçte ikisi bu sektöre, üçte biri de üretici olmıyan sektöre ayrılmıştır. Üretici sektör içinde tarımla, sanayiin payları, her birine yatırımdan 1/3 er pay düştüğüne göre, aşağı yukarı eşittir.

1962-1965 plânında ise (kesin rakamlar henüz belli olmamıştır), üretici yatırımlar toplamın % 75 i olacak gibi görünüyor; yatırımların % 20 si tarıma, % 40 ı da sanayie. Bu da, sanayi üretiminin tarım üretiminden biraz daha hızlı gelişmesi sayesinde, % 8-10 nispetinde yıllık bir gayri safi hasılat artışı sağlıyacaktır.

Toptan istihlâk hacmi de buna paralel olarak artacaktır: yalnız biraz düşük olarak. Bunun da sebebi, özellikle, bugün açık veren ticaret dengesini kapatmak zorunluğudur. İstihlâk artışları, bir yandan kişisel gerçek gelirlerin artması, bir yandan da işin artmasile sağlanacaktır. Onun için, hâlâ devam etmekte olan şehir işsizliğinin, öğrenci ve öğretim, halk sağlığı, üretim alanlarındaki eylemler sayısının önemli şekilde artacağı hesaba katılarak, 1965 yılında büyük ölçüde azalacağı söylenebilir; büsbütün kalkacağı şimdilik düşünülemez.

Bir kere daha belirtelim ki, yukarda sayılarla verilen bütün bilgiler sadece belirleme değerini taşımaktadır; çünkü, plân henüz kesin olarak bir karara bağlanmamıştır. Ne olursa olsun, bütün bu belirlemeler yakın yıllar için yüksek artış nispetleri düşünüldüğünü göstermektedir.

Plânların Hazırlanmasında Başvurulan Usuller ve Plânların Yürürlüğe Konması

Plânların hazırlanmasında başvurulacak usuller de kotarılma halindedir. Söylemeğe hacet yok, bu hazırlama, geniş ölçüde, sosyalist memleketlerde kotarılan usullere göre yapıl-

maktadır. Dr Regino Boti'nin dediği gibi: "Bütün usulleri, evvelce sosyalizmi kurmuş olan memleketlerin geçirdikleri tecrübeleri hesaba katmaksızın, yeniden bulup icat etmeğe imkân yoktur". Böyle olmakla beraber, haklı olarak şunu ekliyor: "Başka memleketlerin geçirdikleri tecrübeleri olduğu gibi kullanmak" ta imkânsızdır. Onun için, kullanılacak usulleri kotarma, özellikle karmaşık ve nazik bir meseledir.

Bugünkü safhada, temel olarak şöyle (aşağıdaki gibi) bir yol tutulmuştur:

1. İnkılâpçı hükûmet ve O.R.I. merkezî idaresi tarafından hedeflerin gösterilmesi ve ifade edilmesi.

2. Bu hedefler temeli üstünde, iktisadın tümünü kavrayan gelişmenin genel taslağını kotarma. Bu da belli sayıda sektörlere ayrılmıştır.

3. Bu suretle çizilen çerçeve içinde sektörlerin gelişmesi plânlarını ve sentezci plânları kotarma.

İktisadî plân da şu kısımlar arasında ikinci derecede bölümlere ayrılacaktır:

a. Plân içindeki çeşitli eşyanın üretim hedeflerini belirliyen üretim plânı. Bu ya fizik birimler halinde, ya da değer olarak gösterilir.

b. İhtiyaçları ham madde, enerji, yakıt, gübre v.b. halinde sayı ile gösteren donatım (besleme) plânı. Plânın hedeflerinden her birinin gerçekleşmesi için zorunludur.

c. Zorunlu üretim kapasiteleri arttırmaları, üretim araçları yapma ve yenilemeleri ile ilgili yatırım plânı. Plânın bu kısmı son derece önemlidir; çünkü, iktisadın gelecekteki gelişmesini ve yapı değişikliklerini tayin eder.

d. Üretim kuvvetlerini kullanmanın az çok etkin niteliğini ifade eden maliyetler plânı.

e. Halkın satınalma gücü ile, mevcut istihlâk maddeleri arasında dengeyi, ayni zamanda da toptan tasarrufla yapılan yatırımlar arasında eşitliği sğlıyacak para plânı.

f. Emek güçlerini çeşitli üretici eylemler arasında rasyonel bir şekilde dağıtmayı hedef tutan ya da tutmayan emek güçleri ve ücretler plânı. Plânın bu kısmı üretim gücünü zo-

runlu olarak arttırmaları ve bu artışlara karşılık düşen ücret seviyelerini tayin edecektir.

g. İhracatın dağılımını ve hangi memleketlerden ithalât yapıldığım, ayni zamanda elde edilen kredilerin kullanılışını ve bunların ödeme şartlarım öngören dış ticaret ve döviz plânı.

Söylemeğe hacet yok, plânın bu çeşitli kısımları yıllık plânda dört yıllık plândakinden çok daha ayrıntılı olarak gösterilmiştir.

4. Plân tasarısı JUCEPLAN tarafından kotarılınca, bu tasarı bakanlıklara ve I.N.R.A. ya gönderilmiştir. Bu plân, sağlanması gereken çeşitli ürünlerin miktarını, niteliklerini, donatım şartlarını, maliyetlerini v.b. ayrıntılarile göstermektedir. Bundan hareketle, her merkezî organizma bu genel tasarıları hem daha somut tasarılar haline getirmek, hem de her kuruma düşen görevleri iyice belli etmek zorundadır. Bu kurumlar da plân tasarısını her üretim birimi çapında daha da çok somutlaştırmakla görevlidir.

5. Her üretim biriminin plân tasarıları, her iş merkezinin üretim meclislerinde O.R.I. lerle ve sendika teşkilâtlarile birlikte tartışılmıştır. Bu merhale son derece önemlidir. Çünkü, hem plânın gerçekten halkçı nitelikte olmasını sağlar, hem de üretim kapasitelerinin ve her iş merkezinde var olma imkânlarının ortaya dökülmesine yardım etmek suretile, üretim kuvvetlerinden en çok faydalanmak imkânını verir.

6. Üretim birimlerinde böylece tekrar gözden geçirilen tasarılar yavaş yavaş tekrar kurumlara, bakanlıklara ve JUCEPLAN'a doğru "çıkar", tasarıların tümünün muhasebesini sağlamak maksadile, bu sonuncular da son düzeltmeleri ve tamamlamaları yaparlar.

Kesin bir karara bağlanan plân, o zaman, Bakanlar Kurulunun tasdikine sunulur, yayınlanınca da kanun halini alır, ve millî iktisat tarafından zorunlu olarak gerçekleştirilmesi gerekir.

Şunu belirtelim ki, Küba iktisadını plânlaştırmada halk kitlelerine danışma, gerçekten, iki merhalede olmuştur: Hazırlamanın ilk merhalesinde hedefler, üreticiler meclislerinde tartışılmış, son merhalede ise, her üretim biriminin plânını kesin

karara bağlama üzerinde tartışılmıştır.

1962-1965 plânının hedefleri üstündeki halkçı tartışma 1961 yılı yazında, 26-28 Ağustos arasında Havana'da toplanıp, memleketteki bütün iktisadî, sosyal ve siyasî teşkilâtlardan gelmiş 3.500 delegeyi bir araya toplayan Millî Üretim Konferansı sırasında yapılmıştır.

Plânın Yürürlüğe Konması

Plân kanun kuvvetini kazandıktan sonra, onu yürütmek artık çeşitli bakanlıklara ve I.N.R.A. ya düşmektedir.

Plânın gerçekleşmesi, plânlı sosyalist iktisada bağlı başka memleketlerdeki şartlara benzer şartlar içinde olur. Bunun da özellikleri aşağı yukarı şunlardır:

a. Bugünkü merhalesinde, Küba iktisadında sosyalist iktisadı merkezîleştirme derecesi öteki memleketlerdekinden daha çok ileri götürülmüştür. Bu merkezîleştirme, özellikle, şu olaydan bellidir: Küba'da sanayi sektöründeki çeşitli üretim birimleri hukukî kişiliği olan sanayi kurumları teşkil etmez. Sosyalist sektördeki "sanayi kurumları" nın her biri, gerçekte, ayni ürün kategorisini sağlıyan üretim birimlerinin tümüne karşılık düşer. Onun için, Sanayi bakanlığı içinde, bazıları çok büyük sayıda üretim birimlerini içine alan 40 sanayi kurumu *(Empressas)* vardır. Meselâ, "konsolide boya sanayii kurumu" nda, ya da "konsolide ilâç sanayii kurumu" nda böyledir.

Başlangıçta kadro eksikliği yüzünden kabul edilen bu merkezîleştirilmiş yapı mı Küba iktisadının karakteristik yapısı olmalı? Yoksa, aksine, çeşitli üretim birimlerine daha fazla muhtarlık mı vermeli? Bunu tâyin etmek için tartışmalar yapılmaktadır.

b. Muhasebede muhtarlık sistemi (Sovyet Rusya'nın *"Hozrazçet"* ine karşılık) Küba iktisadının sosyalist sektörüne alınmamıştır.

Çeşitli sanayi kurumları, şimdilik, bütçe kredileri temeli üstünde çalışmaktadırlar. Bu şu demektîr: bu kurumların bütün masrafları bütçenin bu masraflar için krediler öngörülmüş olan çeşitli fasıllarına mahsup edilecek, bütün gelirleri

de bütçeye alınacak. Bugün de bu sistem muhafaza mı edilsin, yoksa tamamile geçici mi sayılsın? diye tartışmalar yapılmaktadır.

c. En son, Küba iktisadının sosyalizme geçiş iktisadı niteliğinden doğan tabiî bir sonuç, plânın henüz önemli şekilde yaygın olan özel sektöre de uygulanmasını gerektirmektedir. Bu, sosyalist sektörün artık memleket iktisadında oynadığı rol ve A.N.A.P. ın özel köylü sektörü kendi çerçevesi içine alması sayesinde mümkün olabilir. Zaten, özel sektördeki idare usullerinin henüz yetersiz olduğuna şüphe yok; bu sektörün genel plânın içine mümkün olduğu kadar tam bir şekilde alınması isteniyorsa - bunu yapmak zorunludur da -, bu usullerin yavaş yavaş iyiye doğru götürülmesi gereklidir. Küba inkılâbı özel sektörü büyük bir hızla sosyalist sektör haline getirmediği düşünmediğine göre, bunu yapmanın büyük bir önemi vardır.

Burada, Fidel Castro'nun, 1 Mayıs 1961 de, inkılâbın sosyalist niteliğini ilân ettikten sonra, söylediği şu sözleri hatırlatmalıyız: "İnkılâbın küçük ya da orta sanayii, küçük ya da orta tacirleri millîleştirmekte ya da sosyalleştirmekte hiç bir menfaatı yoktur. Çünkü, programını yürütmek için elinde bulundurduğu üretim merkezlerile ve servet kaynaklarile inkılâp ancak başa çıkabilmektedir. İnkılâp küçük tacirin ve küçük sanayicinin kendisile işbirliği yapabileceğini düşünüyor, bunların menfaatlarının İnkılâbın menfaatlarile ayni olduğuna inanıyor."

Yine bu söylevinde, Fidel Castro küçük köylüler için şunları söylemişti: "Şimdi bu İnkılâbın sosyalist olduğu ilân edildi demek, köylünün toprağı sosyalleştirilecek mi demektir? Hayır. Niçin? Çünkü, küçük çiftçi sosyalist inkılâbın öncüsü olan işçi sınıfının bir müttefikidir. Bu müttefiğe yardım etmeli.. Bu bir kere iyice anlaşılmalı... Küçücük toprak parçasını bütün ömrü boyunca elinde tutmak, öldükten sonra huzur içinde bu toprağa gömülmek istiyen köylünün bu dileklerine İnkılâp saygı gösterecek... Hiç bir zaman onu bir kooperatife girmeğe zorlamıyacaktır".

Birkaç gün sonra, 4 Haziran 1961 de, Küba Halk Üniversitesinde verdiği bir konferansta Raul Castro şunları söylemiş-

tir: "Bütün bu orta sınıflar inanarak, yavaş yavaş sosyalizme katılabilirler... Şimdilik önemli olanı, hepimizin işbirliği yapmamızdır, bu noktada ısrar ediyorum. Kendi üretimini geliştirmesi için küçük çiftçiye yardım edelim, iktisadî eylemlerini geliştirmeleri ve üretimin genel çerçevesi içine girmeleri için zanaatçı ile de, küçük tacirle de işbirliği yapalım. Herkese ihtiyacı olan, herkesten de faydalanacak olan sosyalist sistemi tamamlamak için tutulacak yol bu yoldur."

Bugün yavaş yavaş yürürlüğe konmuş olan şey, işte bu kaynaşmanın somut şekilleridir.

Elde Edilen Sonuçlar ve Bugünkü Meseleler

Söylemeğe hacet yok, plânlaştırmadan elde edilen sonuçların henüz sözü edilemez. Çünkü, plânın ilk yılı 1962 dir, bu makale yazıldığı sırada bu yılın sonuçları daha bilinmiyordu. Yalnız bildiğimiz bir şey varsa, o da şu: zaferin kazanılmasından sonra geçen üç yıl içinde, Küba inkılâbı üretimin olağanüstü gelişmesine ve ilerlemesine imkân vermiştir. Hem de Amerikan iktisadî saldırısı Küba'ya büyük güçlükler yüklediği halde.

Amerikan iktisadî ablukasının şiddetlendirilmesine rağmen, 1961 yılında sanayide üretim aşağı yukarı % 14 nispetinde artmış görünüyor. 1962 yılında (hem de deniz ablukası ve uluslararası büyük gerginlik arefesinde), hafif sanayide buna benzer bir artış mümkün görünüyordu.

Geçmişte güvenilir istatistikler bulunmadığından, tarım alanındaki artışları sayı ile ifade etmek son derece güçtür. Oysa, bu artışları bilmenin son derece büyük bir önemi vardır. Daha 1959 yılında ekilen alanlar 1958 yılmdakinden fazla idi. 1959 ve 1961 yılları arasında ekilen alanlar yeniden arttırıldı. Bu artışlar şeker kamışı tarımından (1959 yılında şeker kamışı alanı ekilen alanın şöyle böyle yarısıydı) başka tarım alanlarında oldu. 1962 yılında ekilen alanların arttırılmasına devam edildi, ama bunun genişliğini henüz sayı ile ifade etmek mümkün değildir.

Bununla beraber, mühendis Chonchol'ün tahminlerine göre, önemli birkaç ürünün üretimindeki tekâmül şöyledir (20):

Ürünler : *Bin metrik ton olarak*

	1957	*1958*	*1959*	*1960*	*1961*	
Şeker	5.166,9	5.727,6	5.906,3	5.804,9	6.683,7	
Tütün	41,7	50,6	35,6	45,3	57,6	
Pirinç	256,8	225,9	282,1	304,2	357,7	(1)
Domates	—(2)	—(2)	89,9	102,4	129,9	
Pamuk	—(3)	—(3)	0,05	0,8	5,5	
Yerfıstığı	4,2	2,5	2,4	5,3	7,0	
Soya	—(3)	—(3)	—(3)	0,3	15,6	(1)
Sizal (keneviri)	—(2)	9,4	8,5	13,2	11,1	

	1956-57	*1957-58*	*1958-59*	*1959-60*	*1960-61*
Kahve	36,7	43,7	29,5	55,2	38,5
Patates	94,9	79,3	71,6	97,6	101,4

Yine ayni uzmana göre, öte yandan, sığır eti üretimi, safi ağırlık olarak (metrik ton), aşağıda gösterildiği şekilde tekâmül etmiştir (21) :

1958 = 169.773
1959 = 198.068
1960 = 207.500

1959-1960 yıllarındaki tarım ve hayvan yetiştirme ürününün değeri üstündeki bu tahminleri, mühendis Chonchol'ün tahmin ettiği şekilde, 1961 yılında bu ürünlerin değeri üstünde bugün yapılan tahminlere kıyaslıyacak olursak, tarım ve hayvan yetiştirmedeki tüm değerin ayni yıllar arasında en az % 16 nispetinde arttığı sonucuna varırız.

Küba inkılâbının iktisadî ve sosyal sonuçları, hiç şüphe yok ki, üretim alanı dışında da kendini duyurmuştur.

Halk kitlelerinin yaşama şartları, bu kitlelerin bugüne kadar Küba'da görmedikleri bir seviyeye yükselmiştir.

Köylerdeki küçük ve orta çiftçiler, vaktile toprak sahiplerine ve zengin köylülere ödemek zorunda oldukları kira, icar, ortaklık hakları gibi yüklerin ağırlığından bugün tamamile

---

(1) Tahminler.
(2) Bu yıllar için hiç bilgimiz yok.
(3) O yıllarda bu ürünlerin tarımı yapılamıyordu.

kurtulmuşlardır. Bu küçük ve orta köylüler özel tüccarlar, taşıyıcılar ve banka sistemi tarafından sömürülmekten de kurtulmuşlardır. Ticaret eşyasından devletin düşük kâr alması, küçük ve orta köylülere yapılan malî yardım şu son yıllar içinde hızla gelişmiştir. Bu küçük üreticiler hiç bir zaman bu derece elverişli şartlar tanımamışlardır.

Tarım işçilerine gelince, onun da yaşama seviyesindeki yükselmeye Küba tarihinde hiç rastlanmaz. Başlangıçta, ücretlerin çoğu fiyat yükselmelerine göre yeniden düzenlenmişti; hele, her türlü mevsim işsizliğinin ortadan kalkması, tarımda ücretle çalışanların ailelerine yılda 2 ya da 3, hattâ bazı mıntakalarda 4 ya da 5 mislî bir kazanç sağlamak demektî.

Şehir emekçilerinin, maddî plândaki, kazançları, küçük ve orta köylülerle, tarım işçilerinin elde ettikleri kazançlar kadar büyük olmamıştır. Şehir emekçilerinin çoğu, tarım emekçilerine nispetle, zaten, oldukça imtiyazlı bir durumda bulunuyorlardı. Böyle olmakla beraber, şehir emekçileri de yaşama şartlarının iyiye doğru gittiğini görmüşlerdir. Bu iyiye doğru gidişin başlıca kaynağı, şehirdeki işsizliğin önemli şekilde azalması (22), ve ev kiralarının düşmesi (% 35-50 nisbetinde), taşıt ücretlerinin, elektrik fiyatlarının ucuzlaması, v.b. sebebile bazı masraf fasıllarında tasarruf sağlanmasıdır.

Söylemeğe hacet yok, inkılâbın halk kitlelerinin yaşama şartlarında sağladığı iyiye doğru gidiş sadece maddî alana bağlı kalmamıştır.

1961 yılında Küba'da girişilen gerçek eğitim inkılâbını bilmiyen hemen hemen yok gibidir. Bütün halkı okuma yazma bilmiyen bu memleket geçmişin bu ağır mirasını bir yıl içinde tasfiye edivermiştir. Cahilliği yenmekte ve bilgi zaferine ulaşmakta tarihte eşine rastlanmıyan bir zaferdir bu. Bu zaferin merhaleleri sık sık anlatıldığı için, bir daha tekrarlamağa lüzum görmüyoruz.

Buna karşılık, öğretimi geliştirmek için girişilen mücadelenin, tabii ki, 1961 yılında yapılanla kalmadığını belirtmenin önemi vardır.

Bu mücadele, bugün, eski okuyup yazma bilmiyenlere tamamlayıcı bir eğitim vermek, ilk öğretimi bütün memlekete

yaymak, orta öğretim ve teknik okulları çoğaltmak, eskiden Üniversiteye girmek umudu olmıyan Kübalı gençlere on binlerce burs vermek suretile, bütün kademelerde devam etmektedir. Kültür alanındaki bu inkılâp önümüzdeki yıllarda da, tabiî ki, sürüp gidecektir. Daha 1961 yılında Küba'da 60.000 Üniversite öğrencisi vardı, öğrenci sayısının 1965 yılında 180.000'e çıkacağı hesaplanmaktadır. Yine daha 1961 yılında bütün öğretim Millî Eğitim bakanlığına bağlı kurumlara devredilmiş, özel öğretim tamamile ortadan kaldırılmıştı.

Sanayi ve tarım işçilerinin bilgi seviyesini yükseltmek için çaba gösterildiği göze çarpmaktadır. Bu çaba, "en az teknik bilgiyi" verme hedefini güden geniş bir kampanya şeklinde kendini göstermiştir. Bu kampanyaya 1961 yılında girişilmişti. 1962 yılı Nisanında "en az teknik bilgi verme" için Sanayi bakanlığı tarafından açılan nazarî ve uygulamalı kurslara 65.000 kişi yazılmıştı. Bu sayı Sanayi Bakanlığına bağlı emekçi sayısının üçte birinden biraz fazladır. Sanayi Bakanı Ernesto Che Guevara'nın söylediğine göre, bu en az teknik bilgiyi edinme "Kübalı emekçi için manevî bir zorunluk" tur.

Bundan başka, gerçek bir sağlık inkılâbı yapılmış, hekimlik halka tamamile bedava hizmet eden sosyal bir kurum haline getirilmiştir.

Bütün bunlardan, geçirilen devre ile, bugün başlıyan devrede birçok güçlükler olmamış ya da olmıyacaktır, birçok iktisadî meseleler ortaya çıkmamış ya da çıkmıyacaktır, mânası, tabiî ki, anlaşılmamalı.

Besleme Meselesi

Bazı "büyük gazeteler" tarafından halkın en çok dikkati çekilen mesele, besleme meselesidir. Bu meselenin, temelinde, iki kaynağı vardır.

Birinci kaynak, halk kitlelerinin gelirlerini ve istihlâkini hızla arttırmak. Üretimin sağladığı ilerlemelere rağmen, bu artış öyle olmuştur ki, üretimin halk istihlâkinde ve gelirlerindeki ilerlemelere ayak uydurması imkânsızdı. İşte bu sebeptedir ki, 1962 yılı başında beslemeyi vesikaya bağlamak zorunluğu ortaya çıktı. Şunu da söyliyelim ki, istihlâki böyle vesi-

kaya bağlamanın savaş zamanında yiyecekleri vesikaya bağlamakla hiç bir ilgisi yoktur. Burada vesikaya bağlamktan maksat, fiyatlardaki istikrarı muhafaza etmek, her Kübalıya sevika ile sağlam ve yeteri kadar gıda vermektir. Ayrıca da, gelirlerdeki artışın, memleketteki "hayvan sermayesi"ni tüketmesi gibi bir sonuç doğurmasını önlemekti. Her günkü istihlâkin artması, eski yıllarda yapılmağa başlandığı gibi, kendi haline bırakılsaydı, böyle bir sonucun doğacağı muhakkaktı.

Beslemedeki güçlüklerin temel ikinci kaynağı da, söylemeğe hacet yok, Amerika Birleşik Devletleri tarafından Küba'ya karşı girişilen iktisadî saldırıydı. Bu saldırı memleketin evvelki bazı besleme kaynaklarını, hem bazı istihlâk maddeleri, hem de bazı ham madde kaynaklarını kurutmuştur.

Besleme meselesini ortaya çıkaran bu iki temel sebebe, geçici nitelikte başka sebepler de eklenmiştir: Meselâ, 1961-1962 yılındaki kuraklık, bazı kapitalist aracıların ortadan kaldırılması ve bütün ticarî tekniklere henüz hakim olamıyan devlet ticaretinin bunların yerini alması yüzünden ürünlerin ticarîleştirilmesindeki bazı yetersizlikler gibi.

Gelecek iki yıl içinde üretimin ilerlemesi, ücretlerin ve fiyatların daha sağlam bir şekilde plânlaştırılması sayesinde, besleme meselesini halletmek imkânı olacaktır; bu da eldeki üretimle, dağıtılan gelirler arasında denge kurmak suretile, tabiî ki, o da üretimin ve istihlâkin oldukça yüksek bir seviyeye varmasile mümkün olacaktır.

Teknik Kadrolar ve Tarımda Elemeği Meselesi

İkinci kategoriden bazı meseleler de teknik kadroların oldukça kıt olmasından doğmaktadır. Bu kıtlık sanayide de, tarımda da kendini duyurmaktadır. Bu ise, sanayiin, yeteri kadar teknik kadro olsa, sağlıyabileceği daha da hızlı artışın sağlanmasını önlemektedir. İşte bu kadro kıtlığına karşı koymak için, bundan önce eşine raslanmıyan genişlikte bir kadro yetiştirme çabası gösterilmektedir (23).

Üçüncü kategoriden meselelerin biri, bugün, tarımdaki elemeği noksanlığıdır (bu nokta, Küba'nın daha uzun bir süre elemeğini tamamile kullanamıyacağını düşünenleri şaşırta-

caktır). Genel olarak, tarımda üretimin artmasını sınırlıyan etken, 1962 yılında şeker kamışı ürününün kötü ve şeker üretiminin düşük olmasının sebeplerinden biri (tabiî ki, sebep bir tek değil) elemeği noksanıdır (24).

Elemeği noksanından doğan meseleleri halledebilmek için, bundan sonra, makinalaşmayı geliştirip, çalışmayı daha iyi bir şekilde teşkilâtlandırmak suretile, tarım tekniğinde yüksek merhaleye ulaşmak zorunluğu vardır. Ayrıca, üretimin "bitişme devreleri"ni zaman içinde yaymak düşüncesile, üretimi rasyonelleştirmek zorunluğu olduğunu da unutmamalı. En son, kadınların üretici eylemlere daha geniş ölçüde katılmalarına imkân verecek sosyal kurumları elden geldiği kadar hızla kurmağa ihtiyaç vardır; kadını eski sosyal durumundan tamamile kurtarma siyasetinin gereklerinden biridir de hem bu.

Dış Ticaret Meseleleri

Dış ticaret alanında Küba'nın hallettiği ve hâlâ da halledeceği geniş ve karmaşık meseleler vardır.

Bu meseleler, ilk ağızda, Küba dış ticaretinin yönünü kökünden değiştirmekle ortaya atılmış olan meselelerdir. 1958 yılında, Amerika Birleşik Devletleri Küba ihracatının aşağı yukarı % 67 sini çekiyordu. 1961 yılında bu devletin payı % 5 ten aşağı düşmüştür. Ayni yıllar içinde sosyalist memleketlerin payı % 2,2 den % 73 e fırlamıştır.

İkinci mesele, ihracatı çeşitlendirmek zorunluğu meselesidir. 1962-1965 plânı bu meseleyi halletmeğe başlıyacaktır.

En son, üçüncü mesele, dış ticaret açığı meselesidir. 1961 yılında 100 milyon doları aşan bugünkü açık, özellikle iç pazar ihtiyacının artması sonucu olarak, ihracatı biraz kısmaktan, daha büyük yatırımlar yapabilmek için ithalâtı arttırmak zorunluğundan ileri gelmiştir. Bu açık sosyalist memleketlerin yaptıkları yardımlar sayesinde kapatılmış, gelecek yıllarda da ayni şekilde kapatılacaktır. Bununla beraber, 1965-1966 yılla-

rına doğru bu açığa bir son vermek lüzumu vardır. 1962-1965 plânı da bunu öngörmektedir, zaten.

★

Bugün için ortaya konan, önümüzdeki devrede halledilmesi gereken meselelerden bazıları işte bunlardır.

Bu meselelerin gayet iyi anlaşılması, bugün bunların sosyalist bir plânlaştırma çerçevesi içinde ele alınması, bu meselelerin elverişli bir şekilde halledileceği güvenini vermektedir. Onun için, Küba inkılâbının üç yıllık ömrü içinde iktisadî ve sosyal cephede elde ettiği başarıları, gelecek yıllarda, en az bunlar kadar göz kamaştırıcı başarıların izliyeceğine rahatça inanabiliriz.

NOTLAR

1. Sierra Maestra (dağlarında) kurulan asî ordunun dörttê üçünden fazlasını köylüler teşkil etmişti. Onun içindir ki, başkentin Kuzey Amerika'daki Florida üssünden kalkan Amerikan uçakları tarafından bombardıman edilmesi üzerine, 26 Ekim 1959 da Havana'da verdiği söylevde, Fidel Castro şunları söylemişti: "Köylü müfrezeleri ordunun en etkin birlikleridir. Köylüler inkılâpçı ordunun en iyi askeridir."

2. 26 Temmuz Hareketi, Fidel Castro ve arkadaşlarının Küba Santiago'sundaki Moncada kışlasına saldırıp, sonra da elde ettikleri silâhlarla Küba'da çıkarılacak bir isyanı Batista rejimini devirmeğe kadar ileri götürmek isteyen bir inkılâp hareketinin bugünkü resmî adıdır. Ama, 26 Temmuz 1953 te girişilen bu hareket, başarısızlıkla ve Fidel Castro ve arkadaşlarının hapsedilmesile sona ermişti.

3. Anibal Escalante'nin sekterliği, Fidel Castro'nun deyimi ile, "Büyük bir sıçrama yapıp, ilkel komünizme düşmeğe kalkan birkaç arkadaş" ın aşırı ve sabırsız hareketinden geliyordu. Sosyalist partisi ile sendika teşkilâtının kilit noktalarını ellerine geçirdikleri için, inkılâbın diyalektik gelişmesini, propagandalarile, yanlış yola sürüklüyorlardı. Fidel Castro, bu hareketin nasıl tasfiye edildiğini 2 Aralık 1961 tarihli söylevinde etraflı olarak anlatmıştır (Bu söylevin tam metni için bk. Fidel Castro, **Le sectarisme est contre-révolutionnaire**, Partisans dergisi, sayı 5, 1962).

4. 26 Temmuz hareketi, Halkçı Sosyalist Partisi, 13 Mart idaresi, O. R. I. lerin kurulması, bunun 26 Temmuz 1961 de yapılan büyük toplantıda tasdik edilmesi, sosyalizmin kurulması için gerekli siyasî teşkilâtın temelinde kesin bir merhale teşkil eder.

5. Eylemli nüfustan tarımda çalışan % 40 ının % 11,3 ünü çiftçiler ya da hayvan yetiştiricileri, % 28,8 ini de tarım işlerile uğraşanlar teşkil eder. Başka bir deyimle, Küba iktisadının tarım sektöründeki işçiler toprak sahiplerinden ve çiftçilerden üç misli fazlaydı.

6. Şunu söyliyelim ki, şeker kamışı eken latifundia'larda sağlanan üretim, bütün şeker kamışı üretiminin aşağı yukarı ancak

üçte birinden biraz fazlaydı; geri kalanım köylülerin elindeki tarım işletmeleri sağlamaktaydı.

7. Bu tedbirlerden bazılarının tahlili için birkaç yazarın birlikte hazırladıkları şu esere: **Eveil aux Ameriques : Cuba,** Paris. 1962, ve özellikle Henri Claude, Georges Fournial ve Roger Garaudy'-nin bu kitaptaki yazılarına bakınız. Bundan başka, başvurulacak yazılar şunlardır: Jacques Arnaut, **Cuba et marxisme,** ds. **La Nouvelle Critique,** Eylûl-Ekim 1962 (Küba özel sayısı). Jacques Chonchol'ün Şili Santiago'sunda çıkan **Panorama Economico** dergisindeki makaleleleri (**Şubat, Mart ve Nisan 1962**).

8. Küba'da elektrik enerjisini, telefonu, petrolü, şekeri ve bankayı kontrol eden büyük Amerikan tekelleri 1960 yılı yazında millîleştirilmişti. Bu da 1960 Temmuz'unda şeker anlaşmalarını bozan Amerika Birleşik Devletlerinin iktisadi saldırısına karşılık olarak yapılmıştı. 1960 Ekim'inde bellibaşlı fabrikalar, sanayi ve ticaret kurumları, şeker fabrikaları ve bankalar millîleştirildi. 24 Ekim 1960 ta Cumhurbaşkanlığının bir kararile Amerikalılara ait sanayi ve ticaret kurumlarının millileştirilmesi işi tamamlandı.

9. **Granja del pueblo,** çoğu zaman, evvelce kurulan birçok işletmeleri içine alır.

10. **Baklagiller, tahıl, yağ çıkarılan** bitki, patates ve yenir kök, sebze, domates, pamuk ve tütün ekilen alanlar 1961 yılında 700.000 hektar iken, 1962 de bir milyon hektara çıkarılmıştır. Bunun aşağı yukarı yarısı sosyalist sektördedir.

11. Bugün elemeği kıtlığı var diye, ekilen alanları genişletme işinin durdurulması düşünülüyor sanılmamalı. Nitekim, buna paralel olarak (özellikle şeker kamışını devşirmede) hızla makineleşmeye ve ekilen alanları genişletmeğe doğru gitmek düşünülmüştür.

12. Bk. Alfredo Menendez Cruz, **La transformacion de las cooperativas caneras en granjas caneras,** Cuba Socialista dergisi, Ekim 1962.

13. Şeker kamışı kooperatifleri 1961 yılında devlete şeker kamışından başka, domates ürününün % 36 sını, yer fıstığı ürününün % 21 ini, malanga ürününün % 19 unu, vb. sağlamıştır.

14. Bu yayılma **granja'nın** 1961 yılında devlete soyanın % 77 sini, sorgonun % 76 sını, pamuğun % 70 ini, pirincin % 56 sını, yer fıstığı ve baklanın % 50 sini sağlamak imkânını vermiştir.

15. Evvelce % 30-50 indirilen kira.

16. Eski kiracılar tarafından, bugün ödenen bu paralar, ka-

nuna göre, gayri menkullerin satın-alma amortismanlarına karşılık düşmektedir. Binanın eskiliğine göre, amortisman süresi 5-20 yıl arasında değişmektedir. İkinci bir süre içinde, ödenen paralar bir ev yapımı sandığım besliyen kaynaklardan biri haline gelecektir. Bu yeni evlerden faydalanma hakkı, aile gelirinin % 10 unu geçmiyen aylık ödemeler karşılığında, içinde oturanlara bırakılacaktır. Bundan sonraki merhalede, bedava ev vermek imkânları öngörülmektedir. Bk. Jose F. Carneado, El problema de la vivienda y la ley de Reforma Urbana, **Cuba Socialista** dergisi, Ekim 1962.

17. Nitekim, I.N.R.A. yalnız toprak reformunu uygulamakla değil, aynı zamanda hem tarımı plânlaştırmak ve idare etmekle, hem de tarıma bağlı bazı sanayi ve ticaret işlerile de görevlidir.

18. Plânın, bugünkü şeklile, hedefleri için bk. Fransicso Garcia ve Juan Noyola, Principale Objectivos de nuestro plân economico hasta 1965, **Cuba Socialista** dergisi, Eylûl 1962. Ayrıca Dr. Regio Boti'nin daha evvelce yazılmış bir makalesine de başvurulabilir: Dr. Regions Boti, El plan de desarollo economico 1962 en Cuba, **Cuba Socialista**, Aralık 1961.

19. Şunu da söyliyelim ki, bazı sanayideki nispetsizlikler ve fazla üretim kapasiteleri, sanayileşmenin henüz başında bulunan bütün bağımlı iktisatlarda ortak bir özelliktir. Dr. Regino Boti'nin yukarıda anılan makalesinde söylediği gibi: "Emperyalizme bağlı gelişmenin en kötü bozukluklarından biri, Küba iktisadının sırtına yüklenmiştir; o da şu: Birçok hallerde rekabeti cesaretsiz kılmak için, fazla üretim kapasitesini bile bile kullanmamak."

20. **Panorama Economico** dergisi, Şili Santiago'su, 1962, s. 105.

21. **Aynı dergi, Aynı** yerde.

22. Tarım dışındaki ücretler, 1959 dan 1961 e kadar, toptan % 50 artmış görünüyor.

23. Bu konuda, özellikle şu makaleye bakınız: La ensenanza technologica universitaria in nuestro desarolle economico, **Cuba Socialista** dergisi, Nisan 1962.

24. Şeker sanayiinin meseleleri için bk. Alfredo Menendez Cruz. Problemas de la Industria Azucarera, **Cuba Socialista** dergisi, Ağustos 1962. Ayrıca Dr. Carlos Rafael Rodriguez'in söylevinden **Panorama Economico Latino-Americano** (sayı 56, c. 5, Havana. 1962, s. 12 vd.) da yayınlanan parçalarını okuyunuz.

EK

Küba toprak reformu kanunu

Fransızcadan çeviren:
ŞERİF HULÛSİ

KÜBA TOPRAK REFORMU KANUNU

1

KANUNUN GEREKÇESİ

Küba Cumhurbaşkanı Dr. Manuel Urrutia Lleo Bakanlar Kurulunun aşağıdaki hususları kabul ve tastik ettiğini bildirir:

Küba'nın ilerlemesi, hem tabiî ve insan kaynaklarının çok iyi kullanılması için sayaniin geliştirilmesine ve çeşitlendirilmesine, hem de iktisadî geriliğimizin ifadesi olup, hâlâ hâkim durumda olan tek ürüne bağlı tarımın ortadan kaldırılmasına bağlıdır.

İnkılâp, sanayiin gelişmesini kamçılayacak ve özel teşebbüsü teşvik edecek usulleri, bunun için gerekli gümrük korumasını, malî siyaseti ve sanayiin, tarımın gelişmesine yardım edecek kamu kredisi, özel kredi yollarını, ve buna benzer daha başka yolları benimsemiştir.

İktisadî gelişmeyi gözönünde tutarak yapılan incelemelerde, özellikle Birleşmiş Milletler Teşkilâtı tarafından girişilen incelemelerde, en çok bu gelişmenin başlıca şu iki iktisadî hedefi güden Toprak Reformunun uygulanmasına bağlı olduğu noktası üstünde ısrar edilmiştir:

a) Hem millî sanayie ham madde sağlıyacak ve gıda istihlâki zorunluklarına karşılık verecek, hem de memleketin muhtaç olduğu ithalâtı yapmakta önemli döviz kaynağı teşkil eden tarım ihracat maddelerini sağlamlaştıracak ve arttıracak yeni ekinler yaratmayı ve bunları yaymayı kolaylaştırmak.

b) Aynı zamanda, tarım mıntakalarındaki halkın yaşayış seviyesini yavaş yavaş yükseltmek suretile, halkın istihlâk kabiliyetini arttırmak. İç pazarın genişlemesile, bu, sınırlı bir pazar çerçevesi içinde pek rantabl olmıyacak yeni bir takım sanayii doğuracak, ayni sebepler yüzünden boğulmuş olan başka üretim kollarının kuvvetlenmesine yol açacaktır.

Teknisyenlerin kesin olarak söylediklerine göre, yukarıda öne sürülen fikirler Küba'nın durumu için de geçer akçedir. Memleketimizin tarım yapısında değişiklikler yapacak ikinci bir etken olarak, Küba'nın büyük çoğunluğu tarımla geçinen halkını oldum olasıya içinde çırpındığı sefaletten bir an önce kurtarmak gerekiyor.

Küba tarımında ortaklık sözleşmesi ve yüzde sistemi çiftçinin cesaretini kırmakta, haksız, iktisadî olmıyan mükelleflikler yaratmakta, böylelikle topraklardan alınabilecek en iyi randımanı almak imkânını engellemektedir.

1946 yılında yapılan Millî Tarım Sayımına göre, çiftçilerin çoğu mülk sahibi olmayıp, ortakçı, "kolon" (1), "arrendatario" (2) ve "precarista" (3) sıfatile toprakları işliyen kimselerdir, oysa bu toprakların mülkiyet haklarından arazilerinden uzakta oturan toprak sahipleri faydalanmaktadır; bu hal, çoğu zaman, sosyal adaletsizliklere yol açmakta, her zaman da üretimin etkin olmasına zarar vermektedir.

Tarım sayımı, ayrıca, toprak mülkiyetinin birkaç elde toplanmış olduğunu da göstermektedir. 2.336 çiftliğin elinde 3.600.000 hektar arazi vardır; yani millî toprakların % 46 sı bütün toprak sahiplerinin ancak % 1,5 unu temsil eden bir azınlığın malıdır. Hele, bu mülk sahiplerinden birkaçı binlerce hektarlık birçok çiftlikleri sahip oldukları için, durum büsbütün tehlikeli ve ağırdır.

Yukarıda sözü edilen durumun aksine, Küba'da 2.300.000 hektarlık bir alanı kaplıyan her biri 30 hektarlık 111.000 çift-

---

(1) Toprak sahibi olmayıp, ürünlerini şeker değirmenlerine satan çiftçiler.

(2) Ektikleri toprakları kiarla tutan çiftçiler.

(3) Belli bir ücretle toprakta çalışan mevsim işçileri.

lik vardır; yani çiftliklerin % 70 i millî toprakların ancak % 12 sini kaplamaktadır, oysa memlekette her birinin genişliği 10 hektarı aşmıyan 62.000 çiftlik te vardır.

Büyük çiftliklerde toprak kötü işlenmektedir, ekilen alanların verimi çok düşüktür; çok geniş topraklar pek aşırı bir hayvan yetiştirmeye ayrıldığı halde, bereketli kılınabilecek birçok toprakları -ihmal yüzünden- zararlı otlar bürümüştür.

Artık herkes biliyor ki, büyük toprak mülkiyeti, yukarıda söylendiği gibi, yalnız bugünün sosyal adalet görüşüne aykırı olmakla kalmıyor, ayrıca Küba iktisadının geri kalmış ve yarı sömürge memleket yapısı kazanmasına da sebep oluyor; bunu gösteren temel nitelik şudur: memleketin millî geliri ihracata bağlıdır, buysa Küba iktisadının "stratejik değişken" i gibi düşünülmektedir, bu yüzden de Küba iktisadı dünya iktisadının sık sık tekrarlanan buhranlarına esir olmaktadır.

Bundan, başka şartlar içinde memleketin üretebileceği ticaret mallarını büyük miktarda ithal etmek eğilimi, yatırımları ve ihracatı azaltma zorunluğu, tarım ve hayvan yetiştirme usullerinde teknik gerilik doğmaktadır.

Özellikle, tarım mıntakalarındaki Küba nüfusunun genel olarak çok düşük bir yaşayış seviyesine sahip olması, iç pazarın dar olduğunu, bu türlü şartlar altında millî sanayiin gelişmesini kamçılıyamıyacak bir durumda bulunduğunu izah eder.

1940 Anayasasile, İnkılâpçı Hükûmetin Anayasası büyük toprak mülkiyetini yasak etmekte, ve bu mülkiyeti ortadan kaldırmak düşüncesile birtakım kanunî tedbirler almayı öngörmektedir.

Yürürlükteki Anayasa hükümleri özel mülklerin devlet tarafından istimlâk edileceğini, her seferinde bu tedbirin kamu yararı ve sosyal menfaat düşüncesine dayanacağını öngörmektedir.

Yaygın ve iktisadî olmıyan büyük toprak mülkiyetine dayanan üretim yerine, büyük ölçüde üretim yapmak gibi üstünlükleri olan kooperatif şeklindeki teknik ve entansif üretim konmalıdır.

Memleketin iktisadî gelişmesini -bu kanunun ruhuna uy-

gun bir şekilde-, Küba halkının da yaşayış seviyesini yükseltmek suretile, sonuna kadar götürmek gücüne sahip teknik bir teşkilât kurmak ta gereklidir.

Yabancıların gelecekte Küba topraklarını ele geçirmelerini önliyecek bir takım tedbirler almağa lüzum vardır.

(Büyük arazi sisteminin doğuracağı zararlı sonuçları önceden görüp Küba servetlerinin yabancılar tarafından kontrol edilmesini önliyebilmek düşüncesile, daha 1903 yılında Parlâmentoya bir kanun tasarısı sunan Don Manuel Sanguily'yi burada saygı ile anarız.)

Bakanlar Kurulu, Cumhuriyet Anayasasının kendisine tanıdığı yetkilere dayanarak, aşağıdaki Toprak Reformu Kanununu yayınlar ve ilân eder.

2

KANUNUN METNİ

BÖLÜM I

GENEL OLARAK TOPRAKLAR

Madde 1 — Büyük toprak mülkiyeti yasaktır. Herhangi bir kişinin ya da hukukî bir kişinin sahip olabileceği toprak en çok 400 hektar olabilir. Herhangi bir kişinin ya da hukukî bir kişinin mülkü olup, bu sınırı aşan topraklar, topraksız köylülere ve tarım işçilerine dağıtılmak üzere, istimlâk edilecektir.

Madde 2 — Aşağıda anılan topraklar bu kanunun Birinci Maddesi kapsamına girmez:

a) Şeker kamışı dikilmiş olup, randımanları ıslâh edilmiş millî ortalamanın % 50 sinden aşağı olmıyan alanlar.

b) Hayvan yetiştirmeğe ayrılmış olup, kasaplık hayvanlarda cinsi, büyüme süresini, doğurmayı, gıda rejimini, kesmedeki randıman nispeti, ya da süt veren ineklerde günlük verdiği süt miktarı hesaba katılarak, Millî Toprak Reformu Enstitüsü (I.N.R.A.) nce tespit edilmiş hayvanın beslenmesi için en az gıdayı sağlıyan alanlar. Üretim alanlarının imkânları toprakların, nemin ve yağmur rejiminin fiziko-şimik tahlili yapılmak suretile incelenecektir.

c) Pirinç ekilmiş olup, Millî Toprak Reformu Enstitüsünün fikrince, normal randımanı söz konusu tarım çeşidinde millî üretim ortalamasının % 50 sinden aşağı düşmiyen alanlar.

d) Sınaî eylemli olan ya da olmıyan bir ya da daha çok

tarım üretimine ayrılmış olup, ekin olarak işletilmesi ve rasyonel iktisadî randımanı vermesi için toprak genişliği bu kanunun Birinci Maddesinde en yüksek sınır diye kabul edilen toprak genişliğinden fazla olması gereken alanlar.

Böyle de olsa, herhangi bir kişinin ya da hukukî bir kişinin sahip olabileceği toprakların genişliği hiç bir zaman, 1.340 hektardan fazla olamaz. Herhangi bir kişi ya da hukukî bir kişi 1.340 hektardan fazla toprağa sahip olup, bu topraklarda bu maddenin a, b ve c fıkralarında sözü edilen iki ya da daha fazla ürün yetiştirdiği taktirde, 1.340 hektar olarak kabul edilen en çok miktardan istisnaî bir biçimde faydalanma -fazla alan bu kanunun yetkilerine bağlı kalmak şartile- Millî Toprak Reformu Enstitüsü tarafından tayin edilen şekilde olacaktır.

a ve c fıkralarında anılan ekinlere gelince, bunlarda sözü edilen randımanlar son mahsullerden elde edilen sonuçlar hesaba katılarak ölçülecektir. İstisnalar bu verim kabiliyeti seviyelerine ulaşıldığı sürece muhafaza edilecektir.

d fıkrasında işaret edilen istisnaî halde, kanunun kapsamına girip, üretimin iktisadî birliğini, fazla çeşitli tarım yapıldığı taktirde de, bu ekinlerle tarım işletmesi arasındaki bağlantıyı muhafaza etmek şartile en çok 1.340 hektar sınırı aşan alanların yüzlerinin ne olacağını Millî Toprak Reformu Enstitüsü tayin edecektir.

Madde 3 — Devletin, Eyaletlerin ve Belediyelerin malı olan topraklar da dağıtılacaktır.

Madde 4 — Aşağıdaki topraklar bu kanunun 1 inci ve 3 üncü maddelerinin kapsamına girmiyecektir:

a) Devlet topraklarını ya da bu kanunun amaçları içinde istimlâk edilmiş toprakları işletmek için Millî Toprak Reformu Enstitüsü tarafından teşkilâtlandırılmış tarım üretimi kooperatiflerine mülk olarak devredilmiş olan parçalanmaz topraklar.

b) Kamu kurumlarına ya da genel toplum hizmetine verilmiş ya da verilecek Devletin, Eyaletlerin ve Belediyelerin mülkü olan topraklar.

c) Milletin yedek orman serveti olduğu bildirilip, kamu

yararı ya da kanunca tayin edilmiş işletme amaçlarında faydalı bir şekilde kullanılacak dağlar, tepeler.

d) Köy cemaatlarının malı olup ve sosyal yardım, eğitim, sağlık ya da benzeri amaçlara karşılık verip, bu amaca karşılık veren sınırlar içindeki niteliği Millî Toprak Reformu Enstitüsü tarafından önceden tayin edilen topraklar. Bu kanunun Birinci Maddesinde öngörülen en çok 400 hektarlık miktarı tayinde, çiftliklerde bulunan sanayi tesisleri, "batey"ler (1), bürolar ve evler için gerekli alanlar dikkate alınmıyacağı gibi, çiftlikler içine girmiş şehir mıntakalarına ve, Millî Toprak Reformu Enstitüsü kararı gereğince, her Tarımı Geliştirme mıntakasında köyler ya da ev gurupları kurmak için ayrılmış mıntakalara, ya da, Millî Toprak Reformu Enstitüsünün fikrince, memleketin gelecekteki gelişmesi gözönünde tutularak işletilebilen başka tabiî kaynakların bulunduğu yerlerdeki mıntakalara dokunulmıyacaktır.

Madde 5 — Her Tarımı Geliştirme mıntakasında uyulacak toprak istimlâki ve dağıtımı sırası aşağıdadır:

1 — Devlet toprakları ve üstünde icarcı, icracı icarcısı, kolon, kolon yardımcı, bir parçacık toprağı işleyen ve precarista gibi çiftçilerin bulunduğ uözel mülk olan topraklar.

2 — Bu kanunun 2 nci Maddesinde anılan istisnalar içine girmiyen fazla toprak alanları.

3 — İstimlâk edilebilecek öteki topraklar.

Millî Toprak Reformu Enstitüsünün aksine verilmiş bir kararı olmadıkça, ikinci kategorideki toprakların istimlâkine ve dağıtımına ancak birinci kategorideki toprakların dağıtımı tasarısı bitirilince başlanacak, ve emanete alma işi, bu kanunun dayandığı mahkeme kararı olmaksızın yapılmış değer biçme ile yapılacaktır.

Madde 6 — Yüzü adam başına 400 hektarı geçmiyen özel mülke ait topraklar istimlâk edilmiyecektir. Eğer kolonlarla, kolon yardımcılarile, icarcılarla, icarcı icarcılarile ve ortak-

---

(1) Şeker kamışı fabrikasının toprakları üstünde bulunan köy olup, fabrikada çalışan müstahdemler, işçiler ve köylüler burada otururlar.

larla yapılmış sözleşmeler varsa, ya da bu topraklar 66,5 hektarı geçmiyen toprak parçalarına sahip "precarista"lar tarafından işgal edilmişse, o zaman başka. Böyle hallerde, bu topraklar, bu kanun hükümlerine göre, istimlâk konusu olacaktır.

Madde 7 — İstimlâklere, arttırmalara ve toprakların icarla, icarcı icarcılarına, toprak parçası sahiplerine, kolon ve kolon yardımcılarına, mülk arazide oturan mevsim işçilerine satılması işine başlanınca, kanunun kapsamına giren toprakların mülk sahipleri kanunun kendilerine bağışladığı en çok toprağı elde edebileceklerdir.

Madde 8 — 10 Ekim 1958 tarihine kadar Tapu Kütüklerine geçirilmemiş olan bütün topraklar devlet malı sayılacaktır.

Madde 9 — Tapu Kütüklerine geçirilmemiş bile olsa, ister devlet adına yazılmış, ister Millî Emlâk listelerinde devletin adına geçirilmiş; ya devletin öncelik hakkı sayesinde, ya da başka bir sıfatla edinilmiş bütün topraklar devletin mülkü olan topraklardır.

Maliye bakanı devletin mülkü olan bütün toprakları, yukarıda gösterilenlere uygun bir şekilde, sınırlama ve Tapu Kütüklerine geçirme işine başlıyacaktır.

Madde 10 — Devletin hem kendi topraklarını, hem de Cumhuriyetin kuruluşunda kalan mallarla birlikte kendisine devredilmiş toprakları arama ve isteme hakkı zaman aşımına uğrıyamaz.

Madde 11 — Bu kanunun yayınlanmasından ve ilân edilmesinden sonra, üretimin bir kısmına ortak olma şekli altında çiftlik kirası ödemeyi şart koşarak, her türlü ortaklık sözleşmesi ya da başka şeyler imzalama yasaktır. Şeker kamışı öğütme sözleşmeleri bu kategoriye girmez.

Madde 12 — Bu kanunun yayınlanmasından ve ilân edilmesinden bir yıl sonra, şeker kamışı tarlaları ancak aşağıdaki şartları yerine getiren Anonim Şirketler tarafından işletilebilecektir:

a) Bu şirketler tarafından çıkarılan hisse senetleri sahiplerinin adlarına yazılı ise;

b) Hisse senetlerinin adlarına yazılı oldukları kişiler Küba vatandaşı ise;

c) Bu hisse senetlerinin adlarına yazılı oldukları kişiler şeker yapımı ile uğraşan sanayi kurumlarının hisse senetlerine sahip, bu kurumların mal sahibi ya da memuru olarak imza atan kimseler değillerse.

Bu bir yıllık süre sona erince, yukarıda sayılan şartları yerine getirmiyen Anonim Şirketlerin mülkü olan topraklar, bu kanunun amaçları içinde, istimlâk edilebilecektir. Ayni suretle, bu şirketler, bu kanunun ilânı ve yayınlanması sırasında, ellerinde bulundurdukları şeker kontenjanlarından artık faydalanmak hakkına sahip olmıyacaklardır (....)

BÖLÜM II

TOPRAKLARIN YENİDEN DAĞITILMASI VE MÜLK SAHİPLERİNE TAZMİNAT VERİLMESİ

Madde 16 — Beş kişilik bir köylü ailesinin geçimi için gerekli "en az toprak", bereketli, sulanmamış, şehir merkezlerinden uzakta bulunan ve orta iktisadî verimdeki ekinlere ayrılmış 26,6 hektarlık toprak olarak tespit edilmiştir.

Millî Toprak Reformu Enstitüsü geçim için gerekli bu "en az" toprağı, her aile için öngörülen ortalama yıllık gelir seviyesini hesaba katarak ve bu temelden hareket ederek, tespit etmek ve düzenlemekle görevlendirilecektir. Geçim için gerekli bu "en az" toprak sınırı içine giren topraklar devredilemiyecek ve Cumhuriyet Anayasasının 91 inci maddesine göre, haczedilemiyecektir.

Madde 17 — Bu kanuna dayanarak istimlâk edilebilecek topraklarla, devletin toprakları ya bu kanunun tanıdığı kooperatiflere parçalanmaz mülk olarak verilecek, ya da hak sahiplerine 26,6 hektarı geçmiyen parçalar halinde ve kendi mal-

ları olmak üzre dağıtılacaktır; bu sonuncu dağıtım, her durumda "en az" toprağı tespit etmek için Millî Tarım Reformu Enstitüsünün yapacağı ayarlamalara zarar vermiyecek şekilde olacaktır. Bütün topraklar, hak sahiplerinden ayrı olarak, Milletin ve komünlerin masraflarına yardımla mükellef olarak, kanunlarca tespit edilmiş olan vergiyi ödiyecektir.

Madde 18 — Kolonlar, kolon yardımcıları, icarcılar, icarcı icarcıları, mevsim işçileri ya da ortakçılar tarafından işlenen özel mülk topraklar bu toprakları işliyenlere bedava verilecek; bu toprakların alanı "en az" toprak alanını geçmiyorsa, bu toprakları tamamlamak için gerekli topraklar, elde dağıtılacak toprak bulundukça ve mıntakanın iktisadî, sosyal şartları imkân verdikçe, bedava olarak verilecektir.

Yukarıki paragrafta anılan hallerde, eğer ekilmiş topraklar, gerekli "en az" toprak alanını geçmekle beraber, 66,5 hektarı geçmiyorsa, Millî Toprak Reformu Enstitüsünce karar verilen istimlâkten sonra, her kolon, kolon yardımcısı, icarcı, icarcı icarcısı, mevsim işçisi ya da ortakçı 26,6 hektarı bedava olarak alacaktır. Bu çiftçiler kendilerine bedava olarak verilmiş alanı aşan topraklarının en çok 66,5 hektara kadar varacak parçasını, mülk sahibini satış yapmağa zorlamak suretile elde edebileceklerdir.

Madde 19 — Gerekli "en az" topraktan az toprağa sahip olup da, bunu kendisi toprak sahiplerine, topraklarını tamamlıyacak miktar, elde dağıtılacak toprak bulundukça ve mıntakanın iktisadî, sosyal şartları imkân verdikçe, bedava olarak verilecektir.

Madde 20 — Kanunun kapsamına giren topraklar herhangi bir mükelleflik konusu olduğu taktirde, ne türlü bir yol tutulacağını bu kanunun tüzüğü tayin edecektir.

Madde 21 — Ortakçılar, kolonlar, kolon yardımcıları, icarcılar, icarcı icarcıları, ya da mevsim işçileri tarafından ekilip, alanları gerekli en az toprak alanını geçmiyen devlet toprakları üstünde çalışanlara bedava olarak verilecektir.

Yukarıki paragrafta anılan ekili topraklar 26,6 hektarı geçmekle beraber, 66,5 hektarı geçmiyorsa, ortakçılar, kolonlar, kolon yardımcıları, ya da mevsim işçileri bu toprakların

geçim için gerekli en az kısmını bedava olarak, geri kalan kısmını da parasile devletten alabileceklerdir.

Bu kolonlar, kolon yardımcıları, icarcılar, icarcı yardımcıları ve mevsim işçileri alanı geçim için gerekli en az toprak alanından daha küçük toprakları işliyorlarsa, topraklarını 26,6 hektara tamamlıyacak miktar kendilerine bedava olarak verilecektir.

Madde 22 — Bu kanun hükümlerine göre dağıtılmak için elde bulunan topraklar şu öncelik sırasına göre dağıtılacaktır:

a) İşledikleri topraklar ellerinden alınmış olan köylüler.

b) Dağıtılacak toprakların bulunduğu mıntakada oturup ta, mülk toprakları olmıyan, ya da gerekli en az topraktan daha küçük toprağı işliyen köylüler.

c) Dağıtılacak topraklar üstünde sürekli olarak çalışan ve oturan tarım işçileri.

d) Başka mıntakalarda oturup da, ya mülk toprağı olmıyan, ya da gerekli en az topraktan küçük toprağı olan komşu mıntakalardaki dağıtımda öncelik hakkı kazanmış köylüler.

e) Başka mıntakaların, öncelikle komşu mıntakaların tarım işçileri.

f) İstek gösterecek, öncelikle tarım konusunda tecrübe ya da bilgi sahibi olduğunu ispat edecek herkes.

Madde 23 — 22 nci maddede anılan gruplar içinde şu aşağıdakilere üstünlük hakkı tanınacaktır:

a) Asî ordunun savaşçıları, ya da bunların bakmakla görevli oldukları ailelerin üyeleri.

b) Savaş şehitleri ya da istibdat devrinin zulmüne kurban olanlar.

c) İstibdada karşı katıldıkları mücadelelerde öldürülen kimselerin bakmakla görevli oldukları aileler.

Bu gibi hallerde, aile başkanlarına üstünlük hakkı tanınacaktır.

Madde 24 — Toprak verilmesi istekleri, Millî Toprak Reformu Enstitüsünün ilham edeceği tüzük ya da hükümlere göre aradığı olaylar ya da şartları belirten resmî örnekler üzerinden yapılacaktır.

Madde 25 — Bu kanunun Birinci Maddesinde kabul edilen 400 hektar alanı tek parça ya da toplam olarak geçen çiftliklerin sahipleri ya da mülk sahibi sıfatile bunları ellerinde bulunduranlarla, bir kısmı ya da tamamı ortakçılara, kolonlara, ya da üstünde oturan mevsim işçilerine bırakılmış olan daha küçük çiftliklerin sahipleri aşağıdaki belgeleri, bu kanunun yayınlanmasından ve ilân edilmesinden sonra en geç üç ay içinde, Millî Toprak Reformu Enstitüsü'ne, ya da bu maksatla kurulmuş olan teşkilâtlara doğrudan doğruya sunmak zorunda olacaklardır:

a) Tapu Kütüğüne yazılı olduğunu gösteren tapu senetlerinin birer suretile, gerçek iktisap hakkı ya da miras hakkı üzerinden vergilerin ödendiğini gösteren belgenin bir sureti.

b) Varsa, mükelleflikler sözleşmesinin bir sureti.

c) Çiftliğin ya da çiftliklerin plânları. Plânları yoksa, yok olduğu belirtilecek.

d) Sahibi tarafından noter ya da oturduğu yerin belediye yargıcı önünde verilmiş yeminli bir takrir, süreyi, şartları ve fiyatı bildiren icar, şeker kamışı öğütme, ortaklık ve söz konusu çiftlikte ya da çiftliklerde geçici olarak oturma sözleşmeleri, mümkünse ekinler ya da fidanlıklar, baş hayvan sayısı, çayırların niteliği, söz konusu çiftliğin ya da çiftliklerin son beş yıl içinde takribî olarak verdiği ürünler ve bu ürünlerin geçen yılki satışından sağlanan gelirler üstüne bir rapor verilmesi.

e) Mal sahiplerinin fikrince, çiftliğe ya da çiftliklere ait olup, sınırlama tavsifinde tespit edilmiş nispete göre fazla alanları ve biçilmiş değerleri de gösterilmek suretile, ekilmemiş ya da yarı ekilmiş topraklar üstüne hazırlanmış bir rapor, gerekirse bunların ekli plân ya da plânlar üstünde gösterilmesi.

f) Entansif tarım alanlarına sahip olup, bu kanunun 2 nci Maddesindeki hükümlerden faydalanması düşünülen çiftlikler konusunda, mal sahibinin istisnadan faydalanmayı düşündüğü alanlar iyice belirtildiği gibi, ekli plânlar üstünde Toprak Reformunun kapsamına girecek toprakların genişliği de gösterilecektir.

Millî Toprak Reformu Enstitüsü, bu maddede söylenilene

bakmayıp, bu kanunun yayınlanmasından ve ilânından sonra, tespit edilmiş sınırları aşan özel topraklar üstünde elde edilen bilgilere dayanarak, toprakların istimlâki ve dağıtımı ile ilgili kurallarını uygulayabilecektir.

Madde 26 — 25 inci maddede aranan belgeleri sunmıyacak, ya da noter önünde verdiği yeminli takrirde hakikatı söylemiyecek, ya da bu belgeleri ne şekilde olursa olsun değiştirecek olan toprak sahibi, Ceza Kanunu hükümlerine göre kovuşturma konusu olduktan başka, bu kanunun kendisine tanıdığı tazminat alma haklarını da kaybedecektir.

Madde 27 — Bu kanunu, 26 ncı maddede kötü tarafları belirtilen belgeleri gözönünde tutarak uygulamakla görevli olan resmî makamlar, dosyanın açılması tarihinden başlıyarak 90 günü geçmiyecek mehil içinde, bu takrirlerin doğru olup olmadığını anlamak için gerekli soruşturmaları hemen yapacak, bunu yaptıktan sonra da toprakların dağıtılmasına ve bu dağıtımdan faydalanacak köylülere tapu senetlerini vermeğe başlamak üzre verdiği gerekli kararları bildirecektir.

Madde 28 — Toprak dağıtımından faydalanacak olanlara dağıtılan toprak parçalarının yüzedilmesini düzenliyecek kararlar verilince, bu toprak parçaları bu kanunla kurulmuş olan tapu kütüklerinin köy tapusu kısmına geçirilecektir. Bu kanuna bağlı tüzüğün tespit edeceği usullere göre, dağıtımdan her faydalananın eline tapusu verilecektir. İpotekler üstüne olan kanunun 3 üncü maddesince düzenlenen senetlere kütüğe geçirilebilen senetler gözü ile bakılacaktır.

Madde 29 — Bu kanunun kapsamına giren toprak sahiplerine, istimlâk edilen mülklerine karşılık tazminat almak (Anayasa) hakkı tanınmıştır. Bu tazminat, 10 Ekim 1958 den önceki bir tarihte nahiye arazi tapu listesinde görülen çiftliklerin satış değeri hesaba katılarak, tespit edilecektir. Çiftliklerde bulunup da, kanunun kapsamına girebilecek olan tesisler ve binalar, bu kanunu uygulamakla görevli makamlarca apayrı bir değer biçme konusu olacaktır. Kanunî mülk sahiplerine tazminat verebilmek için, tarım plânlarma da ayrıca değer biçilecektir.

Madde 30 — 29 uncu madde hükümlerine göre değer bi-

çilemiyeceği hallerde, kanunun kapsamına giren mülklere değer biçme işi Millî Toprak Reformu Enstitüsü tarafından ve bu kanunun emrettiği şekilde ve koyduğu usullere göre yapılacaktır.

Bu değer biçme işleri yapılırken, emek ya da özel sermayesinin değil, sadece bu kanunun yürürlüğe girmesinden önce yapılmış son ferağ ve intikal sırasında devletin, eyaletlerin, belediyelerin ya da muhtar kurumların eylemi sayesinde sağlanan kazanç, Anayasanın 223 üncü maddesi hükümlerine göre, biçilen değerden düşülecektir. Sözü geçen Anayasa kuralına uygun olarak devlete düşen fazla değerin % 45 i Millî Toprak Reformu Enstitüsüne bırakılacak, eyalet, belediye ya da sözü geçen kurum belli nispete göre, kendi paylarını alacaktır. Millî Toprak Reformu Enstitüsü lehine yapılacak indirimler belli nispete göre bedava toprak alacak olan köylülerin yararına sayılacaktır; bu indirimlerden, varsa, geri kalanı bu kanuna uygun olarak kullanılmak üzre, Toprak Reformu sermayesine devredilecektir.

Bu hükümler, bütün açık arttırmalı satışlarda kanunun koyduğu usule göre tapu kütüğüne geçirilebilecek çiftliklerin zorlanan satışlarında da uygulanacaktır.

Madde 31 — Tazminat ticarî bonolar vermek şeklinde ödenecektir. Bu maksatla, Küba Cumhuriyeti bonoları çıkarılmağa başlanacak, bunların sayısı, hükümleri ve şartları zamanı gelince tespit edilecektir. Bunlara "Toprak Reformu Bonoları" adı verilecek, ve devlet tahvili olarak dikkate alınacaktır. Bonolar yirmi yıl vade ile çıkarılacak ve yıllık faizi % 4,5 ğu geçmiyecektir. Bonoların faizlerini, amortismanını ve masraflarını ödemek için devlet bütçesine her yıl özel bir para konacaktır.

Madde 32 — Devlet bonolarını ya da bunların tutarını ellerinde bulunduranlar, tazminat olarak aldıkları para karşılığında yeni sanayie yatırım yaptıkları nispette, on yıl süre ile Kişisel Gelir Vergilerini ödemekten muaf olacaklardır. Maliye Bakanlığı bu muaflığı düzenliyecek bir kanun tasarısını Bakanlar Kuruluna sunmakla görevlendirilmiştir. Bu yatırımları yaptıkları taktîrde, tazminat sahibinin mirasçılarına da ayni hak tanınacaktır.

BÖLÜM III

YENİDEN DAĞITILMIŞ TOPRAK MÜLKİYETİ

Madde 33 — Bu kanun hükümlerine göre, bedava olarak elde edilmiş toprak mülkiyetleri sivil ya da ticarî şirketlerin malı olamaz. Bu kanunun V inci bölümünde işaret edilen aile topluluğu ve kooperatifler müstesna.

Madde 34 — Bu kanunun hükümlerine göre, 33 üncü maddenin dayandığı toprak mülkiyetleri mirastan ya da devlete satılmaktan, ya da Kanunu uygulamakla görevli makamlarca müsaade edilen değiştirmeden başka bir yolla bir başkasına devredilemiyecek, kira, ortakçılık, faydalanma hakkı ya da ipotek sözleşmeleri konusu olamıyacaktır.

Bununla beraber, devlet ya da benzeri kurumlar bu toprak sahiplerine ipotek karşılığında ya da gelecek mahsul karşılık gösterilerek ödünç para verebilecektir.

Madde 35 — Yeni toprak mülkiyetleri parçalanamaz gayrimenkul birimleri olarak dikkate almacak ve miras yolu ile intikali halinde, mallar bölüştürülürken, bir tek mirasçıya verilecektir. Böyle bir vermenin Medeni Kanun tarafından tespit edilen mirası paylaştırma kurallarını bozmaksızın yapılamıyacağı hallerde, köylü ya da tarım işçisi olacak alıcılara açık arttırma ile satılacaktır; ama, yine bu hallerde, varsa ve köylü ya da tarım işçisi ise, mirasçılardan, Medeni Kanunun 1067 nci maddesince tespit edilen şekilde, geri alma hakkı mahfuz tutulacaktır.

Madde 36 — Bu kanunun hükümlerine göre yüzedilen toprakların mülkiyet ve tasarruf hakkı, eğer kanunî olarak nikâhlanıp evlenmek ehliyetine sahip olan kimseler bir yıldan az olmıyan bir süredenberi toprak üstünde bir arada oturmakta iseler, evlenme dışı sabit birleşme hallerinde, bu kanun hükümlerine göre yüzedilen toprakların mülkiyet ve tasarruf hakkı karı koca arasındaki mal ortaklığı rejimi ile idare edilir.

BÖLÜM IV

TARIMI GELİŞTİRME MINTAKALARI

Madde 37 — Tarımı geliştirme mmtakaları, Toprak Reformunu gerçekleştirmeyi kolaylaştırmak için Millî Toprak Reformu Enstitüsünün böldüğü millî toprakların sürekli ve belirli parçalarından meydana gelecektir.

Madde 38 — İşler ilerledikçe toprak vermede ve dağıtmada sınırlama ve idare işlemlerini kolaylaştırmak için, her tarımı geliştirme mıntakası, Millî Toprak Reformu Enstitüsü ile önceden anlaşmak suretile, kısımlara ayrılabilecektir.

Madde 39 — Millî Toprak Enstitüsü her tarımı geliştirme mıntakasına, bu mıntakanın bulunduğu eyaletin ilk harflerini taşıyan bir damga numarası verecektir.

Madde 40 — Bir tarımı geliştirme mmtakası meydana getirmek ve toprak verme, dağıtma işini gerçekleştirmek için, Millî Toprak Reformu Enstitüsü şu aşağıdaki noktaları hesaba katacaktır:

1 — Kadastro çalışmalarına, nüfus sayımına, agronomi incelemelerine, sınırlamaya göre, en elverişli alan.

2 — Öngörülen üretime, işletmeleri daha iyileştirme imkânlarına, ambarlamağa, muhafaza etmeye ve satış yapmaya bağlı olarak, agronomi bakımından nitelikler.

3 — Her mıntakada mahallî işleyi kolaylaştıracak, devletin yardım merkezlerile bağlantı hizmetini görebilecek, köylü birlikleri, kooperatifler ve Kır Polisi karakolları kurulabilecek küçük köyler ya da köyler.

4 — Araziyi sulamak için su kaynakları ve kooperatif rejimine bağlı komün sulama tesisleri.

5 — En küçük köy sanayiini harekete getirme, ya da ham madde kaynakları yakınında bulunan sanayi merkezlerini geliştirme ve ürünleri dağıtma merkezleri kurma sayesinde iktisadî gelişme imkânları ve tekniği uygulama.

6 — Hem yerinde var olan taşıma kolaylıkları ve

genel olarak fikirleri ulaştırma ve yayma imkânları, hem de bu teşkilâtları kurmak bakımından var olan imkânlar.

Madde 41 — Her tarımı geliştirme mıntakasında devlet, aile başkanlarının ya da kurulmuş olan tarım kooperatiflerinin yardımı ile, tarım makinaları, tarım âletleri, anbarlar, mağazalar, depolar, taşıma vasıtaları, tecrübe ve hayvan yetiştirme tarlaları, su bentleri, elektrik santralleri, ve tarımı ve sanayi gelişrme plânları için gerekli daha başka unsurlarla donatılmış devlet yardım merkezleri kuracaktır. Bu merkezler, ayni zamanda, genel ve köy öğretim yatılı okulları, doğumevleri, ilk sağlık yardım merkezleri, hekimlik ve diş dispanserleri, oyun salonları, kitaplıklar, spor alanları, ve kültürün gelişmesi ve yayılması için gerekli bütün vasıtaların yaratılmasına da yardım edecektir.

Madde 42 — Her tarımı geliştirme mıntakası Toprak Reformunun idarî birliği olarak dikkate alınacak, ve geçmişteki bütün halleri özel defterine yazılacaktır. Her tarımı geliştirme mıntakası toprak verilmesi sırasında dikkate alınacak, ve her mıntakada Toprak Reformunun kapsamına giren topraklarla, bu Reformun kapsamına girmiyen topraklar beilrtilecektir.

Ayni zamanda, Toprak Reformundan alınan sonuçları zaman zaman kontrol etmek ve kıyaslamak için, güçlükleri ortadan kaldırıp genel ilerlemeyi kolaylaştıracak en uygun tedbirleri almak için, istatistik ve beş yılda bir yapılacak tarım sayımı hizmetleri, tahlillerinde, tarımı geliştirme birliklerinin sundukları üretim ve idare birimlerini hesaba katacaklardır.

BÖLÜM V

TARIM KOOPERATİFİ

Madde 43 — Millî Toprak Reformu Enstitüsü, imkân buldukça, tarım kooperatifleri kuracaktır. Millî Toprak Reformu Enstitüsünün, bu kanun gereğince, elinde bulunan topraklarda teşkilâtlandırdığı bu kooperatifler, Enstitünün idaresi altında

bulunacak, bu tipteki iktisadî ve sosyal teşkilâtların başlangıçta en iyi şekilde gelişmesini sağlamak maksadile, bu kanun tarafından kendilerine daha büyük bir muhtarlık tanınıncaya kadar bu kooperatiflerin idarecilerini tayin etmek hakkı Millî Toprak Reformu Enstitüsünün olacaktır.

Madde 44 — Millî Toprak Reformu Enstitüsü, Enstitünün kendisi tarafından hazırlanan iç tüğüğe göre, üyelerinin getirdikleri kişisel sermaye vasıtasile toprağı işlemek ve meyvalarını devşirmek amacında olan köylüler ve tarım işçilerinin kurmuş oldukları tarım kooperatiflerine ancak yardım edecektir. Millî Toprak Reformu Enstitüsü bu kooperatiflerin öngörülen şartları yerine getirecek topraklar üstünde kurulun alanı ve gelişmeleri için Enstitünün yapacağı yardımı kabul edebilecek, teklif edeceği teknik yönelime saygı gösterebilecek durumda olmalarına dikkat edecektir.

Madde 45 — Birlik halinde çalışmanın başka şekilleri, çeşitleri, hedefleri güdülebilir. Bu hedefler de şunlardır: Maddî kaynaklar ve imkânlar sağlama, çalışma vasıtaları, kredi, satış, ürünleri muhafaza etme, kamu yararı için yapılacak yapılar, tesisler, sulama tesisleri, ikinci derecedeki ürünleri ve artıkları sanayi bakımından değerlendirme, aynı zamanda Millî Toprak Reformu Enstitüsünün tüzüklerine, anlaşmalarına ve vereceği talimata göre, kooperatiflerin mükemmelleşmesine yardım edebilecek bütün vasıtaları ve imkânları kullanma.

Madde 46 — Millî Toprak Reformu Enstitüsü, kooperatiflerin kurulması için gerekli bütün sermayeleri harekete getirecek, bu maksadı sağlamak için her zaman en düşük faizle amorti edilen uzun vadeli krediler açacaktır. Enstitü, aynı zamanda, kooperatiflerin, bunları sanayi kurumlarının iktisadî kaygılarına uydurmak suretile, işlemeleri için kısa vadeli krediler de verecek, ve daha başlangıçta ailelere elverişli bir gelir sağlamağa büyük bir önem verecektir.

Madde 47 — Millî Toprak Reformu Enstitüsü her tarımı geliştirme mıntakasma ayrılacak kaynakları her yıl belirliyecektir.

BÖLÜM VI

MİLLÎ TOPRAK REFORMU ENSTİTÜSÜ

Madde 48 — Millî Toprak Reformu Enstitüsü (I.N.R.A.) bu kanunu uygulamak ve yürütmek için kurulmuştur. Özel hukukî kişiliği olan muhtar bir teşekküldür.

Millî Toprak Reformu Enstitüsü, Bakanlar Kurulunun tâyin ettiği bir başkanla bir yürütücü müdür tarafından idare edilecektir. Millî Toprak Reformu Enstitüsünün şu görevleri ve yetkileri vardır:

1 — İncelemelere girişmek, araştırmalar yapılmasını emretmek, kanunun hedeflerine ulaşması gerekli bütün tedbirleri uygulamak, bu maksatla talimatlar, genel ve özel tüzükler hazırlamak.

2 — Tarımdan elde edilen maddelerin üretiminde gelişmeyi kolaylaştırmak için tutum ve istihlâki teşvik edecek tedbirleri Maliye Bakanına teklif etmek.

3 — Tarım üretimini ve hayvan yetiştirmeyi en iyi geliştrme gözönünde tutularak, her ahvalde istenilen gümrük koruması kolaylığını teklif etmek.

4 — Daha iyiye doğru götürme için yapılan savaşları köy halkının yaşama, sağlık ve eğitim şartlarına göre düzenlemek.

5 — Enstitünün kurmayı ve teşkilâtlandırmayı tasarladığı tarımı geliştirme mıntıkalarının alanlarını ve sınırlarını belirlemek.

6 — Toprak verme ve dağıtma, devlet yardımını dağıtma, her mıntakanın idarî rejimi, toprakları dağıtma ve bundan faydalananlara tapularını verme işi için yapılacak hazırlık çalışmalarını idare etmek.

7 — Her mıntakanın iç rejimi ile kanun hükümleri arasındaki münasebet konusunda, talimatlar vererek, gerekli görülen tedbirleri alarak, tarımı geliştirme, toprak verme ve dağıtma plânlarının uygulanmasına gözcülük etmek.

8 — Kurduğu tarım kooperatifleri birliklerinin tüzüklerini kaleme almak, ve 43 üncü madde hükümlerine uygun bir

şekilde, bu birliklerin idarecilerini tâyin etmek. Kütükleri tutmak ve üyeler arasında çıkacak anlaşmazlıklar yüzünden, tüzüklere uygun olarak, yapılacak müracaatları öğrenmek ve bunlar üstünde hüküm vermek.

9 — Kooperatif öğretim okulunu kurmak ve teşkilâtlandırmak.

10 — Şeker kamışı dikme, toprak verme ve dağıtma, Toprak Reformunun daha başka yüzleri ile ilgili olarak, kendisinden istenen şeyleri, bu kanuna uygun bir şekilde, sonuçlandırmak. İstek sahiplerini tatmin etmek için gerekli şartları tâyin etmek.

11 — Kendi bütçelerini hazırlamak, hem kendisinin, hem de Toprak Reformunun gerçekleşmesi için ayrılan para kaynaklarını idare etmek.

12 — Kendi istatistik servislerini ve beş yıllık sayımları teşkilâtlandırmak, ve kamuya bilgi vermek üzere bunları toplamak ve yayınlamak.

13 — Kendi bürolarını teşkilâtlandırmak ve gerekli tüzükleri yayınlamak, aynı zamanda, devlet, eyalet ve belediye idarelerile, muhtar organizmalarla ve hükûmet organizmalarile, toprak komisyonlarile, genel olarak tarım ve sanayi temsilcileri ve birliklerile münasebetler kurmak.

14 — Bu konudaki ilgili uluslararası birliklerle devamlı münasebetler kurmak ve bu münasebetleri idare etmek.

Madde 49. — Millî Toprak Reformu Enstitüsü, tarım üretimi için bir kredi dairesi kuracaktır. BANFAIC'in tarım dairesi de kendi kredi siyasetini Millî Toprak Reformu Enstitüsünün kararlarına uyduracaktır.

Madde 50 — Millî Toprak Reformu Enstitüsünün memleketin bütün mıntakalarında tarım üretimini geliştirme merkezleri kurabilmesi için, devlet bu Enstitüye gerekli olan para kaynaklarını sağlıyacaktır. Enstitünün kuracağı bu merkezlerde şunlar bulunacaktır:

a) Bir donatım ve makine merkezi. Bu merkez, az bir para karşılığında bu donatım ve makinaları kullanma hizmetlerini ödünç olarak yaptıracak, yine küçük bir para karşılığında

bunları çifçilere kiralıyacak, ya da çiftçilerin bunları elde etmelerini kolaylaştıracaktır.

b) Bir agronomi, ya da zootekni araştırma ve tecrübe merkezi.

c) Çiftçilerin emrinde bulunan bir teknik yardım merkezi.

Madde 51 — Bu kanunun yayınlanması sırasında var olup, tarım üretimini kararlı hale getirmek, düzenlemek ve korumak amacını güden bütün muhtar organizmalar, Millî Toprak Reformu Enstitüsünün üretim ve Dış Ticaret Dairesine bağlı şubeler halinde, bu Enstitü teşkilâtı içine alınacaklardır. (...)

BÖLÜM VII

TOPRAK MAHKEMELERİ

Madde 54 — Bu kanunun uygulanmasından doğacak adlî anlaşmazlıklara bakmak üzere, Toprak Mahkemeleri kurulmuştur. Bu mahkemelerin görevi, aynı zamanda, tarım sözleşmelerile, ya da genel olarak, toprak mülkiyeti ile ilgili bütün anlaşmazlıkları da halletmektir.

Bu kanun yayınlanmasından ve ilân edilmesinden başlıyarak en geç üç ay içinde, Millî Toprak Reformu Enstitüsü bu mahkemelerin kuruluş kanunu tasarısını hazırlıyacaktır. (...)

SON HÜKÜMLER

1 — "Pico Turquino" tepesi ile, bu tepenin batısındaki 1500 metrelik toprak parçası devlete ayrılmış, ve Asî Ordunun emrine verilmiştir; burada bir Asîler Evi, bir Nebatlar Bahçesi, bir de istibdada karşı girişilen mücadelenin hâtırasını yaşatacak, prensiplere bağlılığı canlı bir halde bulundurmağa, ve

Asî Ordu savaşçıları arasındaki birliği devam ettirmeğe yardım edecek küçük bir Müze yapılacaktır.

2 — Büyük toprak alanlarının gelişmesini, millî iktisadın ilerlemesini, entansif bir tarım ve sanayi işletmesini, büyük sayıda küçük toprak sahiplerile çiftçiler arasında toprakların âdil bir şekilde dağıtılmasını sağlamak amacını güden bu kanunun hükümleri kamu, millet ve sosyal menfaat yararına diye dikkate alınmıştır.

3 — Kır toprak tapu sicil kütüklerinde bir kır mülkiyeti kısmı kurulmuştur. Toprak mülkiyeti ile ilgili bütün tapulama işlemleri kanunun gösterdiği tarihten sonra bu kısmın kütüklerinde yer alacak, böylelikle kanunun iyi bir şekilde işlemesi sağlanmış olacaktır.

EK

SON HÜKÜM

Bakanlar Kurulu'na tanınmış olan Kurucu yetkiye dayanarak, bu kanun Cumhuriyet Anayasasının bir parçası olarak ilân edilmiş, Anayasaya eklenmiştir.

Bunun sonucu olarak, bu kanuna Anayasa gücü ve yetkisi tanınmıştır.

Yine bunun sonucu olarak, bu kanunun bütün maddelerile birlikte yürütülmesi emredilmiştir.

Bu kanun, "Kurtuluş Yılı" olan bin dokuz yüz elli dokuz yılı Mayıs ayının on yedinci günü Sierra Maestra'da La Plata'da hazırlanmıştır.

Küba Cumhurbaşkanı
Manuel Urrutia Lleo (1)

---

(1) Bu tarihte Cumhurbaşkanı olan Dr. Manuel Urrutia, sonradan istifa etmiş, memleketi terkedip gitmiş, Küba dışındaki inkılâp aleyhtarları saflarına katılmıştır. Şimdiki Cumhurbaşkanı Oswaldo Dorticos'tur.

KISA BİBLİYOGRAFYA

J. Grignon - Dumoulin, *Fidel Castro parle: Textes de la Révolution cubaine,* Paris, 1961.

Claude Julien, *La Révolution cubaine,* Paris, 1961.

Annie Francos, *La fête cubaine,* Paris, 1961.

Ray Brennan, *Cuba, Castro and Justice,* New-York, 1961.

Georges Soria, *Cuba à l'heure Castro,* Paris, 1961.

Fidel Castro, *Castro accuse,* Paris, 1961.

La Nouvelle Critique, Küba özel sayısı, 1962.

Partisans, Küba özel sayısı, 1962.

Ernesto Che Guevara, *La guerre de guérilla,* Paris, 1962.

La crise aux Caraïbes, Paris, 1963.

Recherches Internationales, Lâtin Amerikası özel sayısı, 1962.

Jacques Arnault, *Cuba et le marxisme,* Paris, 1963.

Henri Claude, P. Vilar, Roger Garaudy, v.b., *Eveil aux Ameriques: Cuba,* Paris, 1963.

Europe, Küba özel sayısı, 1963.

İÇİNDEKİLER

Küba Kurtuluş Hareketlerinin Kısa Tarihi - Şerif Hulûsi . 3

Küba Kurtuluş Hareketlerinin Kısa Tarihi . . . 5

Küba'nın Coğrafî Durumu 7

Sömürge Devri 9

Mücadele Devri 20

Yarı Sömürge Devri 26

Diktatörlük İdareleri 29

Yarı Sömürgelikten Kurtuluş 32

Fidel Castro Birleşmiş Milletlerde 47

Küba İktisadının Plânlaştırılması - Charles Bettelheim . . 51

Küba Toprak Reformu Kanunu 87

Küba Toprak Reformu Kanunu 89

1. Kanunun Gerekçesi 89

2. Kanunun metni 93

Kısa Bibliyografya 111

K û b a

Bu kitabın birinci bölümünde Kûba Tarihini, ülkenin coğrafya durumunu inceleyen Şerif Hulûsi, üçüncü bölümünde ünlü iktisatcı **Charles Bettelheim**'ın Kûba iktisadının plânlaştırılması konusundaki bilimsel araştırmasını ve Kûba Toprak Kanununu çevirmiştir.

Ozellikle A B. D. ile olan ilişkileri dolayısı ile **Kûba ve Kûba ihtilâli** üzerine bilgi sahibi olmak zorunda bulunduğumuz bugün, bu kitabın önemi açıktır.

4 Lira